

FİNANSAL İSTİKRAR RAPORU

Kasım 2022

Sayı: 35

TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI

İdare Merkezi

Hacı Bayram Mah., İstiklal Cad. No:10 06050 Ulus Altındağ Ankara, Türkiye

Tel: (+90 312) 507 50 00

Faks: (+90 312) 507 56 40

Ana Sayfa: <http://www.tcmb.gov.tr>

E-mail: bankacilik@tcmb.gov.tr

ISSN 1305-8576 (Çevrimiçi)

Kamuoyunu bilgilendirme amaçlı olarak hazırlanan bu rapor esas olarak Eylül 2022 verilerine dayanarak hazırlanmakla beraber, raporun yayımlandığı tarihe kadar yaşanan gelişme ve değerlendirmeleri de içermekte olup, tüm içeriği ile TCMB Genel Ağ Sisteminde yer almaktadır. Bu raporda yer alan bilgi ve verilere dayanarak verilecek kararların sonuçlarından TCMB sorumlu tutulamaz.

Önsöz

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) olarak finansal istikrara ilişkin tüm gelişmeleri yakından takip etmekte ve incelemekte olduğunuz Finansal İstikrar Raporu ile bu gelişmeleri özetleyerek kamuoyu ile paylaşmaktayız.

Son dönemde almış olduğumuz tedbirler firma ve hanehalkı bilanço dengelerini güçlendirirken, Türk lirası cinsinden varlık ve fonlama talebini artırmıştır. Sermaye piyasalarına katılım yaygınlaşırken, finansal sistemde bankacılık sektörünün yükü hafifletmekte ve finansal derinleşme sayesinde sermaye araçlarının tabana yayılması desteklenmektedir. Güçlenen hanehalkı ve reel sektör bilançolarının da desteği sayesinde, bankacılık başta olmak üzere finansal kesimin aktif kalitesi de tarihsel olarak en iyi seviyesindedir.

Tüm bu gelişmeler, sistemdeki temel risk unsurlarından olan ve kalıcı fiyat istikrarını yakalamamızın önündeki engellerin başında gelen para ikamesini azaltarak Türk lirasını sistemin asli unsuru yapmayı amaçlayan liralama adımlarımız neticesindedir. Hem iç hem de dış dengeleri gözeterek yürüttüğümüz bu süreç, belli bir olgunluğa ulaşmış ve ilk neticelerini vermeye başlamıştır. Bu adımların kamuoyu tarafından takibi ve daha iyi anlaşılması açısından da raporumuz önem arz etmektedir. Raporumuzda liralama uygulamaları ve etkilerine ilişkin değerlendirmelerimizi de aktarmaktayız.

TCMB fiyat istikrarının sürdürülebilir bir çerçevede sağlanması amacıyla finansal sistemin hem aktif hem de pasif tüm kalemleri ile kalıcı şekilde liralamasını sağlamayı amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda geliştirdiği politikalar kredi büyümesi, kredi kompozisyonu ve finansal sistemin fonlama yapısını finansal istikrar ve kalıcı fiyat istikrarı ile daha uyumlu hale getirmektedir. KOBİ, ihracat ve yatırım kredilerinin büyümesi ve payı diğer nitelikteki kredilerden olumlu yönde ayrılmaktadır. Ayrıca, mevduat dağılımında Türk lirası güçlenirken, finansal sistemin yurt dışı fonlamaya bağımlılığı azalmaktadır. Bankacılık sektörünün, likidite, kârlılık ve sermaye yeterliliği göstergelerindeki olumlu görünüm de güçlenerek devam etmektedir.

Tüm bu gelişmeler, ekonomimizi ve finansal sektörü olası risklere karşı daha korunaklı hale getirirken, alınan tedbirlerin kararlılıkla uygulanmasının önemini vurgulamaktadır. Böylelikle, yatırım, üretim ve istihdam artışının sürdürülebilir bir şekilde devamı için uygun politika çerçevesi ve aktarım mekanizması sağlıklı bir şekilde oluşacaktır.

Bu çerçevede, finansal istikrara ilişkin güncel durum ve görünüm konusunda değerlendirmelerimize yer verdiğimiz Finansal İstikrar Raporumuzun 35'inci sayısının tüm paydaşlarımız için faydalı olmasını ümit ederim.

Prof. Dr. Şahap KAVCIOĞLU

Başkan

İçindekiler

I. Genel Değerlendirme	1
II. Makroekonomik Görünüm	3
II.1 Uluslararası Gelişmeler	4
II.1.1 Kutu: Finansal İstikrar Çerçevesinden Küresel Borç Yüğü	8
II.2 Yurt İçi Temel Makroekonomik Gelişmeler	11
II.2.1 Kutu: Finansal Piyasaların Etkin İşleyişine Yönelik Atılan Adımlar	14
III. Finans Dışı Kesim	17
III.1 Hanehalkı Gelişmeleri	18
III.2 Reel Sektör Gelişmeleri	26
IV. Finansal Kesim	34
IV.1 Kredi Gelişmeleri ve Kredi Riski	35
IV.1.1 Kutu: Ticari Kredilere Yönelik Uygulanan Makroihtiyati Politikaların Etkileri	46
IV.1.1I Kutu: Bireysel Kredi Riski Görünümü	51
IV.2 Likidite Riski	55
IV.3 Faiz ve Kur Riski	61
IV.3.1 Kutu: Bankacılık Sektöründe TL Menkul Kıymet Portföyünün Yapısı	65
IV.4 Kârlılık ve Sermaye Yeterliliği	68
Kısaltma Listesi	74

I. Genel Değerlendirme

Gelişmiş ülkelerde resesyon beklentilerinin artması nedeniyle küresel iktisadi faaliyet yavaşlamaktadır. Ülkelerin iktisadi büyüme ve enflasyon görünümündeki farklılıklara bağlı olarak merkez bankalarının para politikası adımlarında ve iletişimlerinde ayrışma gözlenmektedir. Gelişmiş ülkelerin uzun vadeli tahvil getirilerindeki oynaklık ve fonlama maliyetlerindeki artış, gelişmekte olan ülkelere yönelen portföy akımlarına ilişkin riskleri canlı tutmaktadır.

Türkiye’de emsal ülkelere göre oldukça düşük olan hanehalkı borçluluğu, son 10 çeyrek boyunca kesintisiz azalmaya devam etmektedir. Finansal riskleri azaltan bu duruma ilave olarak, hanehalkı borçluluğunun büyük ölçüde sabit gelirli kesime ait olması hanehalkının borç ödeme performansına ilişkin göstergeleri daha da güçlendirmektedir. Hanehalkının finansal varlıklarındaki güçlü artış devam ederken, varlık kompozisyonunda TL’nin payı TCMB’nin liralasma stratejisinin yansıması sonucu artmaktadır. Hanehalkı varlıklarında TL mevduata dönüşümü teşvik eden uygulamaların da desteğiyle finansal sistemde TL mevduatın payı artarken, alternatif ürünler ve yurt içi sermaye piyasalarında TL lehine gelişen dinamikler YP mevduat tercihini azaltmaktadır. Hanehalkının mevduat dışı finansal varlıklara ilgisinin artması finansal araçların tabana yayılması açısından olumlu bir gelişme olarak değerlendirilmektedir.

Reel sektörün finansal varlıkları, yükümlülüklerine göre daha güçlü artışını sürdürmekte; likidite, kârlılık ve borç ödeme göstergeleri olumlu seyretmektedir. Kur ve emtia fiyatlarındaki gelişmeler ve enflasyonist baskılar, firmaların işletme sermayesi ihtiyacını ve finansal yükümlülüklerini artırmıştır. Firma varlıkları ise canlı seyreden iktisadi faaliyetle birlikte artan ciro ve kârlılıklar ile desteklenmektedir. Reel sektör firmaları YP borçlarını azaltmaya devam ederken, kur riski görünümündeki iyileşme sürmektedir. Diğer taraftan, firmaların yurt dışı finansmana erişimi ve dış borç yenileme oranındaki yüksek seviye korunmaktadır. Reel sektör firmalarının kârlılığı, güçlü seyreden iktisadi faaliyet, ihracat ve stok yeniden değerlemelerinin etkisiyle artmaktadır. Firmaların borç ödeme kabiliyetine ve likiditesine yönelik göstergelerdeki iyileşme korunmaktadır. Makroihtiyati düzenlemelerin katkısıyla ihracat ve yatırım oranı daha yüksek olan imalat sektörü firmalarının kredilerden aldığı pay artmaya devam etmektedir.

TL firma kredileri toplam kredilerde sürükleyici olurken, 2022 yılı Nisan ayı ve sonrasında alınan makroihtiyati tedbirler kredi büyümesindeki ivmelenmeyi sınırlandırmıştır. Firmaların yükselen emtia fiyatlarıyla artan işletme sermayesi ve stok finansman ihtiyacı TL firma kredisi talebinin güçlü kalmasına neden olurken, makroihtiyati politikaların katkısıyla KOBİ, ihracat ve yatırım kredilerinin büyümesi ve kredilerdeki payı olumlu yönde ayrılmaktadır. Bu gelişme büyüme kompozisyonunda sürdürülebilir bileşenlerin payının artmasına, istihdamın güçlenmesine ve yapısal cari açığın azaltılmasına katkı vermektedir. Kredilerin yatırım, ihracat ve potansiyel büyümeyi destekleyecek şekilde iktisadi faaliyetle buluşması büyük önem arz etmekte olup, alınan tedbirlerin etkileri yakından takip edilmektedir. Bireysel kredi büyümesi ise Haziran ayında konut kredileri kredi/değer oranına ve ihtiyaç kredi vadelerine yönelik sıkılaştırıcı önlemlerin katkısıyla ılımlı seyretmektedir. Parasal aktarım mekanizmasının etkinliğini artırmak amacıyla uygulamaya alınan TL ticari kredi faiz oranlarına göre menkul kıymet tesis edilmesine yönelik düzenleme sonrasında politika faiz oranı ile TL ticari kredi faiz oranı arasındaki makas kapanmaktadır.

Bankacılık sektörünün tarihsel olarak en güçlü seviyesine ulaşan aktif kalitesi göstergeleri daha da iyileşmektedir. Nominal kredi büyümesinin yanı sıra TGA ilavelerindeki ılımlı seyrin katkısıyla TGA oranındaki azalış eğilimi devam etmekte olup, söz konusu iyileşme kredi türlerinin geneline yaygın olarak görülmektedir. Bireysel ve firma TGA tahsilatlarının TGA bakiyesine oranı geçmiş dönem ortalamasının üzerindedir. Yakın izlemedeki kredi oranındaki iyileşme devam etmektedir. Yakın izlemedeki kredilerin önemli bir kısmının gecikmesi olmayan kredilerden oluşması ve bankaların ihtiyatlılık gereği salgın döneminden itibaren tüm kredi sınıfları için yüksek oranlarda karşılık ayırmaları aktif kalitesine ilişkin riskleri sınırlamaktadır.

Bankacılık sektörünün YP dış borcu azalmaya devam ederken güçlü YP likidite tamponlarının korunması likidite şoklarına karşı bankaların dayanıklılığını artırmaktadır. Küresel finansal koşullardaki sıkılaşıma ve jeopolitik riskler nedeniyle dış borç maliyetleri yükseltilmiş olmakla beraber, bankalar güçlü bir borç geri ödeme ve yenileme performansı sergilemiştir. Azalan dış borca karşın bankalar, döviz likiditelerini yüksek düzeyde tutmaktadır. Bu durum olası şoklara karşı sistemin direncini güçlü kılmaktadır. Bilançolardaki liralasma ile TL mevduatta gerçekleşen güçlü büyüme genel likidite görünümünü desteklerken, TL kredi büyümesi TL mevduat büyümesinin gerisinde seyretmektedir.

Bankaların faiz riski sınırlı düzeyde olup, bilanço yapıları faiz şoklarını yönetebilecek yüksek kapasiteye sahiptir. Bankaların TL aktiflerinin ortalama vadesi bankaların sabit faizli uzun vadeli menkul kıymetlere yönelmesi ile son aylarda bir miktar yukarı yönlü hareketlenmiştir. Bankaların değişken faizli kredi artışı sürerken, değişken faizli TL menkul kıymetlerin bilançodaki payı son Rapor döneminde azalış göstermiştir. Kredilere ve mevduata ilişkin devreye alınan menkul kıymet düzenlemelerinin bilançoya etkisi sınırlıdır. Bankalar ağırlıklı olarak uzun YP pozisyona sahip iken, uzun pozisyon fazlası taşıyan bankaların sayısı artmakta ve aktif büyüklüğü payları yüksek seyretmektedir.

Bankacılık sektörünün sektör geneline yaygın güçlü kârlılık performansı sermaye yeterliliğini desteklemektedir. Sektörün güçlü kârlılık performansında, kredi mevduat faiz marjı, TÜFE'ye endeksli menkul kıymet getirileri ile kredi büyümesinden gelen hacim etkisi belirleyici olmuştur. Aktif kalitesi görünümünün olumlu seyretmesi kârlılığı desteklerken, bankaların ihtiyatlılık gereği serbest karşılıklarını artırmaları kârlılığı sınırlandırmıştır. Bankacılık sektörünün sermaye yeterlilik oranları (SYR), düzenleme etkilerinden arındırıldığında dahi yasal sınırların üzerinde kalmaya devam etmektedir. Öte yandan, bankaların yasal sınırların üzerinde tuttıkları fazla sermaye yıl sonuna göre artış göstermiştir. Sermaye tamponları bankaların beklenmeyen kayıpları karşılayabilmesi ve stres dönemlerinde ekonominin ihtiyaç duyduğu finansmanın sürdürülmesi açısından önem arz etmektedir.

II. Makroekonomik Görünüm

Jeopolitik riskler, küresel enflasyon gelişmeleri, gelişmiş ülkelerde artan resesyon beklentisi ve Çin'de salgın tedbirlerinin tedarik zincirleri üzerinde oluşturduğu belirsizlik nedeniyle küresel iktisadi faaliyet zayıflamaktadır. Sıkılaştan küresel finansal koşullar altında zayıflayan talep ve gerileyen emtia fiyatları küresel enflasyonda ivme kaybına neden olmakla birlikte enflasyondaki yüksek seviyelerin beklenenden uzun sürebileceğini vurgulayan gelişmiş ülke merkez bankalarının para politikalarında ayrışma devam etmektedir. Gelişmiş ülke uzun vadeli tahvil getirilerindeki oynaklık ve fonlama maliyetlerindeki artış geliştirmekte olan ülkelere yönelen portföy akımlarına ilişkin riskleri canlı tutmaktadır.

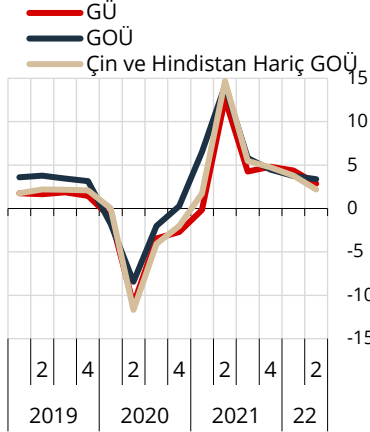
Yurt içi iktisadi faaliyetteki güçlü seyir 2022 yılının ilk yarısında devam ederken, öncü göstergeler yılın üçüncü çeyreğinde bir miktar ivme kaybına işaret etmektedir. Yılın ilk yarısında, büyümenin temel belirleyicisi özel tüketim öncülüğünde nihai yurt içi talep olmuş, makine-teçhizat kaynaklı yatırımlar ve net ihracat gibi sürdürülebilir bileşenlerin büyümeye katkısı devam etmiştir. Hizmet gelirlerindeki güçlü görünüme karşın, ihracattaki sınırlı ivme kaybı ile birlikte enerji ve altın ithalatındaki yüksek seyir nedeniyle cari işlemler açığı artmış, enerji ve altın hariç cari işlemler dengesi ise olumlu gelişimini sürdürmüştür. Bu dönemde iktisadi faaliyette gözlenen güçlü seyir işgücü piyasasına ve bütçe göstergelerine de olumlu yansımıştır. Tüketici enflasyonu üzerinde temel mal ve hizmet gruplarındaki fiyat artışları etkili olurken, 2022 yılının ikinci yarısında tüketici enflasyonu ivme kaybetmiştir.

II.1 Uluslararası Gelişmeler

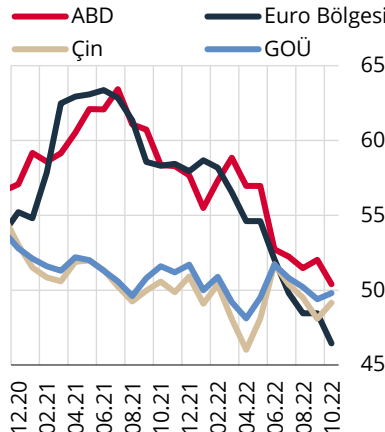
Jeopolitik riskler, yüksek enerji fiyatları, enflasyon gelişmeleri, gelişmiş ülkelerde yükselen resesyon endişesi ve Çin'de artan salgın vakalarının küresel talep ve tedarik zincirlerine ilişkin yarattığı belirsizlik nedeniyle küresel iktisadi faaliyet zayıflamaktadır.

2021 yılında, aşılmanın hızlanması ve sosyal izolasyon önlemlerinin azaltılmasıyla canlı bir seyir izleyen küresel iktisadi faaliyet, 2022 yılında ivme kaybetmiştir. Çin'de salgın önlemleri ve iktisadi faaliyetin salgın sonrasında ilk kez daralmasının yanı sıra, Rusya-Ukrayna çatışması ve devamında Rusya'ya karşı uygulanan ekonomik ve finansal yaptırımların etkisiyle artan enerji ve gıda fiyatları, küresel büyümedeki yavaşlamanın belirginleşmesinde etkili olmuştur (Grafik II.1.1). Büyümeye ilişkin öncü göstergeler, küresel iktisadi faaliyette yavaşlamanın 2022 yılı üçüncü çeyreğinde de sürdüğüne işaret etmektedir (Grafik II.1.2). GÜ ve GOÜ ekonomilerinin büyüme hızları ayrılmakla birlikte, önümüzdeki döneme yönelik ülkelerin geneline ilişkin büyüme tahminleri aşağı yönlü güncellenmeye devam ederken resesyon endişelerine ilişkin değerlendirmeler yaygınlaşmaktadır (Grafik II.1.3). Bir miktar gerilemekle birlikte halen yüksek seviyelerde bulunan emtia fiyatları, sıkılaştan finansal koşullar altında talep görünümü ve tedarik zinciri göstergelerinde iyileşme olmasına karşın devam eden arz yönlü sorunlar, küresel büyüme görünümü üzerinde aşağı yönlü risk oluşturmaktadır.

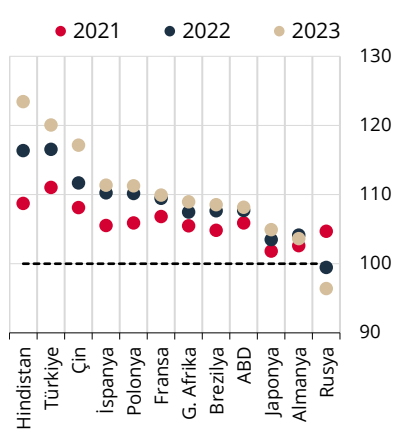
Grafik II.1.1: Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkelerde Yıllık Büyüme Oranları (%)

Grafik II.1.2: İmalat Sanayi PMI (Endeks)

Grafik II.1.3: Reel GSYİH Gerçekleşmeleri ve Tahminleri (Yıllık, 2020=100)

Kaynak: Bloomberg Son Gözlem: 2022 Ç2

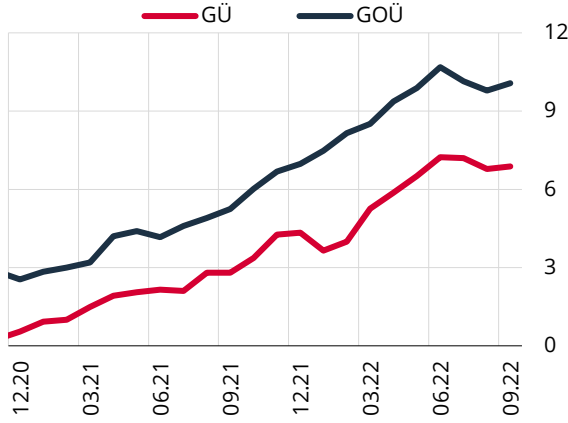
Kaynak: S&P Global Son Gözlem: 10.22

Kaynak: Bloomberg Son Gözlem: 02.11.22

Dipnot: Sol grafikte GÜ'ler arasında ABD, Euro Bölgesi, Japonya, İngiltere, Kanada, G. Kore, İsviçre, İsveç, Norveç, Danimarka ve İsrail yer alırken, GOÜ'ler arasında Çin, Brezilya, Hindistan, Meksika, Rusya, Türkiye, Polonya, Endonezya, G. Afrika, Arjantin, Tayland, Malezya, Çekya, Kolombiya, Macaristan, Romanya, Filipinler, Ukrayna, Şili, Peru ve Fas bulunmaktadır. Sağ grafikte, Hindistan mali yılı diğer ülke mali yıllarından farklı döneme sahip olduğundan, Bloomberg verisinde Dünya Bankası yöntemi esas alınmıştır.

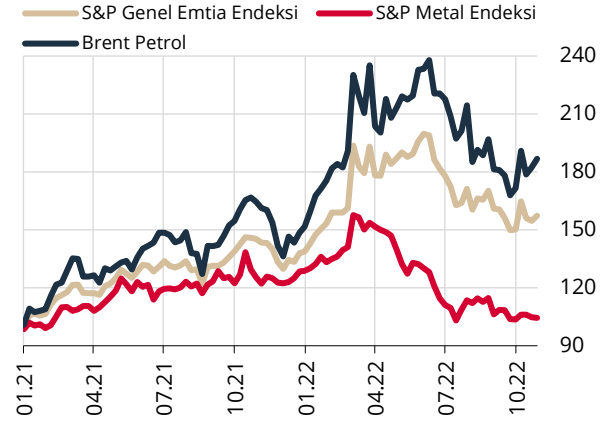
Küresel enflasyon oranlarındaki yüksek seviye devam etmektedir.

Salgın döneminde ertelenen talebin devreye girmesi ve tedarik zincirindeki aksamalar kaynaklı yükselen küresel enflasyon, enerji ve gıda güvenliğindeki belirsizlikler ve emtia fiyatlarındaki yüksek seyrin sürmesi nedeniyle, 2022 yılında artmaya devam etmiştir (Grafik II.1.4). Salgının başlangıcından bu yana emtia fiyatlarında gözlenen artış, Rusya-Ukrayna çatışmasının etkisiyle ivme kazanmış, sonrasında Çin ekonomisi başta olmak üzere küresel ekonomik faaliyetin zayıflaması ve resesyon beklentisi ile emtia fiyatlarında bir miktar gerileme görülmüştür (Grafik II.1.5). Sıkılaştan küresel finansal koşullar altında zayıflayan talep ve gerileyen emtia fiyatları küresel enflasyonda ivme kaybına neden olurken, gelişmiş ülke merkez bankaları enflasyonda gelinen yüksek seviyelerin beklenenden uzun sürebileceğini vurgulamaktadır. İstanbul Tahıl Anlaşması ise gıda güvenliğindeki belirsizlikleri azaltırken jeopolitik risklerin küresel ekonomiye etkisini belli ölçüde sınırlandırmaktadır.

Grafik II.1.4: Küresel Enflasyon (%)

Kaynak: Bloomberg

Son Gözlem: 09.22

Grafik II.1.5: Emtia Endeksleri (Endeks, 25.12.2020=100)

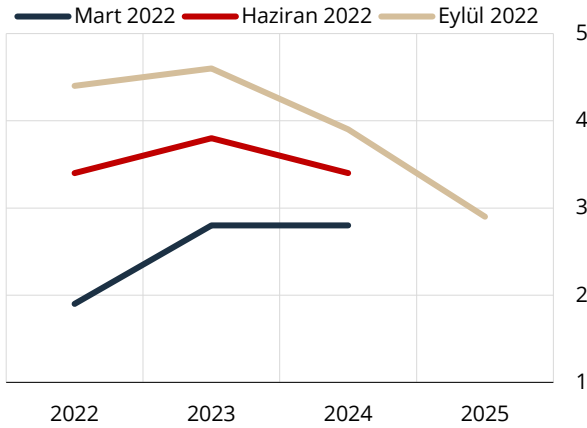
Kaynak: Bloomberg

Son Gözlem: 28.10.22

Dipnot: Sol grafikte GÜ'ler arasında ABD, Euro Bölgesi, Japonya, İngiltere, Kanada, G. Kore, İsviçre, İsveç, Norveç ve İsrail yer almaktadır. GOÜ'ler arasında Brezilya, Meksika, Rusya, Polonya, Endonezya, G. Afrika, Tayland, Çekya, Kolombiya, Macaristan, Romanya ve Filipinler yer almaktadır.

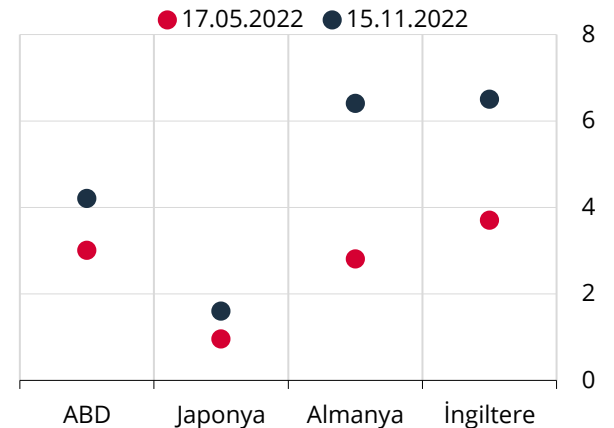
Ülkeler arasında iktisadi görünümüne bağlı olarak merkez bankalarının para politikası adımlarında ayrışma gözlenmektedir.

Gelişmiş ülke merkez bankaları politika faizlerinde artışa giderken, bazı merkez bankaları geçici süre ile varlık alım programını devreye almıştır (Grafik II.1.6). Ülkeler arası farklılaşan iktisadi görünümüne bağlı olarak gelişmiş ülke merkez bankalarının para politikası adım ve iletişimleriyle enflasyona yönelik piyasa beklentileri ayrışmaktadır (Grafik II.1.7).

Grafik II.1.6: FOMC Medyan Politika Faizi Tahminleri (%)

Kaynak: Bloomberg

Son Gözlem: 09.22

Grafik II.1.7: Seçilmiş Gelişmiş Ülke 2023 Yılı Sonuna Yönelik Tüketici Enflasyonu Tahminleri (%)

Kaynak: Bloomberg

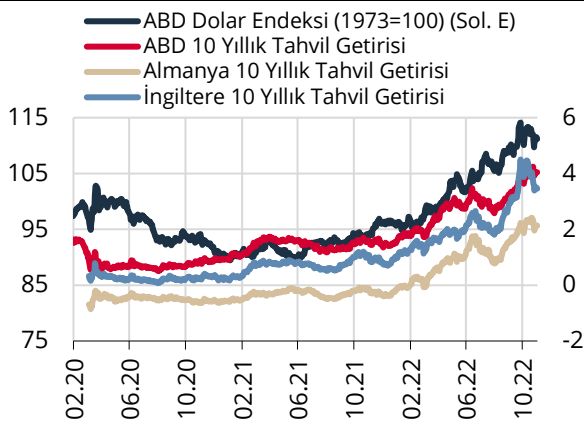
Son Gözlem: 15.11.22

Dipnot: Bloomberg Terminali'nden elde edilen tahminler, ülke merkez bankaları, finansal kuruluşlar ve uluslararası kuruluşların tahminleridir.

Gelişmiş ülkelerin uzun vadeli tahvil getirilerindeki oynaklık, GOÜ'lere yönelik portföy akımlarına ilişkin riskleri canlı tutmaktadır. Küresel finansal koşullardaki sıkılaşmaya bağlı olarak GOÜ'lerden portföy çıkışı yaşanmıştır.

Gelişmiş ülke merkez bankalarının politika adımları sonrasında bu ülkelerin tahvil faizlerindeki yükseliş eğilimi ve oynaklık devam ederken, ABD dolar endeksi 2001 yılından bu yana en yüksek değeri almıştır (Grafik II.1.8). Küresel finansal koşullardaki sıkılaşmaya bağlı olarak GOÜ'lerden fon çıkışları yaşanmış olup, hisse senedi piyasalarında dalgalı bir seyir izlenirken, fon çıkışları ağırlıklı olarak tahvil piyasasında gerçekleşmiştir (Grafik II.1.9). Söz konusu ülkelere yönelen portföy akımlarına ilişkin riskler arasında, gelişmiş ülkelerin uzun vadeli tahvil faizlerindeki oynaklık, küresel finansal koşulların seyri ve resesyon beklentisi yer almaktadır.

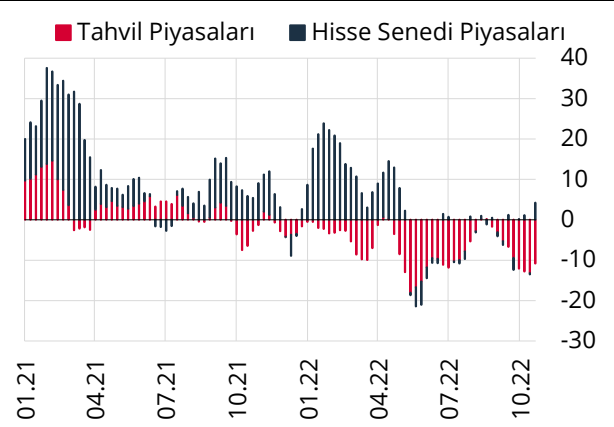
Grafik II.1.8: ABD Dolar Endeksi ve Gelişmiş Ülkelerde 10 Yıllık Hazine Tahvil Getirileri (Endeks, %)

Kaynak: Bloomberg

Son Gözlem: 02.11.22

Grafik II.1.9: GOÜ'lere Yönelen Haftalık Fon Akımları (4 Haftalık Birikimli, Milyar ABD Doları)

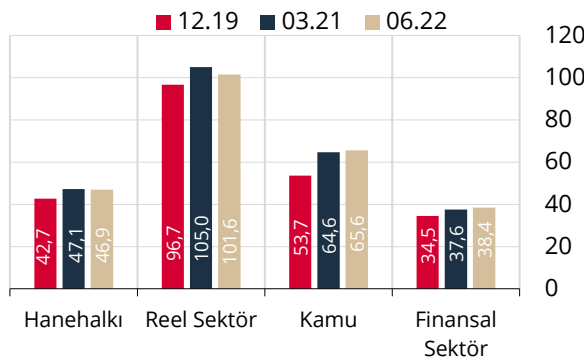
Kaynak: Bloomberg

Son Gözlem: 10.22

Salgının iktisadi yansımaları ile mücadele kapsamında sağlanan desteklerle önemli ölçüde artan küresel finansal borçluluktaki yüksek seviye sürmektedir.

GOÜ'lerin genelinde borçluluk seviyesi salgın öncesi döneme kıyasla artış göstermiş olup, 2021 yılı ilk çeyreğinde veri tarihinin en yüksek değerini alırken, borçluluk seviyesindeki değişim ülkeler arasında ve sektörler göre önemli oranda farklılaşmaktadır (Grafik II.1.10 ve Grafik II.1.11). GOÜ'lerde yüksek enflasyon ortamında borçluluğun artışında, küresel toparlanmanın ivme kaybı ve salgınla mücadele kapsamında kamu borçlanmasında yaşanan belirgin artış etkili olmuştur. Nitekim, salgının başlangıcından bu yana kamu başta olmak üzere tüm sektörlerde borçluluk oranları artmıştır (Kutu II.2.I).

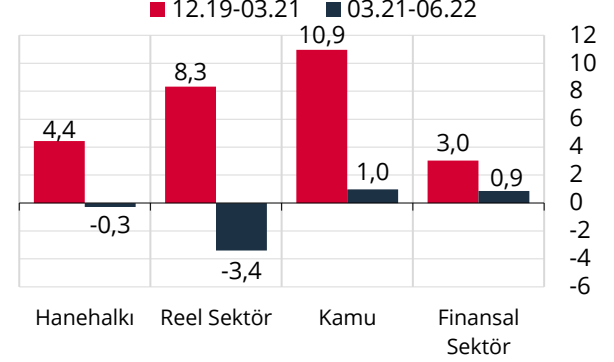
Grafik II.1.10: GOÜ'lerde Finansal Borçluluk Seviyesi (Borç/GSYİH, %)

Kaynak: IIF

Son Gözlem: 2022 Ç2

Grafik II.1.11: GOÜ'lerde Finansal Borçluluk Değişimi (% Puan)

Kaynak: IIF

Son Gözlem: 2022 Ç2

Dipnot: Ortalama hesaplamalarında ülkelerin GSYİH ağırlıkları esas alınmıştır. GOÜ'ler arasında Arjantin, Brezilya, Şili, Çin, Kolombiya, Çekya, Mısır, Gana, Hong Kong, Macaristan, Hindistan, Endonezya, İsrail, Kenya, Lübnan, Malezya, Meksika, Nijerya, Pakistan, Filipinler, Polonya, Rusya, Suudi Arabistan, Singapur, G. Afrika, G. Kore, Tayland, Türkiye, Ukrayna ve Birleşik Arap Emirlikleri yer almaktadır. 2022 yılı ilk çeyreği tahmindir.

Rusya-Ukrayna çatışmasının enerji tedarik sorunlarını artırması, iklim değişikliğine yönelik çevreci finansman faaliyetlerinin azalmasına neden olmuştur.

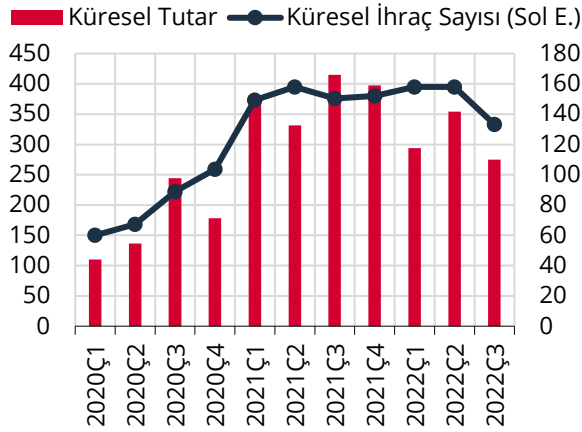
Salgının başlangıcı ile küresel finansal gündeme hızla yerleşen iklim değişikliğinin bir yansıması olarak çevreci finansman faaliyetleri hızlanmıştır. 2020 yılı itibarıyla hızla artış gösteren çevreci tahvil ihraçları, diğer tahvil ihraçlarına benzer şekilde, artan faiz oranları ve piyasa oynaklığının yanı sıra Rusya-Ukrayna çatışmasının Avrupa için yarattığı enerji sorunları nedeniyle düşüş göstermektedir (Grafik II.1.12 ve Grafik II.1.13).

Küresel finansal istikrara yönelik kırılganlıklar son Rapor döneminden bu yana artış göstermektedir. Başta jeopolitik riskler olmak üzere, azalan risk iştahı, arz-talep uyumsuzluğu, yüksek emtia fiyatları, enflasyonist baskılar ve bu baskılara yönelik GÜ'lerde parasal sıkılaştırma adımları ile resesyon beklentilerinin yaygınlaşması, küresel finansal sistem ve ekonomik görünüm üzerinde belirleyici rol oynamaktadır.

Küresel finansal koşulların sıkışması ve fonlama maliyetlerindeki artış ile GOÜ'lere yönelen portföy akımları yerini portföy çıkışlarına bırakırken, GÜ'lerin uzun vadeli tahvil faizlerindeki oynaklık, risk iştahında azalış ve küresel finansal koşulların seyri GOÜ'lere yönelen portföy akımlarına ilişkin riskleri canlı tutmaktadır.

Salgından çıkış sonrası atılan adımlar, bir yandan küresel enflasyonla mücadeleyi, bir yandan küresel resesyon olasılığını ve ülkelere özgü koşulları dikkate alacak şekilde makroihtiyati politikaları da kapsayan çok yönlü politika araçlarını ve bu araçların zamanında ve hedefli şekilde kullanımını gerekli kılmaktadır.

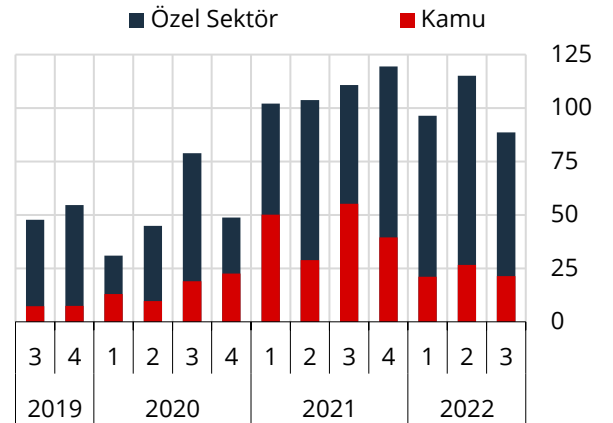
Grafik II.1.12: Çevreci Tahvil İhraç Tutarı ve İhraç Sayısı (Milyar ABD Doları, Adet)

Kaynak: Bloomberg

Son Gözlem: 02.11.22

Grafik II.1.13: Çevreci Tahvil İhraçlarında Kırılım (Milyar ABD Doları)

Kaynak: Bloomberg

Son Gözlem: 02.11.22

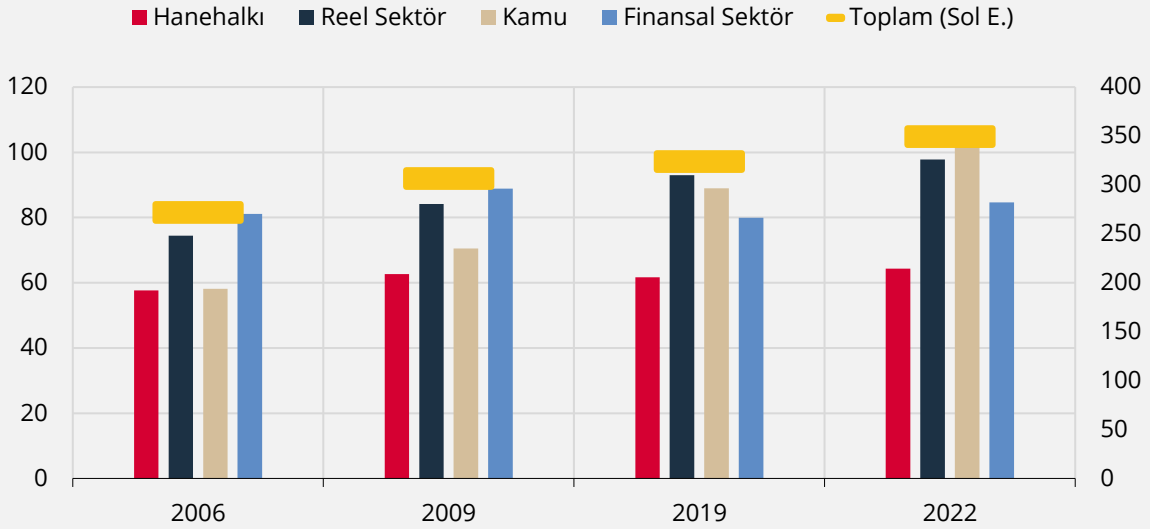
Kutu II.1.I:

Finansal İstikrar Çerçevesinden Küresel Borç Yükü

Küresel finansal koşullarda sıkılaştırma, büyüme görünümünde yavaşlama, emtia piyasalarında oynaklık ve jeopolitik riskler, gelişmiş ülkelerde resesyon endişeleri, küresel finansal istikrar risklerini artırmaktadır. Bu konjonktürde küresel borç yükü ve borcun sürdürülebilirliği ayrı bir endişe kaynağı olarak ön plana çıkmaktadır.

2008 yılında yaşanan Küresel Finansal Kriz, küresel borçluluk seviyesinin artmasında etkili olurken borçluluğun birçok ülke ekonomisi için kırılganlık unsuru olarak yakından takip edilmesine neden olmuştur. 2020 yılında küresel ölçekte etkili olan salgının etkisiyle küresel borçluluk artışı tekrardan hızlanmıştır. Salgın sürecinde kapanmalar ve arz taraflı yaşanan aksamalara bağlı olarak küresel iktisadi faaliyetin daralması, finansmana erişimin zorlaşması, firma iflaslarının ve işsizlik oranlarının artmasıyla birlikte başta reel sektör olmak üzere, hanehalkı ve finansal sektörde borçluluk oranları belirgin şekilde yükselmiştir. Tüm bu sektörleri ve dolayısıyla ekonomiyi desteklemek için alınan mali tedbirlerin etkisiyle dünya genelinde kamu borçluluk oranları tarihi yüksek seviyelere ulaşmıştır. 2006 yılında küresel kamu sektörü borçluluğu yüzde 58 iken, 2022 Haziran ayında bu oranının yüzde 102'yi geçmesi beklenmektedir (Grafik II.1.I.1). Küresel düzeyde kamu sektöründe gözlenen yüksek borçluluk, büyük ölçüde Küresel Finansal Kriz ve salgın kaynaklı olmuştur. Reel sektörde gözlenen yüksek borçlulukta ise, Küresel Finansal Kriz sonrası yaşanan likidite bolluğu ve düşük finansman maliyetleri rol oynamıştır. 2006 yılında küresel düzeyde yüzde 75 olan reel sektör borçluluğu 2021 yıl sonunda yüzde 98'e kadar yükselmiştir.

Grafik II.1.I.1: Küresel Borç/GSYİH(%)

Kaynak: IIF

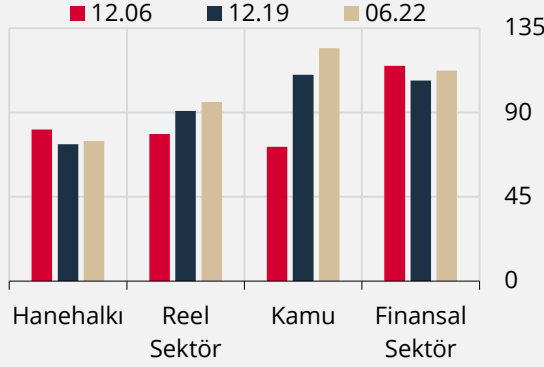
Son Gözlem: 06.22

Dipnot: Grafikte 2022 yılı için ilk iki çeyrek verisi mevcut olup, bu veriler tahmindir.

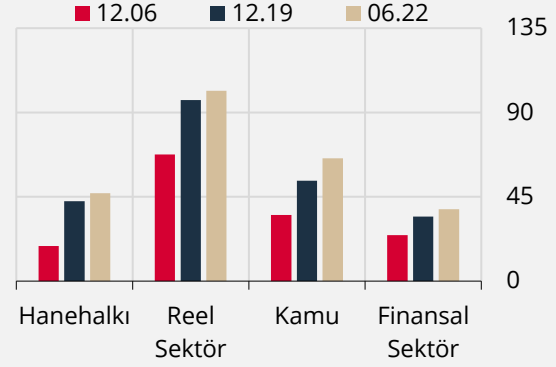
Küresel borçluluk oranlarına bakıldığında gelişmiş ülkeler ile GOÜ'ler arasında farklı dinamikler gözlenmektedir (Grafik II.1.I.2 ve Grafik II.1.I.3). Küresel borçluluğun 2016 ve 2019 yılları arasında Küresel Finansal Kriz öncesi ve süresince gözlenen seviyesinin çok üzerinde seyretmesinin nedenlerinin başında özellikle gelişmiş ülke ekonomilerinde artan kamu sektörü borçluluğu gelmektedir. 2020 yılına geldiğimizde ise, gelişmiş ülkelerde GOÜ'lere oranla daha büyük paketler halinde uygulanan pandemi varlık alım programları ve teminata kabul edilen varlıkların çeşitlendirilmesi, vergi indirimleri, borç ertelemeleri gibi tedbirler kamu borçluluğunun daha güçlü artmasında etkili olmuştur. Gelişmiş ülkelerde kamu borcunun GSYİH'ye oranı 2006 yılındaki yüzde 72 seviyesinden 2022 yılı itibarıyla yüzde 124 seviyesine yükselmiştir.

Küresel Finansal Kriz sonrası gelişmiş ülke ekonomilerindeki düşük faiz ortamı ve artan küresel risk iştahı, GOÜ'lere fon girişini desteklemiştir. Likiditenin bollaşması ve fonlama koşullarının iyileşmesiyle, reel sektör ve hanehalkı borçlanmasında artış gözlenmiştir. Reel sektör borçluluğu GOÜ'lerde 2006 yılında yüzde 68, 2019 yıl sonunda yüzde 97 olarak gerçekleşmiştir. Bu oranın 2022 yılı ikinci çeyrek tahminlerine göre yüzde 101'i geçmesi beklenmektedir.

Grafik II.1.1.2: Gelişmiş Ülkelerde Borçluluk Seviyesi (Borç/GSYİH, %)

Grafik II.1.1.3: GOÜ'lerde Borçluluk Seviyesi (Borç/GSYİH, %)

Kaynak: IIF

Son Gözlem: 06.22

Kaynak: IIF

Son Gözlem: 06.22

Dipnot: Ortalama hesaplamalarında ülkelerin GSYİH ağırlıkları esas alınmıştır. Gelişmiş ülkeler arasında Avustralya, Avusturya, Belçika, Kanada, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, Almanya, Yunanistan, İrlanda, İtalya, Japonya, Letonya, Litvanya, Lüksemburg, Malta, Hollanda, Yeni Zelanda, Norveç, Portekiz, Slovakya, Slovenya, İspanya, İsveç, İsviçre, ABD, İngiltere ve AB yer almaktadır. GOÜ'ler arasında Arjantin, Brezilya, Şili, Çin, Kolombiya, Çekya, Mısır, Gana, Hong Kong, Macaristan, Hindistan, Endonezya, İsrail, Kenya, Lübnan, Malezya, Meksika, Nijerya, Pakistan, Filipinler, Polonya, Rusya, Suudi Arabistan, Singapur, G. Afrika, G. Kore, Tayland, Türkiye, Ukrayna ve Birleşik Arap Emirlikleri yer almaktadır. 2022 yılı ikinci çeyreği tahmindir.

GOÜ'ler uluslararası sermaye piyasalarına daha fazla erişim sağlayabilir hâle gelmiş ve GOÜ'lerin finansman koşulları iyileşmiştir. Uluslararası borçlanmanın büyük kısmı yabancı para birimi ve ağırlıklı olarak ABD doları cinsinden olmuştur. Bu durum, özellikle reel sektörde para birimi uyumsuzluklarının yaşanmasında etkili olmuştur¹. Bu dönem boyunca, banka dışı finansal kuruluşlar (BDFK), GOÜ dış borcunun finansmanında artan bir rol oynamıştır. Bu durum, özellikle ABD doları cinsinden likiditeyi finansal sistemin şoklara karşı direncinde merkezi bir konuma alarak reel sektör için likidite uyumsuzluğuna bağlı yeni kırılma noktalarının önünü açmıştır. Ancak, GOÜ'lerde YP cinsinden borçluluk, başta hanehalkına olmak üzere getirilen sınırlamalarla Küresel Finansal Kriz dönemine kıyasla azalma göstermiştir. Diğer yandan, salgının etkilerini azaltmaya yönelik tedbirler ve bu doğrultuda devam eden düşük faiz ortamı, firma borçlanmalarını teşvik ederek, borçlanma seviyelerinin artışında etkili olmuş ve özellikle GOÜ'lerdeki firmaları faiz oranı artışlarına ve GOÜ ekonomilerini sermaye hareketlerindeki döngüselliklere daha duyarlı hâle getirmiştir. Söz konusu tedbirler, GOÜ'lerde de gelişmiş ülkelere benzer şekilde kamu borçluluğunu artırmış olup, olası makroekonomik şoklara karşı maliye politikalarının etkinlik alanının daralmasına neden olmuştur.

Hâlihazırda yüksek seyreden küresel enflasyonla birlikte, enerji ve gıda fiyatlarındaki artışlar, hanehalkının harcanabilir gelirine yansiyabilecektir. Ayrıca, gelişmiş ülke ekonomilerinde konut fiyatlarında yeniden değerlemeler, salgın döneminde artış sergileyen hanehalkı borçluluğunu bir kırılma noktası unsuru hâline getirebilecektir. Küresel Finansal Krizden bu yana nakit varlıklarını artıran reel sektör ise, 2020 yılı öncesi ile kıyaslandığında yüksek borçluluğa sahiptir. Nakit varlıklarının hem reel sektör hem de hanehalkı dağılımına dair veri bulunmaması, bu sektörlerin borç ödeme kapasiteleri hususunda sağlıklı değerlendirme yapılmasını zorlaştırmaktadır. Salgın döneminde ödemelerini erteleyen reel sektör ve hanehalkı için borçluluğun yüksek seyretmesi, küresel yüksek

¹ <https://www.fsb.org/wp-content/uploads/P260422.pdf>

enflasyon ve ekonomik durgunluğun etkisiyle artan faizler ve düşen gelirler nedeniyle borç ödemelerinde sorun yaratarak, tahsili gecikmiş alacaklara (TGA) dönüşüp banka bilançolarına yansiyabilecektir. Salgın sürecinde bankacılık sektörü ve merkezi yönetim arasındaki bağlantılılığın artması da bankacılık sektörü bilançolarını etkileyebilecektir. Bu aşamada, finansal sektör için düzenli stres testleri yapılması, birikebilecek risklerin takibi açısından kullanılabilir önemli bir araçtır.

Finansal sektör, büyük ölçüde Küresel Finansal Kriz sonrası reformlarla sağlamlığını artırmıştır. Reformlar, bankacılık sektörü başta olmak üzere finansal sektörün, krizlerin olumsuz etkilerini artırmak yerine krizleri ve şokları absorbe edebilecek bir yapıya ulaşmasına destek olmuştur. Öte yandan, 2020 yılı Mart ayında ani likidite ihtiyacı karşısında gelişmiş ülke piyasalarında yaşanan ve merkez bankaları ve diğer yetkili otoritelerin devreye girmesini gerektiren para piyasası fonlarından ani çıkışlar, satışlar ve yüksek teminat çağrılarını, BDFK'ların yaratabileceği oynaklığa dikkat çekmiştir. Bu tecrübe, reel sektöre kredi aracılık faaliyetlerinin stres dönemlerinde de etkin olarak sağlanmasının önemini ortaya koymuş olup, Finansal İstikrar Kurulu (FSB) gibi ilgili uluslararası standart belirleyici kuruluşlar bünyesinde BDFK'ların sağlamlığı ve kaldırılabilir işlemleri üzerine kapsamlı bir çalışma başlatmıştır.

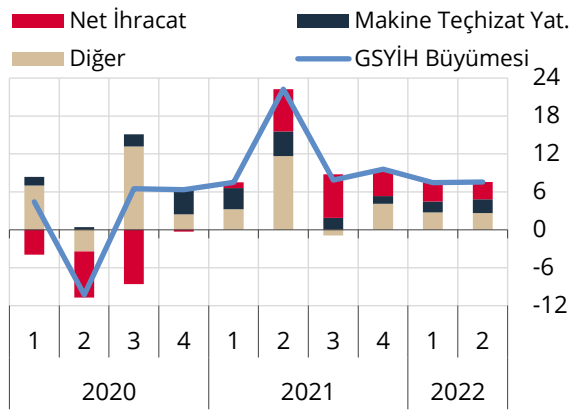
Finansal sistemde yaşanan krizler ve dışsal şoklar ile finansal sistemdeki yapısal ve konjonktürel değişiklikler, küresel borçluluğun finansal istikrar açısından önemini ortaya koymaktadır. Önümüzdeki dönemde uluslararası finansal piyasa oyuncularının yeni koşullara gösterecekleri uyum ve borç ödeme kapasiteleri borcun sürdürülebilirliği açısından yakından izlenmelidir.

II.2 Yurt İçi Temel Makroekonomik Gelişmeler

İktisadi faaliyetteki güçlü seyir 2022 yılının ilk yarısında devam ederken, öncü göstergeler yılın üçüncü çeyreğinde bir miktar ivme kaybına işaret etmektedir.

GSYİH 2022 yılının ilk iki çeyreğinde yıllık olarak sırasıyla yüzde 7,5 ve yüzde 7,6, mevsim ve takvim etkilerinden arındırılmış verilere göre çeyreklik bazda yüzde 0,7 ve yüzde 2,1 büyümüştür. Bu dönemde büyümenin temel belirleyicisi özel tüketim öncülüğünde nihai yurt içi talep olmuş, makine-teçhizat kaynaklı yatırımlar ve net ihracat gibi sürdürülebilir bileşenlerin büyümeye katkısı devam etmiştir (Grafik II.2.1). Öte yandan, sanayi üretimi yılın üçüncü çeyreğinde mevsim ve takvim etkisinden arındırılmış verilere göre bir önceki çeyrek döneme göre gerilerken, bu gelişmede zayıflayan dış talep ve Temmuz ayında çalışılan gün sayısının az olması da etkili olmuştur. Mart ayından bu yana 50 referans değerinin sınırlı altında fakat yatay seyreden PMI imalat sanayi endeksi de Temmuz-Ekim döneminde önceki aylara göre daha düşük değerler almıştır. Hizmetler sektöründe yıl genelinde güçlü toparlanmaya işaret eden SAMEKS endeksi, Ağustos ve Eylül aylarında durağan durumu gösteren referans değerinin etrafında hareket etmektedir (Grafik II.2.2).

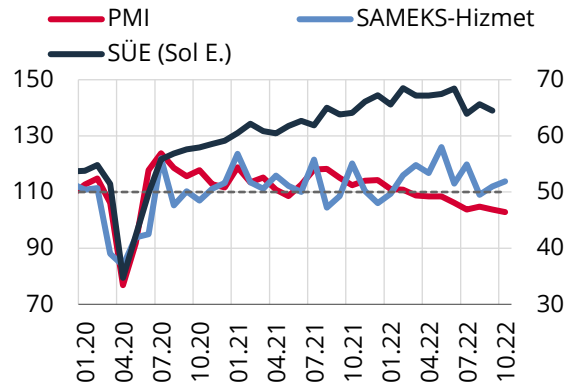
Grafik II.2.1: GSYİH Büyümesi ve Harcama Yönünden Yıllık Büyüme Katkıları (% Puan)

Kaynak: TÜİK, TCMB

Son Gözlem: 2022 Ç2

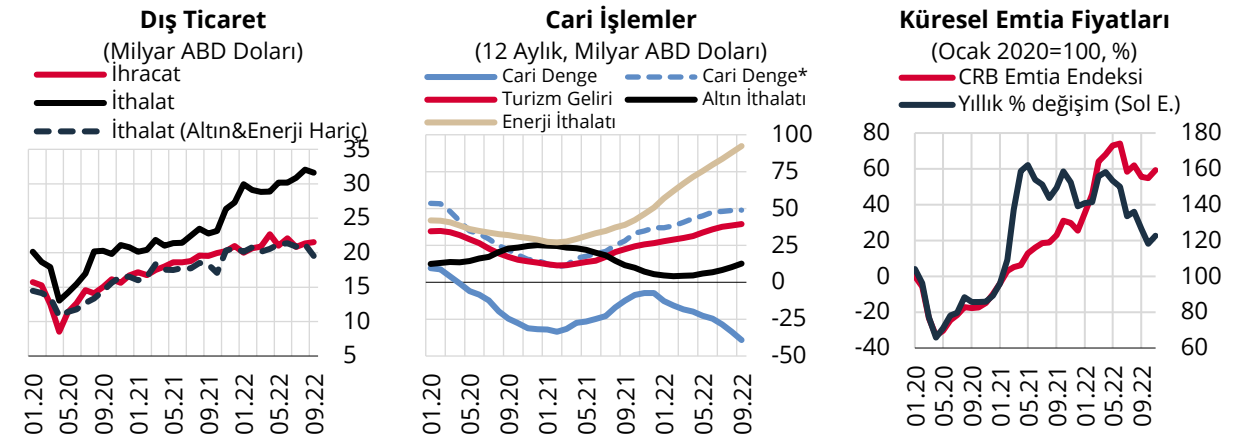
Grafik II.2.2: İktisadi Faaliyete İlişkin Seçilmiş Öncü Göstergeler (Endeks)

Kaynak: TCMB, TÜİK, İSO, MÜSİAD Son Gözlem: 10.22
Dipnot: Sanayi Üretim Endeksi (SÜE, 2015=100) ve Hizmet Sektörü Satınalma Müdürleri Endeksi (SAMEKS-Hizmet) mevsim ve takvim etkilerinden arındırılmıştır. Kesikli çizgi, İmalat Sanayi Satınalma Yöneticileri Endeksi (PMI) ve SAMEKS için önceki aya göre durağan durumu gösterir.

Hizmet gelirlerindeki güçlü görünümüne karşın, ihracattaki sınırlı ivme kaybı ile birlikte enerji ve altın ithalatındaki yüksek seyir nedeniyle cari işlemler açığı artmaya devam etmektedir.

Jeopolitik gelişmelerin ve küresel ölçekte uygulanan sıkılaştırıcı politikaların etkisiyle zayıflayan küresel iktisadi faaliyete rağmen ihracatçı firmaların dinamik yapısı ve pazar çeşitlendirme esnekliği sayesinde talepte gerileme yaşanan ihracat pazarları yeni pazarlarla telafi edilmiş, 2022 yılının ilk yarısında ihracattaki güçlü görünüm korunmuştur. Bununla birlikte küresel iktisadi faaliyete ilişkin öncü göstergeler küresel ekonominin resesyona girme ihtimalinin arttığına işaret etmektedir. Buna bağlı olarak ihracat üçüncü çeyrekte sınırlı düzeyde ivme kaybetmiştir. İthalatta ise miktar bazında daha yatay bir seyir izlenmesine rağmen emtia fiyatlarının yüksek seviyesi ve altın ithalatının etkisiyle 2021 yılının son çeyreğinden bu yana belirgin bir artış görülmüştür. Nitekim altın ve enerji hariç tutulduğunda ithalat, ihracat ile benzer bir eğilim sergilemektedir. Yabancı ziyaretçiler arasında önemli paya sahip bölgelerde artan jeopolitik risklere rağmen turizmin cari işlemler dengesine güçlü katkısı devam etmiş, yıllıklandırılmış bazda turizm gelirleri salgın öncesi düzeylere ulaşmıştır. Bu gelişmelerin sonucunda, yıllık cari işlemler açığı 2021 yıl sonunda 7,3 milyar ABD doları seviyesinden 2022 yılı Eylül ayı itibarıyla 39,2 milyar ABD dolarına yükselirken, enerji ve altın hariç cari işlemler aynı dönemde 48,9 milyar ABD doları fazla vererek olumlu gelişimini sürdürmüştür (Grafik II.2.3).

Grafik II.2.3: Cari İşlemler Hesabı Gelişmeleri

Kaynak: TCMB, TÜİK, Ticaret Bakanlığı

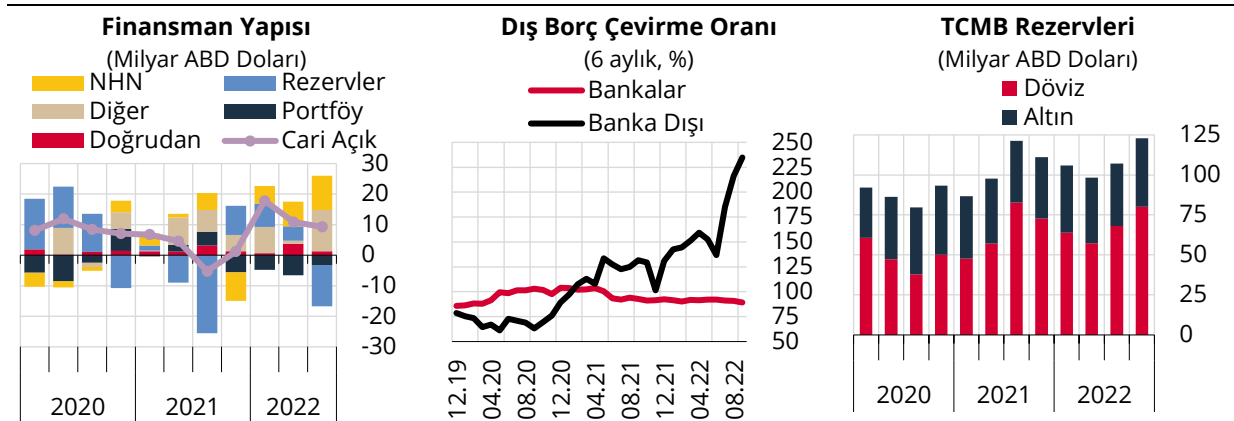
Son Gözlem: 09.22 (Emtia fiyatları 13.11.22)

Dipnot: Dış ticaret tutarları için genel ticaret sistemi tanımlı ve mevsim/takvim etkisinden arındırılmış aylık ihracat (fob) ve ithalat (cif) verileri kullanılmıştır. (*) işareti, enerji ve altın hariç cari işlemler dengesini göstermektedir.

Emtia Endeksi (Refinitiv/CoreCommodity CRB Index), ham petrol, altın, bakır, canlı hayvan, şeker gibi 19 adet emtia vadeli (futures) fiyatlarının aritmetik ortalamasını yansıtmaktadır.

Cari işlemler açığı ağırlıklı olarak banka dışı özel sektör borçlanması ve yurt dışı yerleşik mevduatı ile finanse edilirken, net hata noksan kalemi de artış kaydetmiştir.

Cari işlemler açığı kaynaklı finansman ihtiyacındaki artış son Rapor döneminden bu yana devam etmiştir. Bu dönemde doğrudan yatırımların finansmana katkısı sınırlı miktarda artarken, portföy akımları hem hisse senedi hem de borç senedi kaynaklı çıkış eğiliminde olmuştur. Doğrudan yatırımların yanı sıra, banka dışı özel sektörün nakdi kredi niteliğinde dış borç kullanımı ve bankalarda yurt dışı yerleşiklere ait mevduat hesaplarındaki artış, cari işlemler hesabının temel finansman kaynakları olmuştur. Revizyon çalışmaları kapsamında turizm verilerinde yapılan güncelleme sonucunda net hata ve noksan kaleminde belirgin düzelme olmuştur. Yılın ilk iki çeyreğinde gerileyen TCMB rezervleri ise Temmuz ayından itibaren artış eğilimine girerek 18 Kasım 2022 itibarıyla 122,9 milyar ABD doları düzeyinde gerçekleşmiştir (Grafik II.2.4). Küresel ölçekte rezervlerin düşüş eğiliminde olduğu bir dönemde TCMB rezervlerindeki artış makro finansal istikrar açısından olumlu bir gelişme olarak görülmektedir.

Grafik II.2.4: Ödemeler Dengesinde Finansman Gelişmeleri

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 09.22 (Rezervler: 11.11.22)

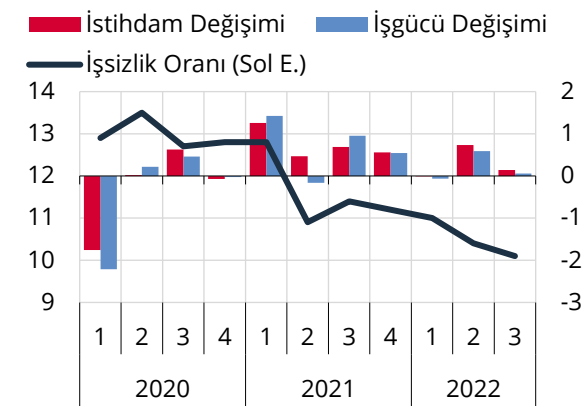
Dipnot: Portföy yatırımları ile doğrudan ve diğer yatırımlar, net giriş şeklindedir. Rezervde (-) işaret, artışı gösterir. Dış borç çevirme oranları, 6 aylık pencerede kısa ve uzun vadeli toplam dış borçlar üzerinden hesaplanmıştır.

İşgücü piyasasındaki güçlü görünüm devam ederken, vergi gelirlerinde artış ile birlikte bütçe disiplini korunmuştur.

Mevsimsel etkilerden arındırılmış işsizlik oranı, salgın sonrası dönemde istihdam kazanımlarının işgücü artışından daha güçlü olmasının etkisiyle düşüş eğilimi sergilemektedir. 2020 yılı ikinci çeyreğinde yüzde 13,5'e ulaşan mevsimsellikten arındırılmış işsizlik oranı 2022 yılı Eylül ayı itibarıyla yüzde 10,1'e gerilemiştir

(Grafik II.2.5). Öncü göstergeler yılın geri kalanında istihdam artış eğiliminin ivme kaybedebileceğine işaret etmektedir (Grafik II.2.6). İktisadi faaliyetteki güçlü seyir vergi gelirlerine de olumlu yansımaktadır. 2022 yılı ilk yarısında yükseliş kaydeden vergi gelirlerinin faiz dışı harcamaları karşılama oranı, Temmuz-Ekim döneminde harcamalardaki artışın etkisiyle bir miktar gerilemiştir. Faiz dışı harcama artışında cari transferler ve personel giderleri etkili olurken, gelirler tarafında vergi gelirleri dışındaki kalemlerin katkısı sınırlı kalmıştır. Böylece yılın ilk yarısında yüzde 0,7'ye kadar gerileyen bütçe açığının milli gelire oranı, Ekim ayı itibarıyla yüzde 2,5 olarak gerçekleşmiştir (Grafik II.2.7).

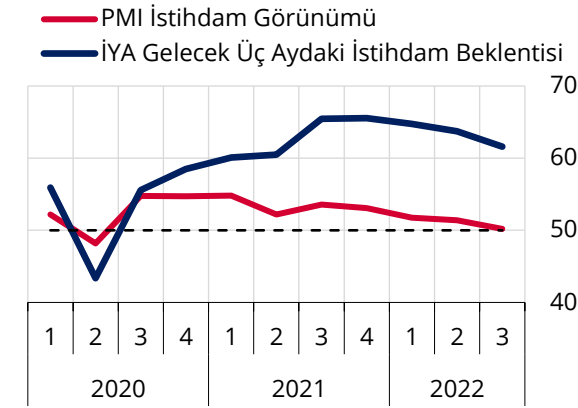
Grafik II.2.5: İşgücü Piyasası Göstergeleri
(Mevsimsellikten Arındırılmış, Milyon kişi, %)

Kaynak: TÜİK

Son Gözlem: 09.22

Grafik II.2.6: İstihdam Görünümü
(Mevsimsellikten Arındırılmış, Arttı-Azaldı)

Kaynak: S&P Global, TCMB

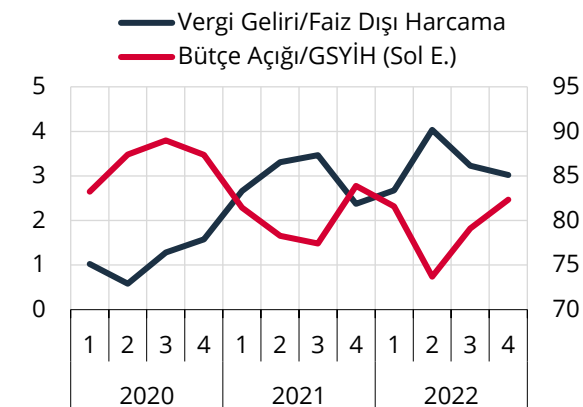
Son Gözlem: 09.22

Dipnot: İYA göstergesi PMI ile uyumlu olarak nötr seviyesi 50 olacak şekilde ayarlanmıştır.

Enflasyonda yakın dönemde gözlenen yükselişte, enerji maliyeti artışlarının gecikmeli ve dolaylı etkileri, ekonomik temellerle uyumsuz fiyatlama oluşumları ile küresel enerji, gıda ve tarımsal emtia fiyatlarındaki artışların oluşturduğu güçlü negatif arz şokları etkili olmaktadır.

Tüketici enflasyonunda 2021 yılı Aralık ayından itibaren görülen yükseliş eğilimi yaz ayları ile birlikte bir miktar yavaşlamıştır. Gıda grubu enflasyonu, uluslararası tarımsal emtia ve gıda fiyatlarındaki olumsuz görünüm, döviz kuru gelişmeleri, artan girdi maliyetleri ve tedarik zincirinde süregelen aksamalar neticesinde yüksek seyretmektedir. Enerji grubu yıllık enflasyon artışında ise uluslararası enerji fiyatlarındaki gelişmelerin yansımaları görülmektedir. Hizmet grubu enflasyonu üzerinde uluslararası emtia fiyatları, özellikle akaryakıt ve gıda fiyatları kanalıyla etkili olmaya devam etmektedir. Öte yandan, rafine petrol ürünleri ve ana metal fiyatlarında düşüş olmakla birlikte diğer enerji kalemlerinin etkisiyle üretici enflasyonu yüksek seyretmektedir (Grafik II.2.7 ve Grafik II.2.8).

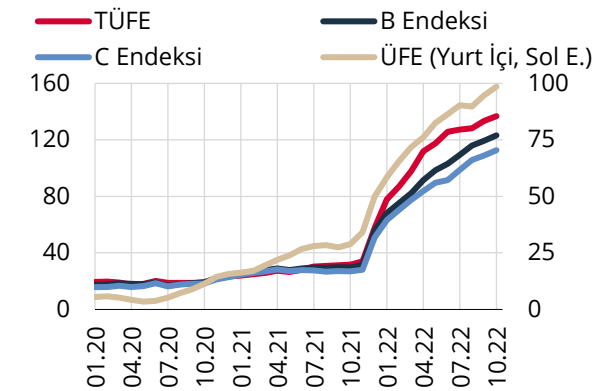
Grafik II.2.7: Merkezi Yönetim Bütçe Göstergeleri
(12 Ay Birikimli, %)

Kaynak: HMB

Son Gözlem: 10.22

Grafik II.2.8: Enflasyon Gelişmeleri
(Yıllık % Değişim)

Kaynak: TCMB, TÜİK

Son Gözlem: 10.22

Dipnot: TÜFE'den işlenmemiş gıda ürünleri, enerji, alkollü içkiler ve tütün ile altın kalemlerinin çıkarılmasıyla B endeksi, buna ek olarak gıda ve alkolsüz içeceklerin çıkarılmasıyla C endeksi elde edilmektedir.

Kutu II.2.1:

Finansal Piyasaların Etkin İşleyişine Yönelik Atılan Adımlar

Finansal istikrarı desteklemek ve piyasaların etkin işleyişine katkıda bulunmak amacıyla mevcut Rapor döneminde uygulamaya konulan tedbirler ve politika adımları bu kutuda ana başlıklar altında özetlenmektedir.

Tablo II.2.1.1: Finansal Piyasalara Yönelik Başlıca Tedbir ve Düzenlemeler

1. Politika Faiz Oranı ve Merkez Bankası Likidite Yönetimi

Yürürlük Tarihi	Tedbir / Düzenleme
06.06.2022	24 Haziran 2022 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere TCMB taraflı swap ve Bankalararası Para Piyasası işlemleri için minimum DİBS bulundurma oranı yüzde 30'dan yüzde 45'e, endeksli kıymetler ile döviz ve altın cinsinden teminata konu varlıkların teminat iskonto oranı yüzde 15'ten yüzde 30'a yükseltilmiştir.
04.07.2022	22 Temmuz 2022 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere TCMB taraflı swap ve Bankalararası Para Piyasası işlemleri için minimum DİBS bulundurma oranı yüzde 50'ye, endeksli kıymetler ile döviz ve altın cinsinden teminata konu varlıkların teminat iskonto oranı yüzde 50'ye yükseltilmiştir.
18.08.2022	1 hafta vadeli repo ihale faiz oranı yüzde 14'ten yüzde 13'e indirilmiştir.
23.08.2022	2 Eylül 2022 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere endeksli kıymetler ile döviz ve altın cinsinden teminata konu varlıkların teminat iskonto oranı yüzde 60'a yükseltilmiştir.
22.09.2022	1 hafta vadeli repo ihale faiz oranı yüzde 13'ten yüzde 12'ye indirilmiştir.
20.10.2022	1 hafta vadeli repo ihale faiz oranı yüzde 12'den yüzde 10,5'e indirilmiştir.
24.11.2022	1 hafta vadeli repo ihale faiz oranı yüzde 10,5'ten yüzde 9'a indirilmiştir.

2. Zorunlu Karşılıklar (ZK) ve Menkul Kıymet Tesisi

Yürürlük Tarihi (ZK tesis dönemi başlangıcı)	Tedbir / Düzenleme
08.07.2022	TL cinsinden ticari nitelikteki nakdi kredilere yüzde 10 düzeyinde uygulanan ZK oranı yüzde 20'ye yükseltilmiştir.
22.07.2022	TCMB nezdinde ZK ve ihbarlı döviz mevduat hesaplarında uygulanan komisyon oranı yüzde 1,5'ten 5'e yükselmiştir. Ayrıca, tüzel kişi mevduatı dönüşüm hedef değeri olan yüzde 20'ye ilişkin hedef tarih 02.09.2022 yerine 08.07.2022 olarak değiştirilmiş, 02.09.2022 yükümlülük tarihi itibarıyla dönüşüm oranı gerçek ve tüzel kişiler için ayrı ayrı yüzde 10'a ulaşamayan bankalardan iki katı oranında komisyon alınması uygulaması kaldırılmıştır.
29.07.2022	YP cinsinden mevduat/katılım fonları için yüzde 3 oranında TL cinsinden uzun vadeli sabit faizli menkul kıymet tesis edilmesine karar verilmiştir. Söz konusu orana, gerçek ve tüzel kişi dönüşüm oranı ayrı ayrı; (a) yüzde 5'in altında kalan bankalar için 7 puan, (b) yüzde 5 ile yüzde 10 arasında olan bankalar için 2 puan ilave edilecektir.
02.09.2022	Bankaların (YP) mevduat/katılım fonuna, gerçek kişi TL mevduat/katılma hesabına dönüşüm oranı yüzde 5'in altında kalan bankalara 500 bp, yüzde 5-10 arasında olan bankalara 300 bp ilave ZK uygulanması, tüzel kişi mevduatından dönüşümü içerecek ve eşik değerler yüzde 0-10 ve yüzde 10-20 olacak şekilde güncellenmiştir.
16.09.2022	TL mevduat/katılım fonu payı hem gerçek hem tüzel kişi mevduatta yüzde 50'nin altında olan bankalarca, YP mevduat/katılım fonu yükümlülükleri için tesis edilmesi gereken ZK tutarı üzerinden yıllık yüzde 3 ilave komisyon uygulanacaktır.
30.09.2022	ZK'ya tabi krediler için: a) Yüzde 20 düzeyinde uygulanan ZK tesisinin bankalar için yüzde 30 oranında menkul kıymet tesisi ile ikâme edilmesi, b) 30 Aralık 2022 tarihi itibarıyla 29 Temmuz 2022 tarihine göre yüzde 10 kredi büyüme oranını aşan kredi tutarı kadar menkul kıymetin bir yıl boyunca tesis edilmesi, c) Hariç tutulan kredi türlerinin harcama mukabili kullanılmaması halinde menkul kıymet tesisine tabi olması, kararlaştırılmıştır. Ayrıca, d) Tebliğ yayımı tarihinden itibaren 2022 yıl sonuna kadar kullanılacak ticari nitelikteki kredilerde TCMB tarafından yayımlanan yıllık bileşik referans oranının 1,4 katı üzerinde yıllık bileşik faiz oranıyla kullanılacak kredi tutarının yüzde 20'si, 1,8 katı üzerinde yıllık

	bileşik faiz oranıyla kullanılacak kredi tutarının yüzde 90'ı nispetinde menkul kıymet tesis edilmesine karar verilmiştir.
30.12.2022	Menkul Kıymet Tesisi uygulamasında yapılan değişiklik ile yüzde 3 olan menkul kıymet tesis oranı yüzde 5 olarak güncellenmiştir. Dönüşüm oranı yerine 2023 yılı başından itibaren TL mevduatın toplam mevduat içindeki payını esas alan menkul kıymet tesisi uygulamasına geçilecektir. Bankalarca gerçek ve tüzel kişi için hesaplanacak TL mevduat/katılım fonunun toplam mevduat/katılım fonu içindeki paylarından herhangi biri; a) Yüzde 50,00'ın altında kalan bankalar için 7 puan, b) Yüzde 50,00 ile yüzde 60,00 arasında olan bankalar için 2 puan, menkul kıymet tesis oranına ilave edilecektir.
6.1.2023	TCMB nezdinde ZK ve ihbarlı döviz mevduat hesaplarında uygulanan yüzde 5 komisyon oranı uygulamasına ve yıl sonuna kadar dönüşüm oranlarına göre farklılaştırılan komisyon uygulamasına 23.12.2022 hesaplama tarihi itibarıyla son verilmiştir. Bahsi geçen hesaplarda tesis edilmesi gereken tutar üzerinden TL payına ilişkin koşulları sağlayamayan bankalara yıllık yüzde 3 oranında uygulanan komisyon oranı, 23.12.2022 hesaplama tarihinden itibaren TL mevduat/katılım fonu payına göre farklılaştırmak üzere yüzde 8'e çıkarılmıştır. Bu çerçevede, tesisi 6.1.2023 tarihinde başlayan 23.12.2022 hesaplama tarihinden itibaren, TL payına göre farklılaştırılmak üzere yüzde 8 olarak belirlenen komisyon oranının, hem gerçek hem de tüzel kişi mevduat/katılım fonu içinde TL payı; a) yüzde 60 ve üzerinde olan bankalar için yüzde 0, b) yüzde 50 (dahil) – yüzde 60 arasında olan bankalar için yüzde 3, c) yüzde 50'den düşük olan bankalar için yüzde 8, olarak uygulanmasına karar verilmiştir.

3. Reeskont Kredileri Uygulamaları

Yürürlük Tarihi	Tedbir / Düzenleme
13.06.2022	TL cinsi reeskont kredisi kullanacak ihracatçılar için vadeler uzatılırken, faiz oranları düşürülmüş ve kredi kullanım koşulları değiştirilmiştir. Buna göre, TL reeskont kredilerinde azami vade 360 gün, savunma sanayisi için azami vade 720 gün olmuştur. TL reeskont faizleri, 0-90 gün için politika faizinin 300 puan, 91-180 gün için politika faizinin 200 puan ve 181-720 gün için politika faizinin 100 puan altında belirlenmiştir. TL reeskont kredilerinden yararlanmak için ihracat bedellerinde uygulanmakta olan mevcut yüzde 40 TCMB'ye satış koşuluna ilave olarak, firmaların en az yüzde 30'unu bir bankaya satmayı taahhüt etmesi gerekecek olup, firmalar, döviz satışı yaptığı toplam tutara kadar TL reeskont kredisi kullanabilecektir. Ayrıca, TL reeskont kredisi kullanan firmaların ilk satış işleminden itibaren bir ay süreyle satılan döviz tutarını yeniden satın almamayı taahhüt etmesi gerekmektedir.

4. Mevduat / Katılım Fonları ve Ödeme Sistemleri

Yürürlük Tarihi	Tedbir / Düzenleme
28.06.2022	Mevduat/katılım fonlarında uygulanan stopaj oranlarının indirim süresi 31.12.2022 tarihine kadar uzatılmıştır.
06.07.2022	Şirketlerin kur korumalı mevduattan faydalanabilmesi için 31.12.2021 ile 30.03.2022 tarihleri arasında bankada döviz tevdiat hesaplarının bulunması kriteri 31.12.2021 ile 30.06.2022 arası şeklinde yeniden düzenlenmiştir.
28.07.2022	Kur korumalı mevduat uygulamasında şirketlerin kazançlarına uygulanan kurumlar vergisi istisnası, 30.06.2022 tarihli bilanço için de geçerli olacak şekilde istisna uzatılmıştır.
27.08.2022	Sigortaya tabi mevduat ve katılım fonu kapsamı finansal kurumlar ve kamu varlıkları dışındaki tüzel kişileri de kapsayacak şekilde genişletilmiştir.
30.09.2022	Şirketlerin kur korumalı mevduattan faydalanabilmesi için 31.12.2021 ile 30.06.2022 tarihleri arasında bankada döviz tevdiat hesaplarının bulunması kriteri 31.12.2021 ile 30.09.2022 arası şeklinde yeniden düzenlenmiştir.
27.10.2022	Kur korumalı mevduat uygulamasında şirketlerin kazançlarına uygulanan kurumlar vergisi istisnası, 3 ay uzatılarak 30.09.2022 tarihli bilanço için de geçerli olacak şekilde güncellenmiştir.

5. Kredi Kullanımına, Taksit ve Borç Ödemelerine Yönelik Düzenlemeler

Yürürlük Tarihi	Tedbir / Düzenleme
09.06.2022	Tüketici kredilerine ilişkin genel vade sınırı, kredi tutarı 50 bin TL'nin üzerinde 100 bin TL'nin altında olan krediler için 24 ay iken, 100 bin TL'nin üzerinde olan krediler için 24 aydan 12 aya indirilmiştir. Ayrıca, limiti 25 bin TL'nin üzerinde olan kredi kartlarında asgari ödeme oranı yüzde 20'den yüzde 40'a yükseltilmiştir.
11.06.2022	Tüketici kredilerinde BSMV oranı yüzde 5'ten yüzde 10'a yükseltilmiştir.
23.06.2022	Konut kredisi kredi/değer oranı (KDO) konutun değerine göre ve konutun 1. el veya 2. el olmasına göre farklılaştırılmış, değeri 10 milyon TL'nin üzerinde olan konutlar için kredi imkânı kaldırılmıştır.
23.06.2022	Yurt içi yerleşik kişilerin Karar tarihinden sonra yurt dışı yerleşiklerle türev işlem gerçekleştirmesi halinde, bu kişilere bu Karar tarihinden sonra kullanılacak olan TL ve YP cinsinden ticari nitelikli nakdi kredilere yüzde 500 risk ağırlığı uygulanmasına karar verilmiştir.
24.06.2022	(i) Bağımsız denetime tabi olması, (ii) YP (altın dahil) nakdi varlıklarının 15 milyon TL'den fazla olması ve (iii) YP nakdi varlıklarının, aktif toplamından veya son 1 yıllık net satış hasılatından büyük olanının yüzde 10'unu aşması şartlarını aynı anda taşıyan şirketlere TL ticari kredi imkânı Karar tarihinden sonra kaldırılmıştır.
07.07.2022	Kredi kullanımına sınırlama getiren Karar kapsamında şirketler, bağımsız denetçiye onaylatarak bankalara verecekleri belgeleri yeminli mali müşavir onayıyla da alabilecektir. Kredi kullanabilmek için belge verme yükümlülüğü olan şirketlere beyanları esas alınarak kredi verilecek olup, kredi alan şirket, beyanlarını doğrulayan belgeleri 3 ay sonra verebilecektir. Konsolide mali tablo hazırlama yükümlülüğü bulunan şirketler için kredi sınırlamalarına yönelik yapılacak değerlendirmede bu şirketlerin yurt dışı bağlı ortaklık ve iştirakleri dahil edilmeyecektir. Yanlış ya da yanıltıcı beyanda bulunan işletmeler için nakdi kredilere yüzde 500 risk ağırlığı uygulanacaktır.
23.09.2022	Bankaların ticari müşterilerinden alabileceği ücretlere ilişkin Tebliğde yapılan değişikliklerle: - İlk limit tahsisinde veya tahsis edilen limitin artırılmasında yüzde 0,25 olan azami tahsis ücretinin, limit yenilemelerinde yüzde 0,125 olarak uygulanacağı, - 1 yıldan kısa vadeli kredi kullandırmalarında azami kredi kullanım ücretinin vade gün sayısı dikkate alınması ve oransal düşülerek uygulanması hususları düzenlenmiştir.
01.11.2022	BDDK tarafından 24.06.2022 tarihinde alınan önlemler sıkılaştırılmış olup, (i) Bağımsız denetime tabi olması koşulu değişmemiş, (ii) YP (altın dahil) nakdi varlıklarının 15 milyon TL'den fazla olması sınırı 10 milyon TL ve (iii) YP nakdi varlıklarının, aktif toplamından veya son 1 yıllık net satış hasılatından büyük olanının yüzde 10'unu aşması sınırı yüzde 5 olarak güncellenmiştir. Buna göre, 01.11.2022 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere belirtilen şartları aynı anda taşıyan şirketlere TL ticari kredi imkânı kaldırılmıştır.

6. Kredi ve Alacakların Sınıflandırılması ve Yasal Rasyo Sınırlamaları

Yürürlük Tarihi	Tedbir / Düzenleme
23.06.2022	Bankaların TCMB'den olan ve YP cinsinden düzenlenen alacaklarına sermaye yeterliliği oranı hesaplamasında; kredi riskine esas tutar hesaplanırken yüzde sıfır risk ağırlığı uygulanabilmesine karar verilmiştir.

7. Diğer Düzenlemeler

Yürürlük Tarihi	Tedbir / Düzenleme
09.06.2022	Yurt içinde gerçekleştirilen halka arzlarda yurt dışından fon teminini özendirmek ve şirketlerin yurt dışında sermaye piyasası aracı ihracı yoluyla fon temin etmesini teşvik etmek amacıyla ilgili ihraçlarda SPK tarafından tahsil edilen ücretler indirilmiştir.
22.06.2022	TLREFK Türk Lirası Gecelik Katılım Referans Getiri Oranı, katılım bankalarının borçlanma araçlarında, çeşitli faizsiz finans ürünlerinde ve finansal sözleşmelerde değişken getiri göstergesi, dayanak varlık veya karşılaştırma ölçütü olarak kullanılacak TL kısa vadeli referans getiri oranı ihtiyacını karşılamaya yönelik olarak Borsa İstanbul tarafından yayımlanmaya başlamıştır.
13.08.2022	Kredi Garanti Fonu kapsamındaki kredilerde kefalet bakiye tutarı 500 milyar TL'den 1 trilyon TL'ye yükseltilmiştir.

III. Finans Dışı Kesim

Türkiye’de hanehalkı borçluluğundaki (finansal borç/GSYİH) gerileme devam ederken, borçluluk gelişmiş ve gelişmekte olan ülke ortalamalarının belirgin altındadır. Hanehalkı borcu, varlıklarına oranla daha ılımlı artmaktadır. Borç artışında bireysel kredi kartı kullanımı öne çıkarken, konut ve ihtiyaç kredilerinin büyümesi GSYİH’nin artışının gerisindedir. Gelir oynaklığı düşük olan ücretli kesimin kredilerdeki payının yüksek seyri hanehalkı kredi riskini sınırlandırmaktadır. Hanehalkının finansal varlıklarındaki güçlü artış devam ederken varlık kompozisyonunda TL’nin payı artmaktadır. Hanehalkı varlıkları arasında Türk Lirasına dönüşümü destekleyen uygulamalarının katkısıyla TL mevduat belirgin artarken, YP mevduat tercihi gerilemektedir. Ayrıca, hanehalkının mevduat dışı finansal varlıklara ilgisinde artış gözlenirken bu durum mevduata alternatif finansal araçların tabana yayılması açısından olumlu bir gelişme olarak değerlendirilmektedir.

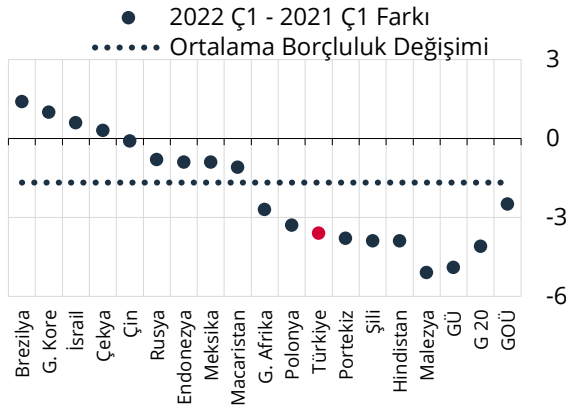
Türkiye’nin reel sektör borçluluğu emsal ülkelere kıyasla ılımlı seviyesini korurken, finansal yükümlülüklerinin varlıklara oranındaki gerileme devam etmektedir. Reel sektör firmalarının likidite, kârlılık ve borç ödeme göstergelerindeki olumlu görünüm korunmaktadır. Kur ve emtia fiyatlarındaki gelişmeler ve enflasyonist baskılar firmaların işletme sermayesi ihtiyacını ve finansal yükümlülüklerini artırmıştır. Firma varlıkları ise güçlü seyreden iktisadi faaliyetle birlikte artan ciro ve kârlılıklar ile desteklenmektedir. Reel sektör firmaları YP borçlarını kapatmaya devam ederken, kur riski görünümündeki iyileşme sürmektedir. Diğer taraftan, firmaların yurt dışı finansmana erişimi güçlü bir artış sergilerken, reel sektör dış borç yenileme oranındaki yüksek seviye korunmaktadır. Reel sektör firmalarının kârlılığı, güçlü seyreden iktisadi faaliyet ve ihracat ile stok yeniden değerlemelerinin etkisiyle artmaktadır. Firmaların borç ödeme kabiliyetine ve likiditesine yönelik göstergelerdeki iyileşme korunmaktadır.

III.1 Hanehalkı Gelişmeleri

Türkiye'de hanehalkı borçluluğu, geçmiş dönemlerde olduğu gibi gelişmiş ve gelişmekte olan ülke ortalamasının oldukça altında seyirini sürdürmektedir.

Salgın etkilerinin azalması ve iktisadi faaliyetin canlanmasıyla genişlemeci politikalar geri alınırken, küresel enflasyon gelişmeleri sonrasında finansal koşullar sıkılaştırmıştır. Salgın sonrasında, birçok ülkenin hanehalkı borçluluk oranında gerileme kaydedilmiştir (Grafik III.1.1). Benzer şekilde, ülkemizde de hanehalkı borçluluğu bu dönemde azalmış, hanehalkı finansal borç / GSYİH oranı yüzde 13,3'e gerilemiştir (Grafik III.1.2). Ülkemizde hanehalkı borcunun milli gelire oranla bulunduğu düşük seviye, hanehalkı borçluluğu kaynaklı riskleri sınırlandırmaktadır.

Grafik III.1.1: Hanehalkı Borçluluğundaki Değişim (% Puan)

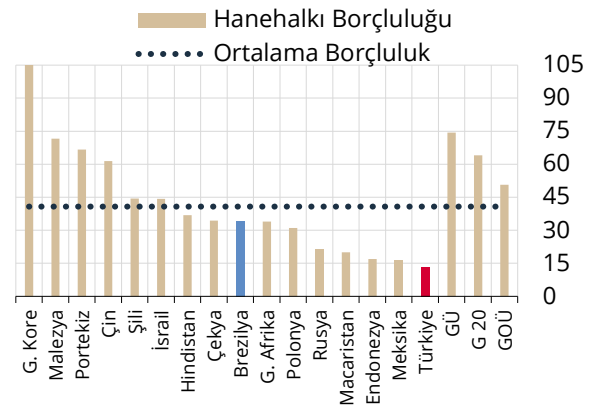

Kaynak: BIS

Son Gözlem: 2022 Ç1

Dipnot: Hanehalkı borçluluğu (hanehalkı ve hanehalkına hizmet eden kâr amacı olmayan kuruluşların borçlanma senetleri ve kredilerinin toplamı) / GSYİH oranı olarak hesaplanmaktadır. Fark değerleri borçluluk oranının bir yıllık değişimini ifade etmektedir. Yatay çizgi seçili ülkelerin son bir yıllık ortalama borçluluk değişimidir.

Grafik III.1.2: Hanehalkı Borçluluğu (Borç/GSYİH, %)

Kaynak: BIS

Son Gözlem: 2022 Ç1

Dipnot: Mavi ile boyalı olan ülke örneklemede medyan borçluluğa sahiptir. Yatay çizgiler seçili ülkelerin ortalama değerleridir.

Hanehalkı finansal borcuna alt türler bazında bakıldığında, bir önceki rapor dönemine göre en hızlı artışın taşıt kredisi ve bireysel kredi kartlarında (BKK) gerçekleştiği, konut ve ihtiyaç kredisi büyümelerinin yavaşladığı görülmektedir (Tablo III.1.1). Tüketici mal ve hizmet fiyatlarında yaşanan artışların BKK borç gelişiminde etkili olduğu değerlendirilmektedir. 2022 yılı Haziran ayında konut ve ihtiyaç kredilerine yönelik devreye alınan makroihtiyati düzenlemelerin etkisiyle konut ve ihtiyaç kredilerinin GSYİH'ye oranı son 1 yıllık dönemde gerilemiştir. Diğer taraftan BKK büyümesinin iktisadi faaliyet büyümesi ile uyumlu olduğu ve bu oranın yatay bir seyir izlediği anlaşılmaktadır.

Tablo III.1.1: Hanehalkı Finansal Yükümlülükleri

	09.21		03.22		09.22		6 Aylık Büyüme (Yıllıklandırılmış)
	(Milyar TL)	(GSYİH'ye Oran)	(Milyar TL)	(GSYİH'ye Oran)	(Milyar TL)	(GSYİH'ye Oran)	
Toplam Yükümlülükler	1017,4	15,6	1137,8	13,5	1417,8	12,5	55,3
Konut Kredisi	310,1	4,8	338,3	4,0	381,6	3,4	27,2
Taşıtlı Kredisi	27,0	0,4	25,4	0,3	41,9	0,4	171,8
İhtiyaç Kredisi	455,9	7,0	500,5	6,0	602,9	5,3	45,1
Bireysel Kredi Kartları	193,8	3,0	240,7	2,9	355,4	3,1	118,0
VYŞ Alacakları	30,7	0,5	32,9	0,4	36,0	0,3	19,9

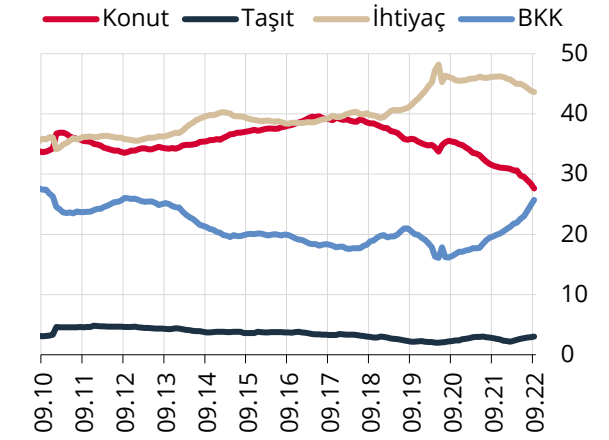
Kaynak: TCMB, BDDK, TOKİ

Dipnot: Yükümlülükler TGA'ları da içermektedir. 2022 yılı 3. çeyrek GSYİH tahmin değerleridir.

Hanehalkı finansal yükümlülükleri içerisinde ihtiyaç kredileri en yüksek paya sahipken, konut kredilerinin payı gerilemektedir.

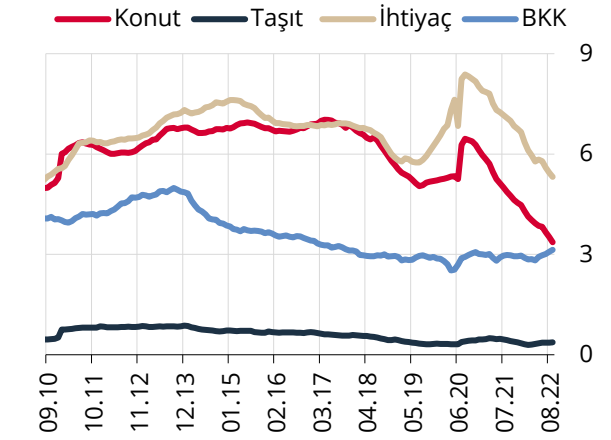
Hanehalkı yükümlülük dağılımının tarihsel gelişiminde ihtiyaç ve konut kredilerinin 2018 yılına kadar en yüksek paya sahip olduğu ve birbirine yakın seyrettiği gözlenmektedir (Grafik III.1.3). Takip eden yıllarda ihtiyaç kredileri konut kredilerinden daha hızlı büyümüş ve bunun sonucunda pay dağılımında ayrışma gözlenmiştir. Salgınla beraber dijital alışveriş platformlarının ve temassız ödemenin yaygınlaşmasına ilave olarak son dönemde fiyat hareketlerinin belirleyici etkisiyle BKK bakiyesinin toplam yükümlülüklerdeki payı önemli ölçüde artmıştır. Öte yandan, salgın dönemindeki kampanyalı kredi kullanımlarını takip eden dönemde, ihtiyaç ve konut kredilerindeki artışın iktisadi faaliyetlerdeki artışın gerisinde kaldığı ve bu kredi türlerinin GSYİH'deki paylarının azaldığı gözlenmektedir (Grafik III.1.4). Konut ve ihtiyaç kredilerinin GSYİH'ye oranı salgın öncesindeki son 10 yıllık ortalamasının belirgin altına gelirken, BKK ve taşıt kredilerinde düşük oran korunmuştur. Bu gelişim, bireysel kredi borçlarının ödenme performansını güçlendirirken bankacılık sektörü aktif kalitesi göstergelerine de olumlu yansımaktadır.

Grafik III.1.3: Hanehalkı Finansal Yükümlülük Dağılımının Gelişimi (%)

Kaynak: BDDK, TÜİK Son Gözlem: 09.22
Dipnot: Yükümlülükler TGA'ları da içermektedir.

Grafik III.1.4: Hanehalkı Finansal Yükümlülük Dağılımının GSYİH'ye Oranla Gelişimi (%)

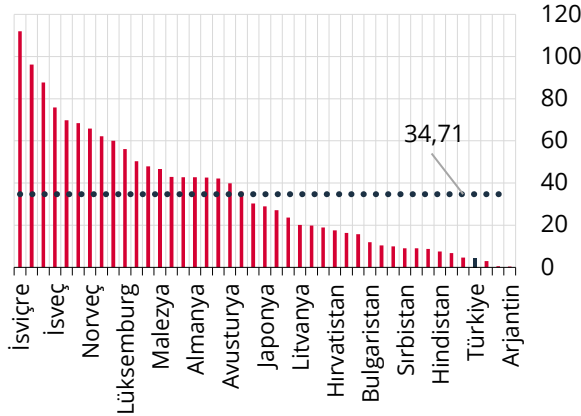
Kaynak: BDDK, TÜİK Son Gözlem: 09.22
Dipnot: Yükümlülükler TGA'ları da içermektedir. 2022 yılı 3. çeyrek GSYİH tahmin değerleridir.

Ülkemizde, konut kredisi hariç diğer tüketici kredilerinin GSYİH'ye oranı diğer ülkeler ortalamasının bir miktar üzerinde, buna karşın toplam konut kredilerinin GSYİH'ye oranı diğer ülkeler ortalamasının oldukça altında seyretmektedir.

Konut kredilerinde gözlemlenen bu durumun temel nedeninin, ülkemizde gelişmiş ülkelere kıyasla konut finansman imkanlarının görece kısa vadeli olması ve bireylerin çoğunlukla nakit konut alımı tercihinden kaynaklandığı değerlendirilmektedir (Grafik III.1.5). Diğer yandan, konut hariç bireysel kredilerin GSYİH'ye oranındaki yüksek seyirde BKK kullanım alışkanlıklarının etkili olduğu düşünülmektedir (Grafik III.1.6).

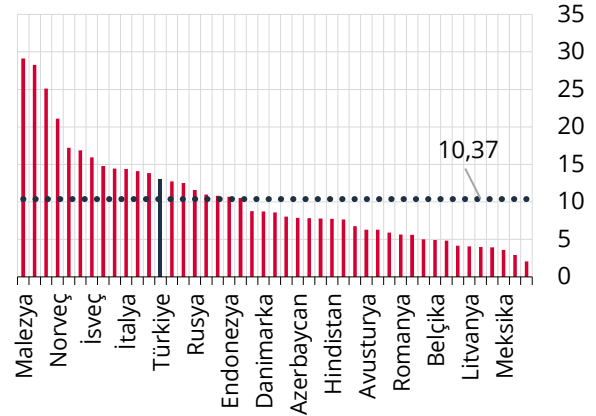
Mevcut Rapor döneminde hanehalkı borçluluğunda sabit gelirli bireylerin payı sınırlı bir artış sergilemiştir.

İhtiyaç kredisi ve KMH borcu bulunan kişi sayısı 2022 yılında bir önceki yıl sonuna göre bir miktar gerilemiştir. Bu gelişimde ihtiyaç kredilerinde vade koşullarının sıkılaştırılmasına yönelik düzenlemenin katkısının olduğu değerlendirilmektedir (Grafik III.1.7). Diğer yandan konut kredisi borcu olan kişi sayısı da kredi değer oranı düzenlemeleri sonrasında gerileme kaydetmiştir. Öte yandan, salgın sonrasında artış gösteren tüketici kredisi kullanımlarında ücretli çalışanların payı, bu dönemde yataya yakın bir seyir izlemiştir. Bu oran, önceki yılların sınırlı miktarda gerisinde olmakla birlikte halen yüksek seyrini korumaktadır (Grafik III.1.8). Tüketici kredisi kullananların çoğunluğunun, gelir oynaklığı düşük ücretli kesimden oluşması, bankacılık sistemi üzerinde hanehalkı kaynaklı kredi riskini azaltarak finansal istikrarı desteklemektedir.

Grafik III.1.5: Konut Kredilerinin GSYİH'ye Oranı (% Oran)

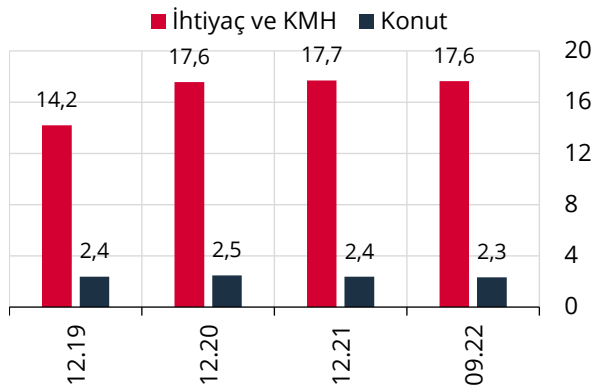
Kaynak: WB, Global Economy Son Gözlem: 09.22

Dipnot: Oran, 2022 yılı güncel toplam konut kredisi bakiyesinin 2021 yıl sonu GSYİH'ye bölünmesiyle hesaplanmıştır. GÜ ve GOÜ olan 45 ülke verisi kullanılmıştır. Yatay çizgiler seçili ülkelerin ortalama değerleridir.

Grafik III.1.6: Konut Hariç Bireysel Kredilerin GSYİH'ye Oranı (% Oran)

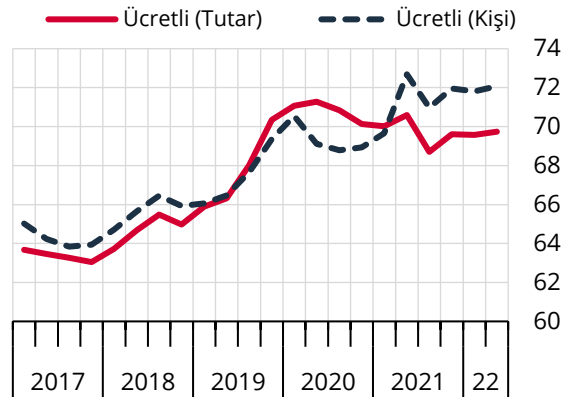
Kaynak: WB, Global Economy Son Gözlem: 09.22

Dipnot: Oran, 2022 yılı güncel konut hariç toplam bireysel kredi bakiyesinin 2021 yıl sonu GSYİH'ye bölünmesiyle hesaplanmıştır. Kredi bakiyesi; konut kredisi hariç hanehalkına kullanılan diğer tüm kredi türlerini (BKK, taşıt kredileri, öğrenci kredileri gibi) içermektedir. Yatay çizgiler seçili ülkelerin ortalama değerleridir.

Grafik III.1.7: Tüketici Kredisine Bakıyeli Olan Kişi Sayısı (Milyon Kişi)

Kaynak: Risk Merkezi, TCMB Son Gözlem: 09.22

Dipnot: Bankacılık sektöründe ihtiyaç ve konut kredisi borcu bulunan tekil kişi sayısı raporlanmaktadır. İhtiyaç kredilerinde kredili mevduat hesapları (KMH) dâhildir. Sıfır bakiyesi bulunan KMH hariç tutulmuştur.

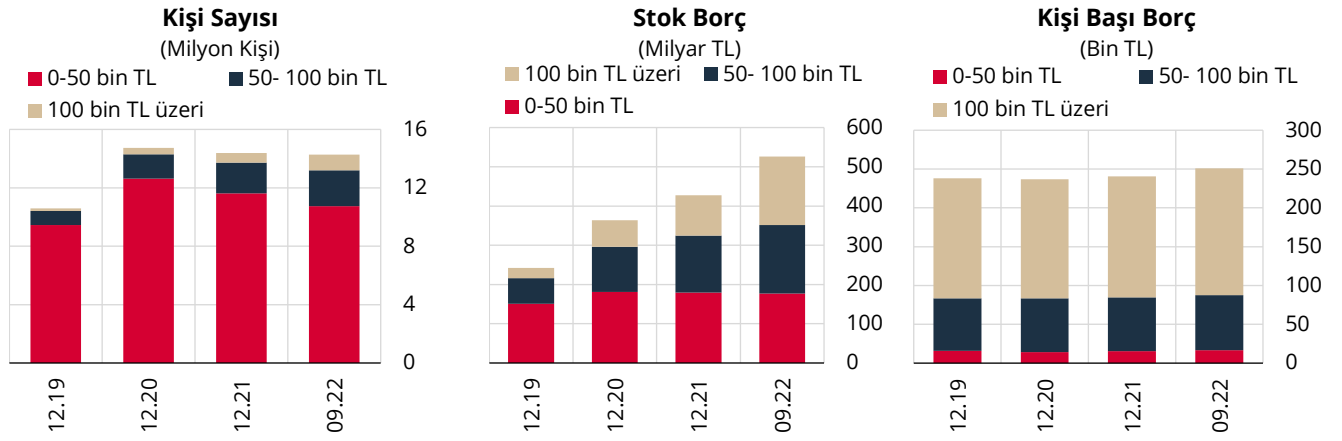
Grafik III.1.8: Tüketici Kredisine Kullananların Gelir Profili (% Pay)

Kaynak: TBB Son Gözlem: 2022 Ç2

Dipnot: Kredi kullananlar, ücretli çalışanlar ve diğerleri olarak ayrılmış olup, ücretlilerin toplamdaki payı gösterilmektedir. Ücretli tutar-kişi payları çeyreklik akım gelişmelerdir. Tüketici kredisi, BKK hariç bireysel kredi toplamıdır. Türkiye Bankalar Birliği (TBB) üyesi olan 32 bankanın verisi kullanılmıştır.

Makroihtiyati düzenlemeler ihtiyaç kredisi borç göstergelerine olumlu yansımıştır. Borçlu kişi sayısı gerilemiş, kişi başı borç bakiyesi artışı fiyat gelişmelerinin altında kalmıştır.

İhtiyaç kredisi artışı, vade imkânlarının sıkılaştırıldığı Haziran ayı sonrasında ivme kaybetmiş, aynı zamanda ihtiyaç kredisi borcu bulunan kişi sayısı düşüş göstermiştir (Grafik III.1.9). Borçlu sayısındaki düşüş 0-50 bin TL ihtiyaç kredisi borcu olan kesimden gelirken 50 bin TL üzerindeki ihtiyaç kredilerinde ise borçlu sayısı artışı önceki yıla göre daha sınırlı olmuştur. Ayrıca, ihtiyaç kredisi borcu bulunan kişi sayısı düşük montanlı kredilerde (50 bin TL ve altı) yoğunlaşmaya devam etmiştir. Öte yandan, fiyat gelişmelerine karşın kişi başı borç tutarının tüm tutar aralıklarında yatay seyretmesi ihtiyaç kredisi borcundaki olumlu görünümün korunduğuna işaret etmektedir.

Grafik III.1.9: İhtiyaç Kredisi Tutar Kırılımında Kişi Sayısı ve Stok Borç Dağılımı ile Kişi Başı Borç

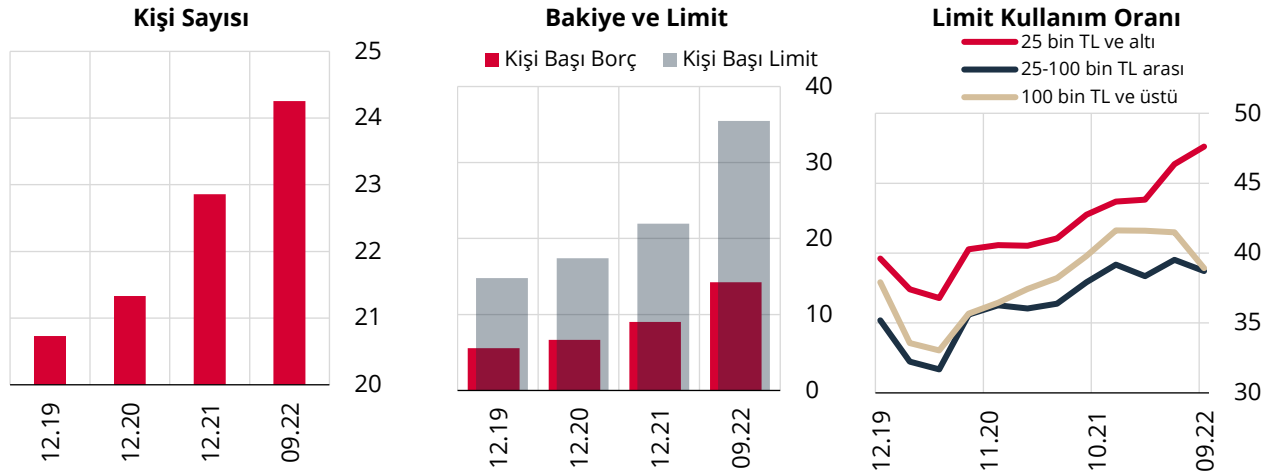
Kaynak: Risk Merkezi, TCMB

Son Gözlem: 09.22

Dipnot: Tutar kırılımları, birey bazında tüm bankalardaki stok ihtiyaç kredisi borç tutarlarını göstermektedir. Kişi sayısı ilgili kırılımda yer alan toplam kişi sayısıdır. KMH ve TGA'daki ihtiyaç kredileri hariçtir.

Bireylerin kişi başı kredi kartı borç bakiyesinin yükseldiği ve gelir artışına bağlı olarak kart limitlerinin güncellendiği görülmektedir.

Aktif kart kullanan kişi sayısı salgın dönemi ile birlikte izlediği yukarı yönlü hareketini sürdürmüştür (Grafik III.1.10). Fiyat gelişmeleri ile tatil ve okul dönemi nedeniyle bireylerin harcama eğilimlerinin artması BKK bakiyesi gelişiminde etkili olmuştur. Bununla birlikte gelir artışı sonrası bireylerin kredi kartı limitlerinde güncelleme yapıldığı gözlenmiştir. Limit kullanım oranı 25 bin TL ve altı kredi kartlarında yüzde 47,6 seviyesine ulaşarak önceki rapor dönemine göre yükselmiştir. Yüzde 40 asgari ödeme oranı getirilen 25 bin TL üstü limitli kartlarda ise limit kullanım oranları aşağı yönlü seyretmiştir.

Grafik III.1.10: Aktif Olarak BKK Kullanan Kişi Sayısı, Müşteri Başına Limit ve Bakiye, Limit Kullanım Oranı (Milyon Kişi, Bin TL, %)

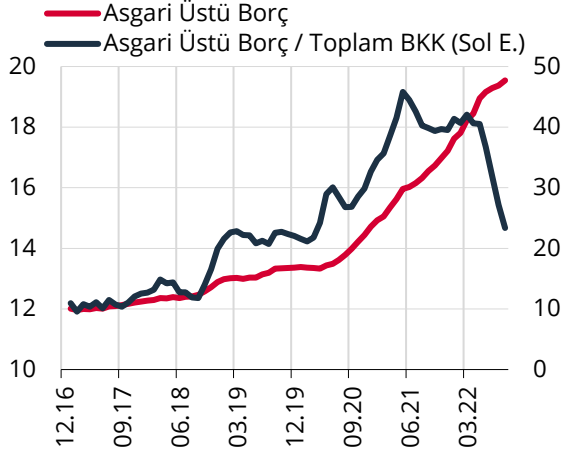
Kaynak: Risk Merkezi, TCMB

Son Gözlem: 09.22

Dipnot: Kredi kartı bakiyesi sıfır olan kişiler hariç tutulmuştur.

Hanehalkının kredi kartı borçlarını ödeme performansında iyileşme gözlenmektedir.

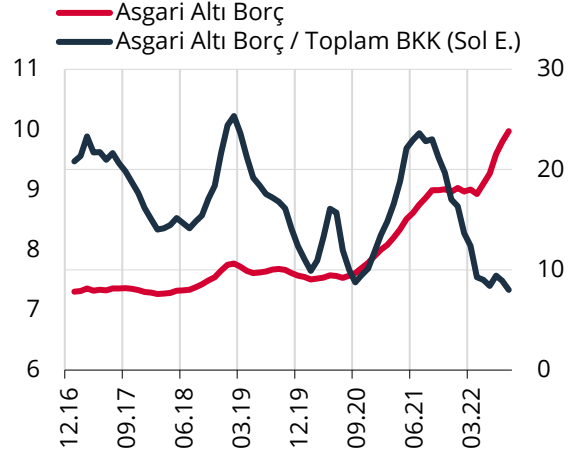
Son dönemde BKK toplam bakiyesinde gözlenen canlı seyre karşın ödenmeyen borçların görece daha ılımlı artmasının belirleyici etkisiyle ödenmeyen borç / toplam bakiye oranlarında gerileme gözlenmektedir. Asgari ödeme oranı ve üzerinde ödeme yapılan kartlarda ödenmeyen borçların toplam BKK'daki payı yüzde 14,2'ye, asgari ödeme oranının altında ödeme yapılan kartlarda ödenmeyen borçların payı ise yüzde 7,1'e gerilemiştir (Grafik III.1.11 ve Grafik III.1.12). BKK'larda asgari tutarın altında ödeme yapılmış borç bakiyesindeki ılımlı seyir, bireysel kredi borçluluğundaki olumlu görünümü desteklemektedir.

Grafik III.1.11: Asgari Ödeme Oranı ve Üzerinde Ödeme Yapılan Kartların Borç Gelişimi (Milyar TL, %, 3 Aylık HO)

Kaynak: BDDK

Son Gözlem: 09.22

Dipnot: Asgari üstü borç, asgari ödeme oranı ve üzerinde ödemesi yapılan BKK'larda ödenmeyen toplam borcu ifade etmektedir.

Grafik III.1.12: Asgari Ödeme Oranı Altında Ödeme Yapılan Kartların Borç Gelişimi (Milyar TL, %, 3 Aylık HO)

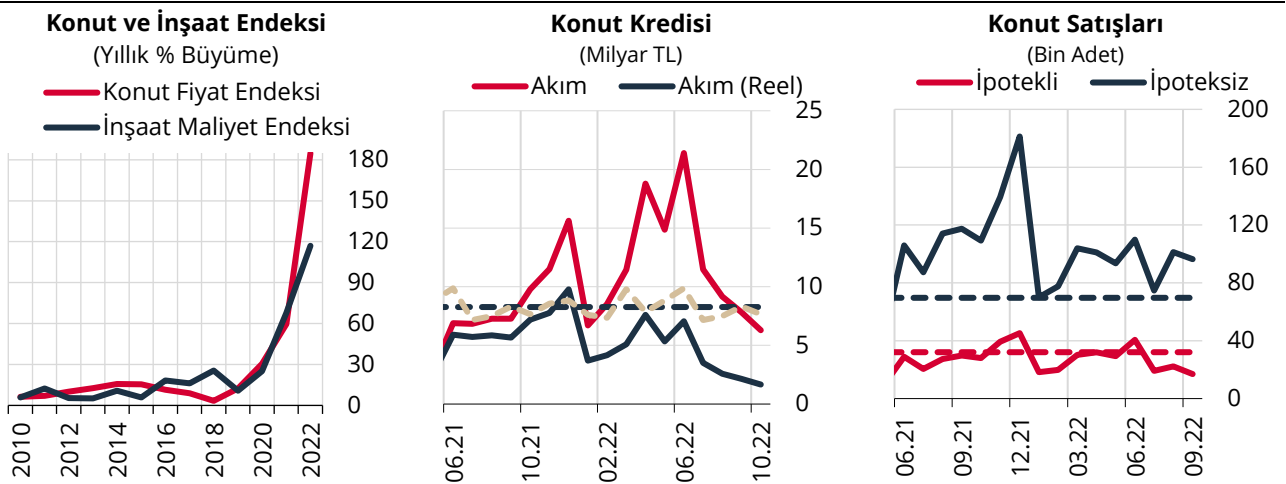
Kaynak: BDDK

Son Gözlem: 09.22

Dipnot: Asgari altı borç, asgari ödeme oranı altında ödemesi yapılan BKK'larda ödenmeyen toplam borcu ifade etmektedir.

2022 yılının ilk yarısında artış kaydeden konut kredisi kullanımları, kredi tutarına göre farklılaştırılan kredi değer oranı düzenlemesi sonrasında yavaşlarken, konut satışlarında ipoteksiz satışların payı artmıştır.

2022 yılının ikinci yarısında konut fiyat endeksi ile inşaat maliyet endeksindeki artış oranı ayrışmaya başlamıştır. Konut fiyatlarındaki yüksek artışlar ile birlikte Haziran ayında uygulamaya konulan makroihtiyati önlemler ve kamu bankalarının düşük maliyetli kredi kullandırmalarında görülen azalma neticesinde konut kredisi kullanımı yavaşlamıştır. Konut kredisi kullanımlarına konut fiyat etkisinden arındırılarak bakıldığında da bu gerilemenin görüldüğü ve kullanımların tarihsel ortalamasının altında seyrettiği gözlenmektedir. Bu gelişmeler sonucunda konut satışlarında ipoteksiz satışlar tarihsel ortalamasının üzerinde, ipotekli satışlar ise tarihsel ortalamasının altında seyretmektedir (Grafik III.1.13).

Grafik III.1.13: Konut Kredisi, Satışı ve Fiyat Gelişmeleri

Kaynak: TCMB

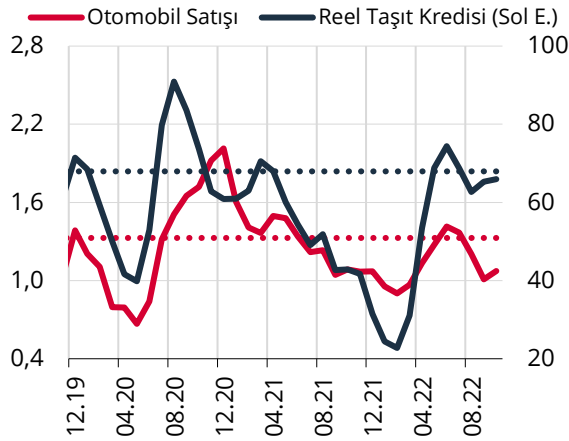
Son Gözlem: 10.22 (Endeksler: 08.22)

Dipnot: Konut kredisi aylık akım kullandırmalarıdır. Düz kesikli çizgiler 2012-2019 yılları ortalama reel konut kredisi kullandırmalarını ve ilgili konut satışlarını, dalgalı kesikli çizgi ise 2012-2019 dönemi ilgili aydaki ortalama konut kredisini göstermektedir. Reelleştirme için konut fiyat endeksi kullanılmış olup, Eylül-Ekim ayları verisi TÜFE ile tahmin edilmiştir.

2022 yılı başında taşıt kredisi kullandırmalarında ve taşıt satışlarında gözlenen hızlanma mevsimsel etkilerle beraber yılın ikinci yarısında gerilemeye başlamıştır.

Süre gelen çip krizi, salgının tedarik zincirleri üzerindeki olumsuz etkisi ve jeopolitik gelişmeler neticesinde meydana gelen enerji krizi dünya genelinde otomobil üretim hızını yavaşlatmış, bu durum taşıt kredisi kullanımını da sınırlandırmıştır. Geçtiğimiz yılın tamamında ve yılın ilk çeyreğinde otomobil satışlarında gözlemlenen düşüş bu dönemde sona ermiştir. İçinde bulunduğumuz Rapor döneminde, uzun dönem ortalamasının sınırlı da olsa üzerine çıkan otomobil satışları ve taşıt kredisi kullandırmaları, mevsimsel etkilerle beraber, son aylarda bir miktar ivme kaybetmiştir (Grafik III.1.14). Bu gelişmede, taşıt fiyatlarına bağlı olarak artan oranda uygulanan makroihtiyati tedbirlerin, artan taşıt fiyatlarıyla beraber bütün taşıt gruplarında daha kısıtlayıcı hale gelmesinin de etkili olduğu değerlendirilmektedir. Öte yandan, 2022 yılı Mart-Eylül döneminde, devri yapılan taşıt adetinin (ikinci el alım-satım) bir önceki yılın aynı dönemine göre artış kaydettiği ve uzun dönem ortalama seviyelerinin üzerinde 2. el araç alım-satımı olduğu gözlenmektedir (Grafik III.1.15).

Grafik III.1.14: Taşıt Kredisi Kullandırmaları ve Birinci El Otomobil Satışları (Bin Adet, Milyar TL, 3 Aylık HO)

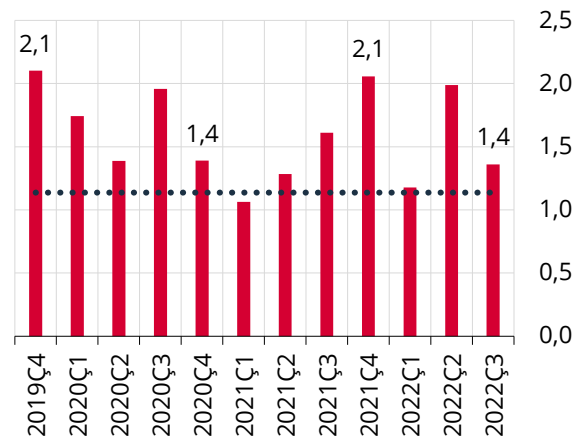

Kaynak: ODD, BDDK

Son Gözlem: 10.22

Dipnot: Banka ve finansman şirketleri aylık akım taşıt kredileri ile birinci el otomobil satışları kullanılmıştır. Reelleştirme TÜFE'deki taşıt fiyatlarına yönelik alt endeksle yapılmıştır. Kesikli çizgiler 2012-2019 yılları ortalama reel taşıt kredisi kullandırımını ve otomobil satışlarını göstermektedir.

Grafik III.1.15: Devri Yapılan Taşıt Adeti (Milyon Adet)

Kaynak: TÜİK

Son Gözlem: 2022 Ç3

Dipnot: Devri yapılan taşıt, noterler aracılığı ile bir veya daha fazla el değiştiren araçları ifade etmektedir. Devri yapılan otomobil adetlerinin çeyreklik toplamaları gösterilmiştir. Kesikli çizgiler 2012-2019 yılları arası çeyreklik dönemlerde ortalama devri yapılan 1,1 milyonluk taşıt sayısını göstermektedir.

Hanehalkının finansal varlıkları KKM uygulamasının da desteğiyle TL tasarruf mevduatı ağırlıklı olarak güçlü büyümeye devam etmiştir.

Bu dönemde, hanehalkı finansal varlık kompozisyonunda değişim gözlenmiştir. Hanehalkı finansal varlıkları içinde TL varlıkların payı artmaktadır. Mevduat tarafında TL tasarruf mevduat bakiyesinin GSYİH'ye oranının arttığı görülmektedir (Tablo III.1.2). Benzer şekilde, bireylerin KKM'ye yönelmesi ve altın ons fiyatındaki gerilemeye kıymetli maden yatırımlarının ABD doları karşılıklarının azaldığı gözlenmektedir. Hanehalkı finansal varlıklarında gözlemlenen güçlü büyümenin temel belirleyicisi TL tasarruf mevduatında yaşanan hızlı artış olmuştur. Ayrıca, hanehalkının bu dönemde mevduat dışı finansal varlıklara da yoğun ilgi gösterdiği anlaşılmaktadır. Özellikle yatırım fonu ve hisse senedi yatırımlarının GSYİH'ye oranları 1 yıl önceki değerlere göre toplam 1,7 yüzde puan artarak yüzde 10'a ulaşmıştır. Hanehalkının finansal borcunun GSYİH'ye oranı gerilemeye devam ederken finansal varlıklarının GSYİH'ye oranı yüzde 50 civarında seyretmektedir.

Tablo III.1.2: Hanehalkı Finansal Varlıkları

	09.21		03.22		09.22		6 Aylık Büyüme (Yıllıklandırılmış)
	Milyar TL	GSYİH'ye Oranı	Milyar TL	GSYİH'ye Oranı	Milyar TL	GSYİH'ye Oranı	
Toplam Varlıklar	3033,0	46,5	4297,4	51,1	5638,1	49,7	72,1
TL Tasarruf Mevduatı	1069,8	16,4	1248,6	14,9	1894,9	16,7	130,3
YP Tasarruf Mevduatı	1011,2	15,5	1615,9	19,2	1882,3	16,6	35,7
- (Milyar ABD doları)	114,4		110,3		101,7		
Kıymetli Maden Deposu	272,2	4,2	441,2	5,2	475,1	4,2	15,9
- (Milyar ABD doları)	30,8		30,1		25,7		
Tahvil ve Bonolar	70,3	1,1	107,3	1,3	151,2	1,3	98,6
Yatırım Fonları	315,5	4,8	479,6	5,7	602,4	5,3	57,7
Emeklilik Yat. Fon.	168,4	2,6	250,6	3,0	308,6	2,7	51,6
Diğer Yat. Fon.	147,1	2,3	229,0	2,7	293,8	2,6	64,5
Hisse Senedi	226,9	3,5	344,3	4,1	537,4	4,7	143,7
Repo	4,5	0,1	7,0	0,1	9,1	0,1	69,5
Dolaşımdaki Para	62,5	1,0	53,4	0,6	85,8	0,8	157,6

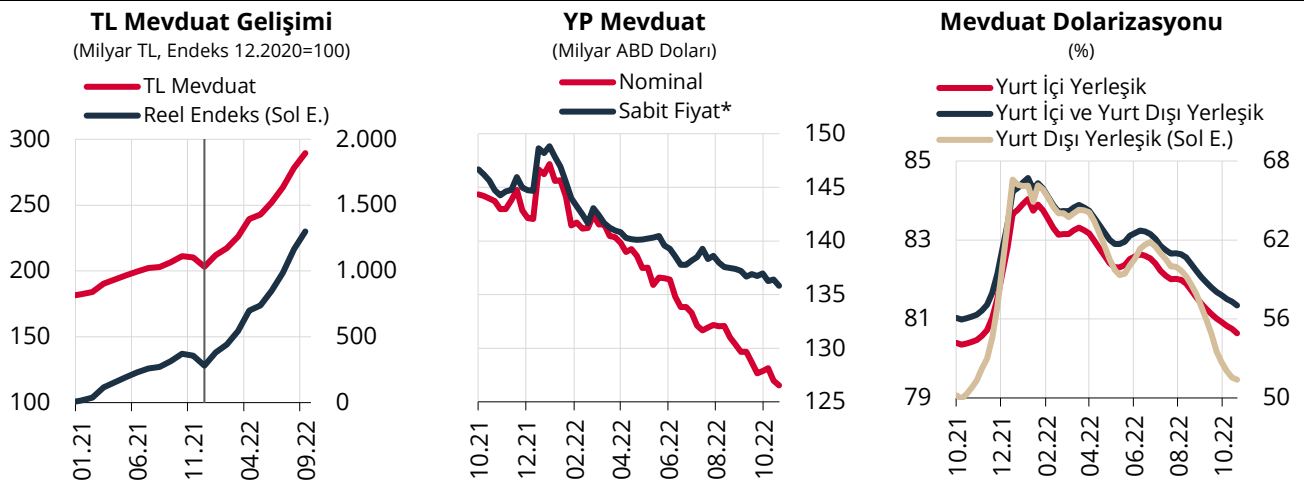
Kaynak: TCMB, MKK, EGM

Dipnot: Ay sonu kuru kullanılmıştır. Emeklilik yatırım fonları katılımcıların BES ve Otomatik Katılım Sistemi'ndeki devlet katkısı hariç toplam fonlarını ifade etmektedir. Mevduat verisi, yurt içinde yerleşik gerçek kişilerin mevduatıdır. 2022 yılı 3. çeyrek GSYİH verisi tahmini değerdir.

KKM uygulaması sonrasında hanehalkının YP mevduat tercihi azalmaya devam etmektedir.

Bu Rapor döneminde, hanehalkı TL mevduat bakiyesi belirgin şekilde artmaya devam etmiştir (Grafik III.1.16). Hanehalkının, tasarruflarını YP mevduatından KKM'ye yöneltmelerinin bu gelişmede önemli rol oynadığı değerlendirilmektedir. Enflasyon ve enflasyon beklentilerinde sağlanacak iyileşme ile hanehalkı portföy tercihlerinin TL mevduat yönünde güçlenerek devam etmesi ve hanehalkı varlıklarında liralışmanın kuvvetlenmesi öngörülmektedir. Hanehalkının dolarizasyon oranındaki gerileme korunurken, yurtiçi yerleşik gerçek kişilerde mevduat dolarizasyon oranı yüzde 54,9'a kadar gerilemiştir.

Grafik III.1.16: TL ve YP Tasarruf Mevduatı ve Dolarizasyon Oranının Gelişimi

Kaynak: TCMB

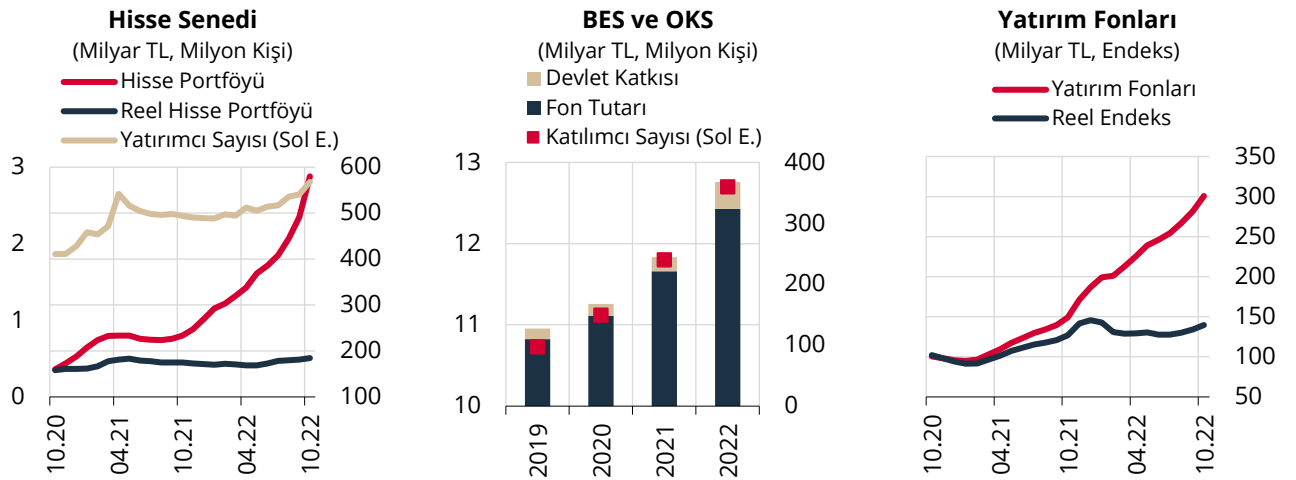
Dipnot: TL ve YP mevduat yurt içinde yerleşik gerçek kişilerin mevduatıdır. Reel endeks, aylık mevduat değişiminin TÜFE'den arındırılmasıyla elde edilmiştir. Dikey çizgi, 2021 yılı Aralık ayında yaşanan kur hareketine işaret etmektedir. YP mevduat, yurtiçi gerçek kişilerin kıymetli maden hesapları dâhil mevduatıdır. Sabit fiyat* için döviz kurları arasında paritenin sabit kaldığı varsayılmıştır. Gerçek kişilerdeki dolarizasyon eğilimi gösterilmekte olup 4 HHO'dur.

Son Gözlem: 10.22

Hanehalkının mevduat dışı finansal varlıklarında artış eğilimi devam etmektedir.

Hanehalkı hisse senedi portföy tutarı hisse senedi endeksiyle uyumlu hareketini devam ettirmiş ve tüm zamanların en yüksek değerine ulaşmıştır (Grafik III.1.17). Bu dönemde, fiyat etkilerinden arındırılmış hisse senedi portföy büyüklüğünün de artış eğiliminde olduğu görülmektedir. Ancak, hanehalkı hisse senedi portföyündeki artışın büyük oranda fiyat etkilerinden kaynaklandığı değerlendirilmektedir. Bununla birlikte hisse senedi yatırımcı sayısı mevcut Rapor döneminde önemli artış kaydetmiş ve 2,8 milyon kişinin üzerine çıkmıştır. Hanehalkının önemli varlık kalemlerinden biri olan bireysel emeklilik ve otomatik katılım sistemlerindeki (BES ve OKS) fonlar yükselişini devam ettirmiştir. Benzer şekilde, BES'teki katılımcı sayısı bu dönemde de artmaya devam etmiştir. Hanehalkı kesiminin tasarruflarını uzun dönemli araçlarda biriktirme alışkanlığı kazanmasının finansal istikrara katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir. Öte yandan, hanehalkının elinde bulunan yatırım fonları fiyat gelişmelerinin etkisiyle artış eğilimini devam ettirmiştir. Fiyat etkileri hariç tutulduğunda ise, hanehalkı yatırım fonlarında da artış eğilimi gözlenmektedir.

Grafik III.1.17: Hanehalkı Mevduat Dışı Varlık Gelişmeleri

Kaynak: MKK, BİST, EGM

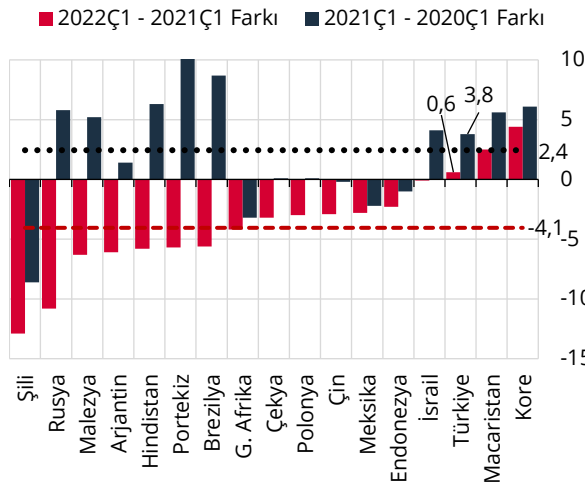
Dipnot: Reel hisse portföyü BIST 100 endeks değerindeki değişimlerden, reel endeks yatırım fonları da TÜFE'den arındırılarak elde edilmiştir. BES ve OKS toplulaştırılmış verisini vermekte olup, katılımcı sayısı tekilleştirilmiştir. Yatırım fonlarında 2019 yılı Aralık ayı 100'e endekslenmiştir. Hisse senedi ve yatırım fonları 3 aylık HO'dur.

III.2 Reel Sektör Gelişmeleri

Salgın kısıtlamalarının kaldırılması sonrasında canlanan iktisadi faaliyetle birlikte küresel ölçekte gerileyen reel sektör borçluluğu, Türkiye’de de benzer eğilim göstererek emsal ülkelere kıyasla ılımlı düzeyde seyretmeye devam etmektedir.

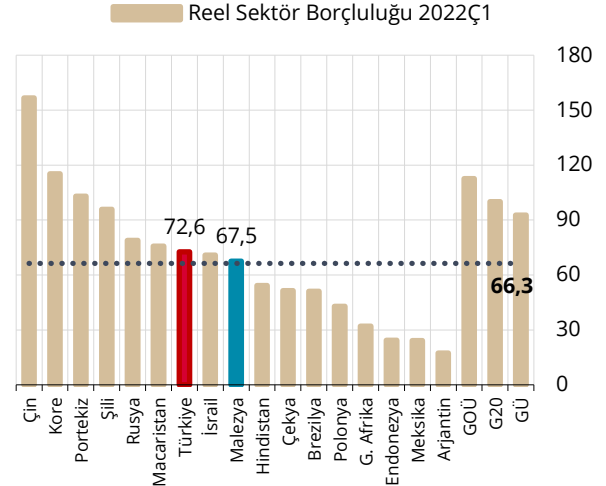
Salgının iktisadi faaliyet üzerindeki olumsuz etkilerinin sınırlandırılması amacıyla alınan tedbirler ve sağlanan destekler ile birlikte ülkeler genelinde reel sektörün borçluluk oranı (Finansal Borç/GSYİH) 2020 ilk çeyreğini takip eden 1 yıllık sürede artış göstermiştir. Küresel ölçekte reel sektör borçluluğu, salgın tedbirlerinin 2021 yılı ikinci yarısından itibaren gevşetilmesi ve iktisadi faaliyette sağlanan canlanma sonrasında bir miktar azalmıştır. Türkiye’de reel sektör borçluluğu ılımlı miktarda artmıştır. 2021 yılının ilk çeyreğini takip eden bir yıllık sürede emsal ülkelerde reel sektör borçluluğu yaklaşık 4 yüzde puan azalırken, Türkiye’de reel sektörün finansal borçluluk oranı 0,6 yüzde puan artış göstermiştir (Grafik III.2.1). Türkiye için en güncel veriler (Ağustos 2022) ile bakıldığında ise borçluluk 0,7 yüzde puan gerilemiştir. 2022 yılı birinci çeyreği itibarıyla Türkiye’nin reel sektör finansal borç/GSYİH oranı (yüzde 72,6), emsal ülkeler (yüzde 66,3) ve medyan ülke (yüzde 67,5) ortalamasının bir miktar üzerindedir (Grafik III.2.2).

Grafik III.2.1: Reel Sektörün Finansal Borç/ GSYİH Oranındaki Değişim (% Puan Fark)

Kaynak: BIS
Son Gözlem: 03.22
Dipnot: Fark değerleri, 2021 ile 2022 yılları birinci çeyrek değerleri arasındaki ve 2020 ile 2021 yılları birinci çeyrek değerleri arasındaki değişimleri ifade etmektedir. Grafikteki sıralama 2022Ç1-2021Ç1 farkına göre büyükten küçüğe şeklindedir. Mavi kesikli çizgi 2021Ç1-2020Ç1 farklarının ortalamasını ifade ederken, kırmızı kesikli çizgi 2022Ç1-2021Ç1 farklarının ortalamasını göstermektedir.

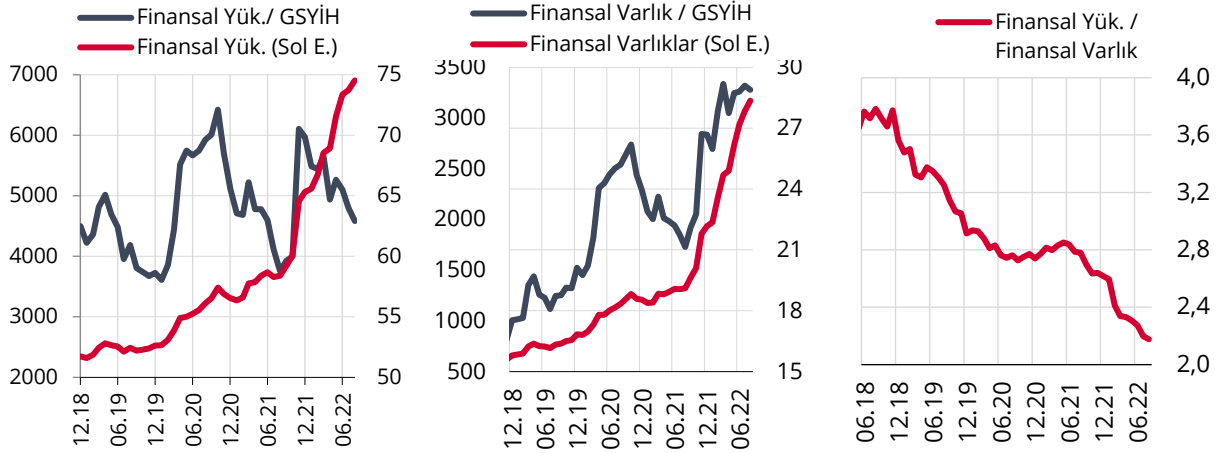
Grafik III.2.2: Reel Sektörün Finansal Borç/ GSYİH Oranı (%)

Kaynak: BIS
Son Gözlem: 03.22
Dipnot: Toplam finansal borç tanımı firmaların yurt içi ve yurt dışından kullandığı krediler ile tahvil ihraçlarının yanı sıra canlı ve donuk kredi alacakları ile kredi faiz reeskontlarını içermektedir. 2022Ç1 değerlerine göre medyan değer mavi ile gösterilmiştir. Grafikteki ülkeler borçluluğuna göre büyükten küçüğe sıralanmıştır. Noktalı çizgi ortalama borçluluk seviyesini göstermektedir.

Reel sektör firmalarının finansal yükümlülüklerine nispetle finansal varlıklarındaki güçlü artış devam ederken, reel sektörün finansal kaldıraç oranı son 10 yılın en düşük seviyesine yakın seyretmiştir.

2021 yılı son çeyrekte gerçekleşen kur oynaklığı sonrasında YP kredilerin TL karşılığının artmasının etkisiyle yükselme eğilimine giren reel sektör borcunun GSYİH'ye oranı, 2022 yılında gerilemektedir. Bu dönemde jeopolitik gelişmelerin de etkisiyle artan emtia maliyetleri ve işletme sermayesi giderleri nedeniyle meydana gelen finansman ihtiyacı firmaların finansal borçlarının artmasına neden olmuştur. Buna karşın iktisadi faaliyetteki güçlü seyir ve kur oynaklığının nispeten azalması sonucunda reel sektör borcunun GSYİH'ye oranı gerilemektedir. Firma varlıkları kur artışlarından olumlu etkilenirken, güçlü iktisadi faaliyet ile birlikte artan kârlılık reel sektörün varlık yaratımını desteklemiş ve reel sektörün finansal varlıklarının GSYİH'ye oranı yataya yakın bir seyir izlemiştir. Dolayısıyla, reel sektörün finansal kaldıraç oranı (finansal yükümlülük/finansal varlık) tarihsel olarak en düşük seviyede kalmaya devam etmektedir (Grafik III.2.3).

Grafik III.2.3: Reel Sektörün Finansal Yükümlülük ve Varlık Gelişimi (Oran, Milyar TL)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 08.22

Dipnot: Finansal yükümlülükler reel sektörün yurt içi ve yurt dışından kullandığı krediler, leasing, faktoring borçları ve tahvil ihraçlarını içermektedir. Finansal varlıklar TL ve YP mevduatı ve menkul kıymetleri içermekte olup, yurt dışına doğrudan sermaye yatırımları ve ihracat alacakları dâhil edilmemiştir. Aylık frekansta yıllık GSYİH değerleri TCMB tarafından hesaplanmıştır. Son gözlem GSYİH verisi TCMB tahminidir. Hesaplamalarda ay sonu döviz alış kuru kullanılmıştır.

Reel sektörün finansal yükümlülükleri içerisinde yurt içi bankalarca kullanılan krediler ön plana çıkmaktadır (Tablo III.2.1). Mevcut Rapor döneminde firmaların yurt içi bankalardan kullandığı YP kredi miktarı YP cinsinden belirgin gerileme kaydetmiş, yurt dışından kullanılan YP krediler ise YP cinsinden yatay seyretmiştir. Bu dönemde firmaların yurt dışında ihraç ettiği tahvil tutarı yıllıklandırılmış TL cinsinden yüzde 66 artış göstermiş ve firmalar finansman kaynaklarını çeşitlendirmiştir. Finansal borç toplamı Rapor döneminde yıllıklandırılmış olarak yüzde 58 büyürken, toplam YP krediler yüzde 17 düşüş kaydetmiştir.

Tablo III.2.1: Reel Sektörün Finansal Yükümlülükleri (Milyar TL)

	08.21		03.22		08.22		Büyüme (Yıllıklandırılmış)
	(Milyar TL)	(GSYİH'ye Oran)	(Milyar TL)	(GSYİH'ye Oran)	(Milyar TL)	(GSYİH'ye Oran)	
I. Yurt İçi Kredileri (i+ii)	2.727,1	43,6	4.031,5	48,2	4.833,6	45,8	54,6
i. TL	1.523,8	24,4	2.040,4	24,4	2.702,4	25,6	96,3
A.Banka	1.435,6	22,9	1.918,6	22,9	2.558,4	24,3	99,5
B.BDFK	72,5	1,2	101,4	1,2	118,2	1,1	44,7
C.İhraçlar	15,6	0,2	20,3	0,2	25,8	0,2	76,7
ii. YP (DEK dâhil)	1.203,4	19,2	1.991,2	23,8	2.131,2	20,2	17,7
ABD Doları Karşılığı (A+B+C)	144,9		136,0		117,3		-29,9
A.Banka	138,5	2,2	130,1	1,6	112,0	1,1	-30,2
B.BDFK	5,6	0,1	5,2	0,1	4,6	0,0	-25,9
C.TMSF'ye Devrolunan Takipli Krediler	0,7	0,0	0,7	0,0	0,7	0,0	0,0
II. Yurt Dışı Kredileri	868,4	13,9	1.527,0	18,3	1.889,7	17,9	66,8
ABD Doları Karşılığı	104,6	1,7	104,3	1,2	104,0	1,0	-0,7
III. Yurt Dışında İhraç Edilen Tahvil Tutarı	84,0	1,3	148,8	1,8	183,6	1,7	65,7
ABD Doları Karşılığı	10,1	-	10,2	-	10,1	-	-1,6
Finansal Borç Toplamı (I+II+III)	3.679,5	-	5.707,3	-	6.906,9	-	58,1
<i>Bilgi için: Toplam YP Krediler (Milyar ABD doları)</i>	259,6	-	250,5	-	231,4	-	-17,3
Finansal Borç/GSYİH (%)	58,8	-	68,3	-	65,5	-	-9,4

Kaynak: TCMB, BDDK

Son Gözlem: 08.22

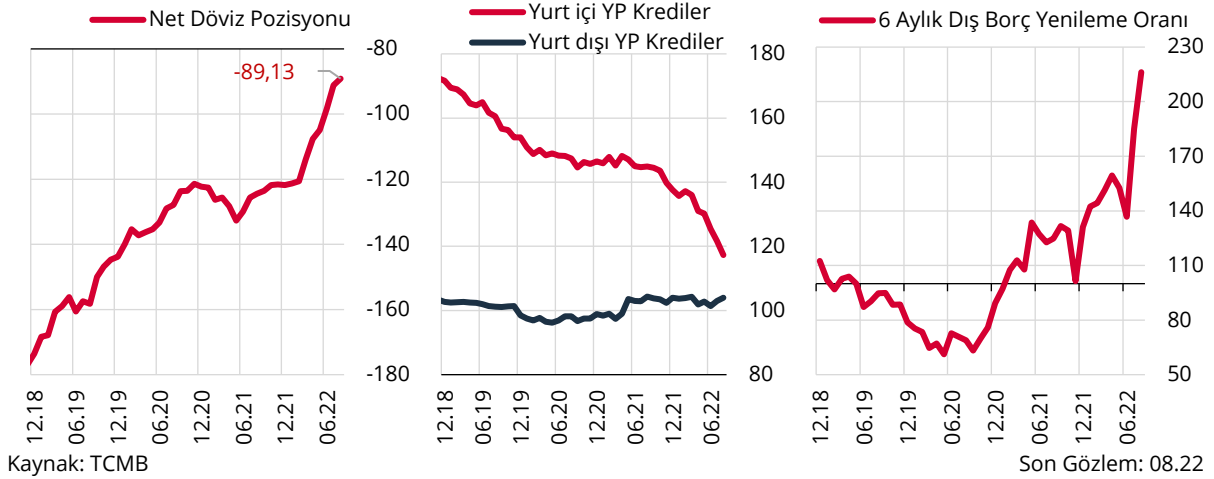
Dipnot: Son sütun 03.22 - 08.22 tarihleri arasındaki 5 aylık değişimin bileşik hesaplama yöntemi ile yıllıklandırılmış değerini yansıtmaktadır. Bu sütundaki Finansal Borç/GSYİH mevcut Rapor dönemindeki iki oran arasındaki farktır.

Reel sektörün YP cinsi finansal borcu, yurt içinden kullanılan YP krediler kaynaklı azalırken, net döviz açık pozisyonundaki iyileşme devam etmiştir.

Reel sektörün net döviz açık pozisyonundaki iyileşme mevcut Rapor döneminde de devam etmiş, net döviz açık pozisyonu 2021 yılsonundan itibaren 33 milyar ABD doları azalarak 2022 yılı Ağustos ayı itibarıyla 89 milyar ABD dolarına gerilemiştir. Yurtiçi bankalardan kullanılan YP kredilerin azalmaya devam etmesi net döviz pozisyonundaki güçlü düşüşte etkili olmuştur. Reel sektör firmalarının yurt içi ve yurt dışı bankalara olan toplam YP kredi borcu, son Rapor döneminden bu yana 20 milyar ABD doları daha azalmıştır.

Firmaların dış borç yenileme oranı ise Kasım ayında bir miktar gerilemekle birlikte, Rapor dönemi genelinde yüzde 150'nin üzerindeki güçlü seyrini korumuş, Ağustos ayı itibarıyla yüzde 200'ün üzerine çıkmıştır (Grafik III.2.4). Bu durum, küresel oynaklıkların arttığı bir dönemde firmaların dış finansmana erişim kapasitesi ve ülkemize dış kaynak girişi açısından olumlu olarak değerlendirilmektedir.

Grafik III.2.4: YP Pozisyonu, YP Krediler ve Dış Borç Yenileme Oranı (Milyar ABD Doları, %)

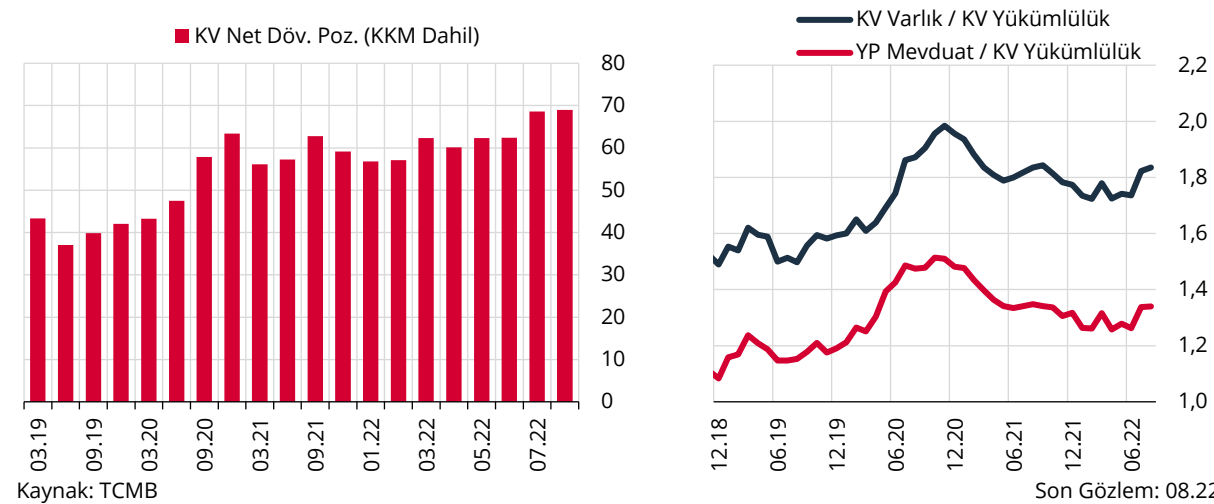

Dipnot: Dış borç yenileme oranı, 6 aylık pencerede sağlanan toplam dış borcun aynı 6 aylık sürede yapılan dış borç ödemelerine oranını göstermektedir.

Reel sektörün kur riskine ilişkin göstergelerindeki olumlu görünüm korunmaktadır.

Reel sektör firmalarının kısa vadeli net YP pozisyon fazlası, 2022 yılı Ağustos ayı itibarıyla KKM hesaplarının da katkısıyla 69 milyar ABD dolarına yükselmiştir (Grafik III.2.5). Bu gelişmeye bağlı olarak firmaların kısa vadeli varlıklarının kısa vadeli yükümlülüklerini karşılama oranı ve YP mevduatın kısa vadeli yükümlülüklerini karşılama oranı Temmuz ve Ağustos aylarında bir miktar yükselmiştir. Söz konusu yükselişte firmaların kısa vadeli yükümlülüklerindeki azalmanın yanı sıra KKM ürünü kaynaklı kısa vadeli varlıklarındaki artış etkili olmuştur.

Grafik III.2.5: Reel Sektörün Kur Riskine İlişkin Göstergeler (Milyar ABD Doları, Oran)

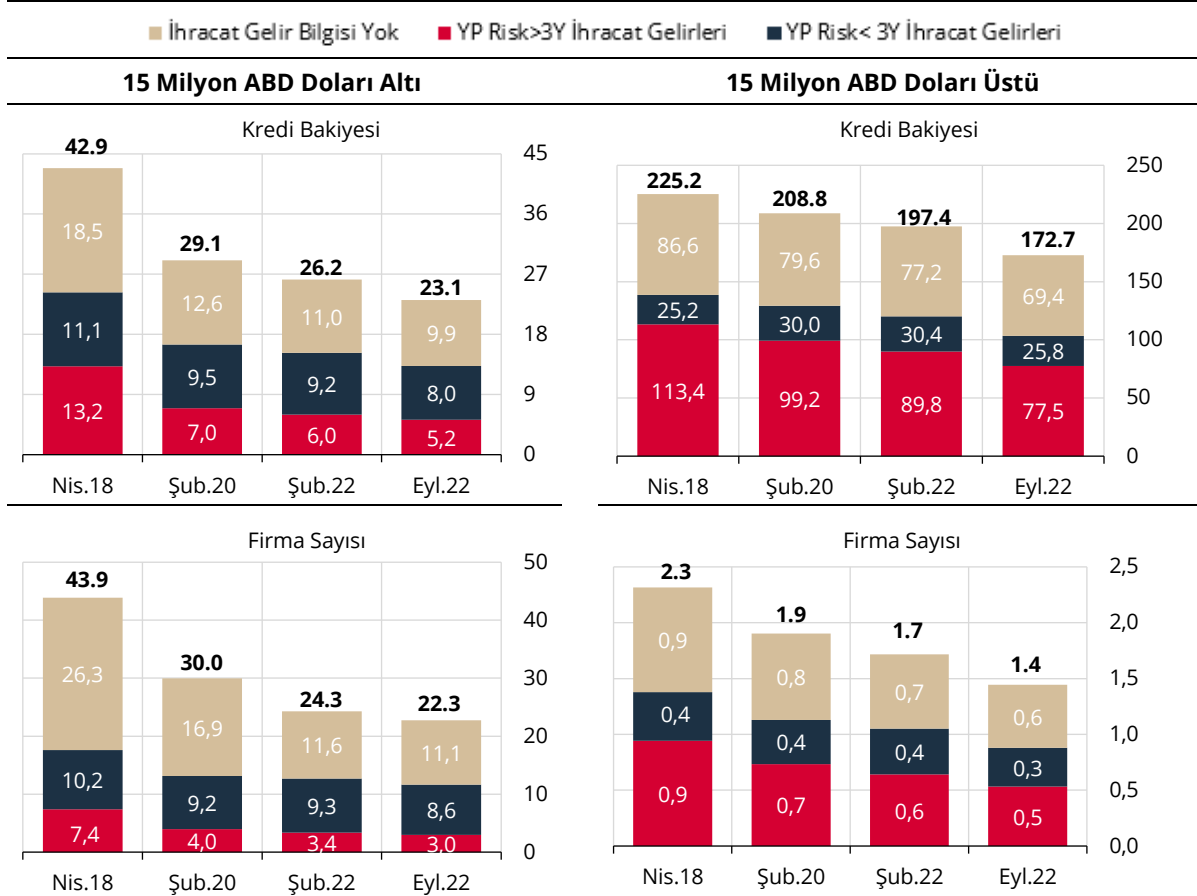

Dipnot: YP mevduat, yerleşik reel sektör firmalarının yurt içi ve yurt dışı finansal kuruluşlarda tuttıkları toplam mevduattır. Net döviz pozisyonu hesaplamalarına kur korumalı mevduat dahildir.

Firmaların YP borçluluğundaki ve YP kredi kullanan firma sayısındaki azalma eğilimi sürerken, YP kredisi bulunan firmaların YP gelir profili iyileşmeye devam etmiştir.

YP riski 15 milyon ABD dolarının altında olan firmaların YP kredi kullarımlarını son üç yıllık döviz gelirleri ile ilişkilendiren düzenleme (detaylar için: FİR-Mayıs 2018, Özel Konu I.1, Sayfa 81) sonrasında, 15 milyon ABD doları altında YP kredi borcu bulunan firmaların kredi bakiyesi, 2018 yılı Nisan ayındaki 42,9 milyar ABD doları seviyesinden yüzde 46 düşüyle 2022 yılı Eylül ayı itibarıyla 23,1 milyar ABD dolarına gerilemiştir. Düzenlemenin herhangi bir kısıtlama getirmediği 15 milyon ABD doları üzerinde YP kredi borcu bulunan firmaların kredi bakiyesi ise aynı dönemde 225,2 milyar ABD dolarından yüzde 23 düşüyle 172,7 milyar ABD dolarına gerilemiştir (Grafik III.2.6). Aynı dönemler için, 15 milyon ABD doları altında YP kredi borcu bulunan firma sayısı yüzde 48, 15 milyon ABD doları üzeri YP kredi borcu bulunan firma sayısı ise yüzde 38 düşüş göstermiştir. YP kredi kullanan firmalar içerisinde YP gelir profili de mevcut Rapor döneminde iyileşmesini sürdürmüş, ihracat bilgisine erişilebilen firmalar içerisinde YP risk bakiyesi üç yıllık ihracat gelirini aşan firmaların sayısı ve toplam içerisindeki payı gerilemiştir. Düzenlemeye tabi olmayan 15 milyon üstü grupta ihracat profilinde gözlenen iyileşme, büyük ölçekli firmaların kur riski yönetiminde etkinliğinin artması açısından olumlu değerlendirilmektedir.

Grafik III.2.6: 3 yıllık İhracat Gelirine Göre Firmaların YP Kredi Bakiyesi ve Firma Sayısı (Milyar ABD Doları, Bin Adet)

Kaynak: Risk Merkezi, TCMB, TÜİK

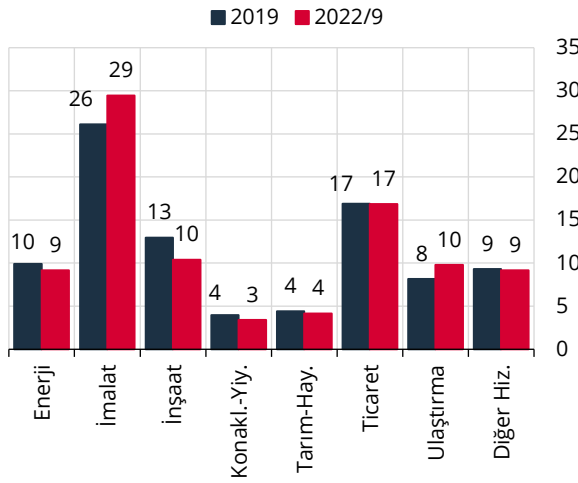
Son Gözlem: 09.22

Dipnot: İhracat gelirleri ilgili tarih itibarıyla firmanın son üç yıl sonu mal ihracat gelirleri toplamıdır. İhracat gelir bilgisi bulunmayan firmalar, veri tabanında ihracat gelir kaydı bulunmayan firmaları göstermekte olup, bu firmaların mal ihracatı veya YP endeksli gelirlerinin olması muhtemeldir. YP kredi borcuna yurt dışından yurt içi bankalar aracılığıyla kullanılan krediler dâhildir. Firmaların yurt dışından doğrudan kullandığı krediler hesaplamaya dâhil değildir.

Makroihtiyati düzenlemelerin katkısıyla ihracat ve yatırım oranı daha yüksek olan imalat sektörü firmalarının kredilerden aldığı pay artmaktadır.

Sektörlerin yıllara sâri stok kredi payları imalat, inşaat, ulaştırma ve bilgi-iletişim sektörleri haricinde önemli değişiklik göstermemektedir (Grafik III.2.7). Öte yandan imalat sektörünün payı 2019 yılı sonundan 2022 yılı Eylül ayına kadarki dönemde 3,3 puan artarak yüzde 29'a, ulaştırma sektörü payı 1,6 puan artışla yüzde 9,8'e yükselirken, inşaat sektörü payı yüzde 2,6 azalarak yüzde 10,4'e, konaklama-yiyecek sektörü 0,6 puan azalarak yüzde 3,4'e düşmüştür. Ticaret sektörü payı ise ilgili dönemde aynı kalmıştır. Özellikle imalat sektörü payındaki artışta ihracatı destekleyen hedefli kredi politikalarının katkısı olduğu değerlendirilmektedir. Nitekim sektörlerin akım kredi payları değişimi incelendiğinde imalat sektörü kredileri payındaki artışın daha belirgin olduğu görülmektedir (Grafik III.2.8). 2019 yılı salgın öncesi dönemde toplam kullanılan krediler içerisindeki payı yüzde 33,1 olan imalat sektörünün toplam akım krediler içerisindeki payı 2022 yılı Eylül ayı itibarıyla 7 puan artışla yüzde 40,1'e yükselirken diğer sektör payları stabil kalmış veya gerilemiştir (Grafik III.2.8). Sektörlerin kredi gelişimi büyük ölçüde sektörlerin ciro, kârlılık ve kâr marjı dağılımına da yansımıştır.

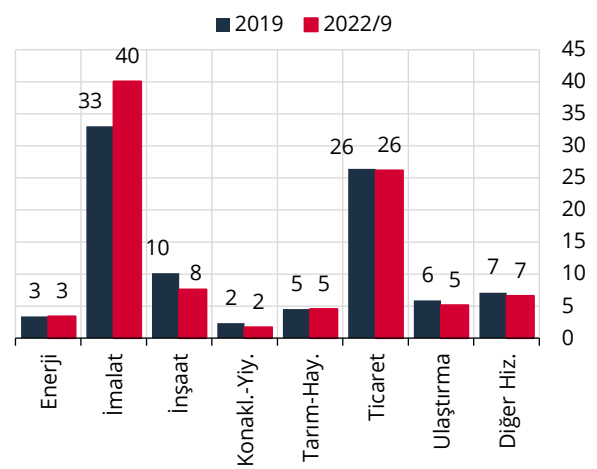
Grafik III.2.7: Stok Kredilerin Sektörel Dağılımı (% Pay)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 09.22

Grafik III.2.8: Akım Kredilerin Sektörel Dağılımı (% Pay)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 09.22

Dipnot: Kredi borcu, yurt içinden kullanılan ve yurt dışından yurt içi bankalar aracılığıyla kullanılan TL kredileri kapsamaktadır. Grafik akım kredi portföyünde ağırlıklı olan sektörlerin dağılımını göstermektedir. Grafikte yer alan Diğer Hizmet sektörü, NACE sınıflamasında L-Gayrimenkul faaliyetleri, M- Mesleki, bilimsel ve teknik faaliyetler, N- İdari ve destek hizmet faaliyetleri, P- Eğitim, Q- Sağlık, R- Kültür, sanat, eğlence, dinlenme, spor ve S- Diğer hizmet faaliyetlerini kapsamaktadır. Raporlamada NACE'si bildirilmemiş sektörler dağılım hesaplamasında dikkate alınmamıştır. Grafikteki sütunlar sektörlerin ilgili dönemler için akım ve stok kredi payını göstermektedir. 2019 için akım verileri Eylül 2019-Aralık 2019 arası veriler kullanılarak hesaplanmıştır. Stok krediler yıl sonu değerlerdir. Akım kredilerde "2022/9" dönemi, Ocak 2022-Eylül 2022 ayları arasını kapsamaktadır.

Reel kesimin finansal varlıklarındaki güçlü yükseliş eğilimi, mevduat kaynaklı devam etmektedir.

Reel sektör finansal varlıkları TL ve YP mevduattaki artış kaynaklı yükselmeye devam ederken, firmaların bu dönemde özellikle kamu sektörü tahvillerine de yatırım yaptıkları dikkat çekmektedir. YP mevduat tarafında kurdaki yükselişe bağlı olarak mevduatın TL karşılığı da mevcut Rapor döneminde artışını sürdürmektedir. TL mevduat artışlarının 2022 yılı Şubat ayında gerçekleşen tüzel kişilerin büyük montanlı KKM ürünü yenilemeleri kaynaklı olduğu, bu dönemde TL ticari mevduat artışlarının kur farkı ödemelerinin de etkisiyle olduğu değerlendirilmektedir. Öte yandan, firmaların YP mevduatının ABD doları cinsinden karşılığı bir önceki Rapor döneminde yüzde 14 azalırken, mevcut Rapor döneminde yüzde 8 artış göstererek 80 milyar ABD dolarına yükselmiştir (Tablo III.2.2). Söz konusu artışta parite gelişmelerinin de etkili olduğu değerlendirilmekte birlikte, ABD doları cinsi artışlar firmaların ticari faaliyetleri amacıyla döviz alımına sınırlı da olsa devam ettiğini ima etmektedir.

Tablo III.2.2: Reel Sektörün Finansal Varlıkları (Milyar TL)

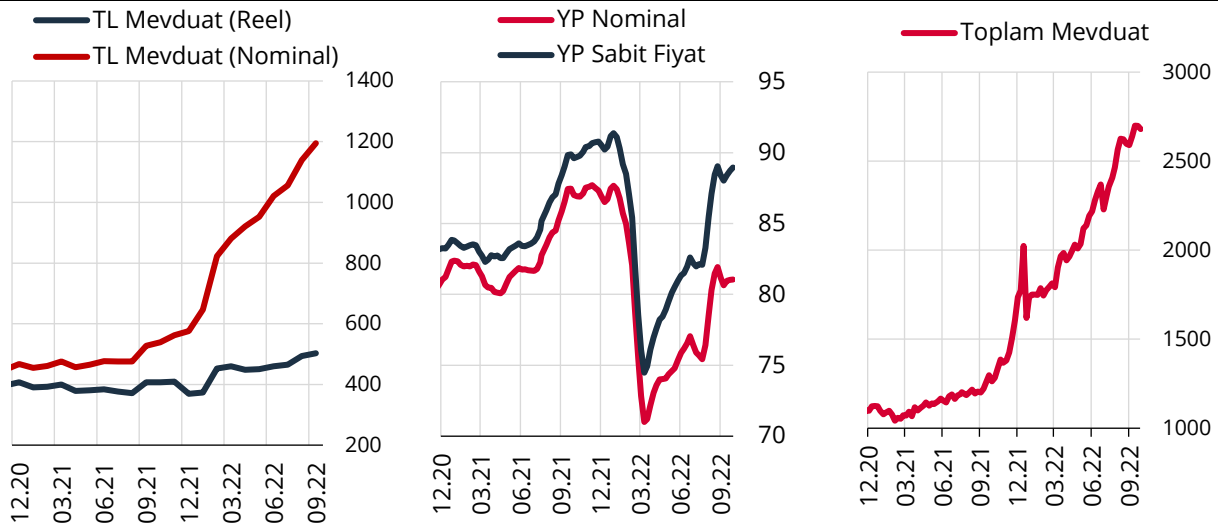
	09.21		03.22		09.22		6 Aylık Büyüme (Yıllıklandırılmış)
	(Milyar TL)	(GSYİH Payı)	(Milyar TL)	(GSYİH Payı)	(Milyar TL)	(GSYİH Payı)	
Toplam Varlıklar	1.506	23	2.303	28	3.082	27	79,2
TL Ticari Mevduat	528	8	880	11	1.195	10	84,2
YP Ticari Mevduat	927	14	1.342	16	1.796	16	79,1
-(Milyar ABD doları)	104		92		99		16,2
Kamu Borçlanma Araçları	11,6	0,2	25,5	0,3	31,4	0,3	51,8
Özel Sektör Borçlanma Araçları	39,9	0,6	54,9	0,7	60,2	0,5	20,4
Toplam Varlıklar / GSYİH	23,4		27,5		27,0		-4,2

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 09.22

Dipnot: Oran sütunu ilgili kalemin GSYİH'ye oranını göstermektedir. Son sütun 03.22 - 09.22 tarihleri arasındaki 6 aylık değişimin bileşik hesaplama yöntemi ile yıllıklandırılmış değerini yansıtmaktadır. Bu sütundaki Toplam Varlıklar/GSYİH mevcut Rapor dönemindeki iki oran arasındaki farktır. Tablodaki (*), ilgili kırımda/detayda veri bulunmadığını göstermektedir.

Reel sektör firmalarının TL mevduatı nominal ve reel bazda yükselme eğilimine devam etmektedir (Grafik III.2.9). 2022 yılı Ocak ayında KKM ürünü uygulamasının başlamasıyla firmaların döviz cinsi mevduatını TL cinsi mevduata dönüştürmesi, artan TL ticari kredi hacmi ve yılın ilk yarısında canlı seyreden iktisadi faaliyet TL mevduattaki artışta etkili olmuştur. Bir önceki Rapor döneminde KKM uygulaması öncesindeki 104 milyar ABD doları seviyesinden Mart ayının ilk haftasında 92 milyar ABD dolarına kadar gerileyen YP mevduat ise, mevcut Rapor döneminde bir miktar artış göstererek Eylül sonu itibarıyla 99 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir. Söz konusu seviye KKM ürünü öncesi seviyelerin altında olup, KKM ürünü dövize ihtiyacı olan firmaları kur oynaklığına karşı korumaya devam etmektedir.

Grafik III.2.9: Ticari Mevduat Gelişimi (Milyar TL, Milyar ABD Doları)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 09.22

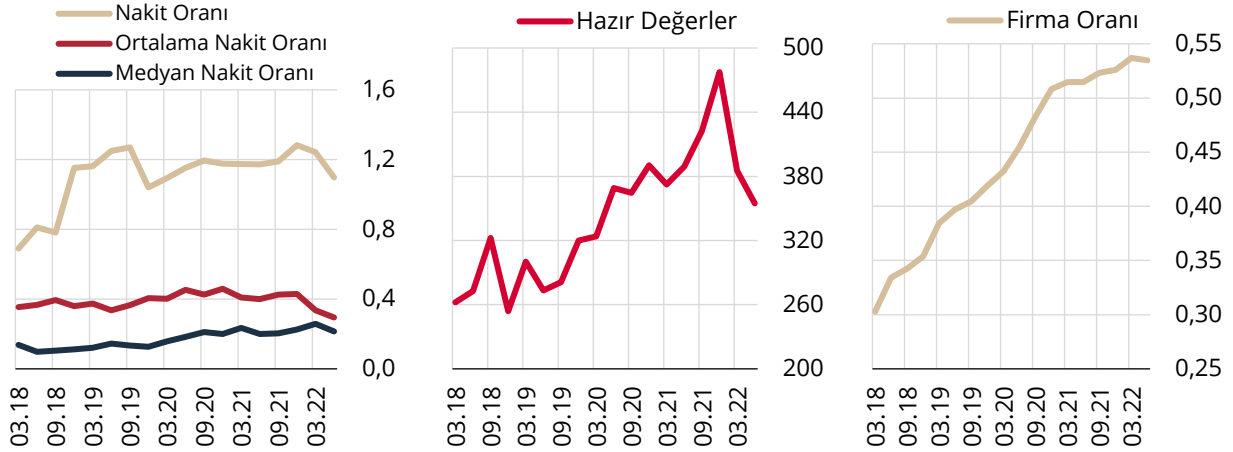
Dipnot: TL mevduat (reel), nominal mevduatın TÜFE enflasyonundan arındırılması ile elde edilmiştir. YP mevduat sabit fiyat varsayımında; EUR/ABD doları paritesi ve altın ONS değerleri 30.07.2020 tarihli kura sabitlenmiş olup, grafikteki değerler 4 HHO değerleridir. Toplam mevduat haftalık veriden elde edilmiş olup, toplam değer TL mevduat, YP mevduat ve kıymetli maden toplamının TL karşılığını yansıtmaktadır. Diğer döviz cinsi mevduatın TL karşılığının bulunmasında ABD doları alış kuru esas alınmıştır. Kıymetli madenlerin TL karşılığının hesaplanmasında XAU/TL değeri kullanılmıştır. YP mevduata yurt dışı bankalardaki YP mevduat dahil değildir.

Borsada işlem gören reel sektör firmalarının likidite, kârlılık, borç ödeme ve tahsilat göstergelerindeki olumlu görünüm korunmaktadır.

Firmaların likit varlıklarının kısa vadeli borçlarını ne ölçüde karşıladığını gösteren nakit oranı salgınla birlikte ivmelenmiş ve 2021 yılı sonuna kadar yükseliş seyrini kur gelişmeleri, üretim maliyetlerindeki artış ve enflasyonist baskılara rağmen ılımlı da olsa sürdürmüştür (Grafik III.2.10). 2022 yılı başında ise döviz kuru artışlarının bir miktar azalması ve KKM ürününün devreye girmesiyle firmaların YP cinsi mevduat

stokunun azalması ve artan kısa vadeli TL ticari kredi kullandırılmalarının kısa vadeli borç bakiyesini artırması ile nakit oranı ve hazır değerler gerilemiştir. Firma bazlı bakıldığında ise, salgınla birlikte artış gösteren ve ilgili yazında nakit oranı için eşik değeri olarak kabul edilen yüzde 20'nin üzerinde olan firmaların toplam firmalara oranı 2020 yılı sonundan itibaren yüzde 50'nin üzerinde seyretmektedir. Firmaların likit yapısının güçlü olması, jeopolitik unsurların yarattığı riskler ve enerji krizinin ihraç pazarlarında oluşturduğu aksaklıklar ortamında, firmaların kur veya finansmana erişim kaynaklı şoklara karşı hazırlıklı olmaları açısından olumlu olarak değerlendirilmektedir.

Grafik III.2.10: Firmaların Faaliyet ve Likidite Göstergeleri (Reelleştirilmiş Milyar TL, Oran)

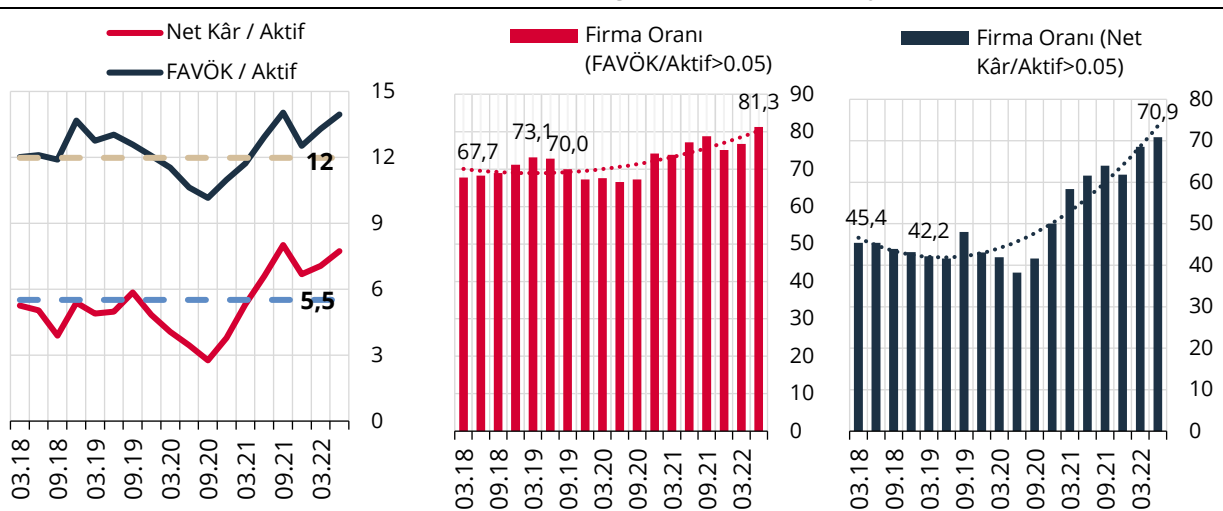
Kaynak: FINNET

Son Gözlem: 06.22

Dipnot: Son veri itibarıyla 299 reel sektör firması analize dâhil edilmiştir. Nakit oranı, tüm firmalar için hazır değerler ve menkul kıymetler toplamının kısa vadeli borçlara oranı olarak hesaplanmaktadır. Nakit oranı ortalama, her firma için ayrı ayrı hesaplanmış nakit oranının ortalamasıdır. Nakit oranı medyan ise tüm firmalar için hesaplanmış nakit oranlarının medyan değeridir. Firma oranı, nakit oranı yüzde 20'nin (0.02) üzerinde olan firmaların toplam firma sayısına oranını vermektedir. Hazır değerler 3 aylık hareketli ortalama alınarak TÜFE'den arındırılmıştır.

BİST'e kote firmaların kârlılıkları mevcut Rapor döneminde döviz kuru ve emtia fiyat artışları sonucu yükselen girdi maliyetlerine rağmen güçlü seyreden ihracat, mevcut stoklardaki değerlenme ve vergisel avantajlar sunan KKM ürünü uygulamasının devam etmesiyle artışını sürdürmüştür (Grafik III.2.11). Bununla birlikte, BİST'te işlem gören firmalar içerisinde FAVÖK/Aktif oranı yüzde 5'in üzerinde olan firmaların oranının yüzde 81,3'e, Net Kar/Aktif oranının yüzde 5'in üzerinde olan firmaların oranının yüzde 70,9'a yükselmiş olması, karlılık artışının firmalar geneline yansdığına işaret etmektedir.

Grafik III.2.11: BİST Firmalarının Kârlılık Göstergeleri ve Kârlılık Yayılmı (Oran, %)

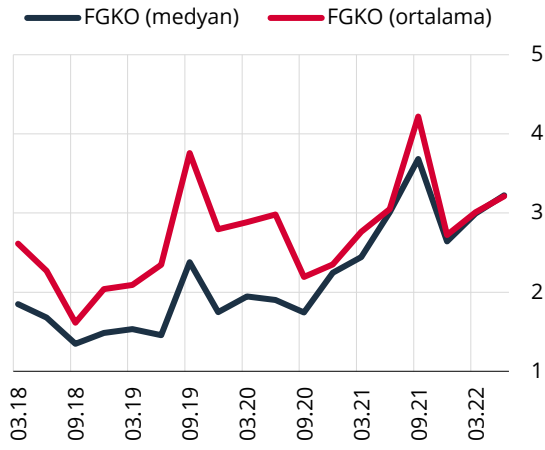
Kaynak: FINNET

Son Gözlem: 06.22

Dipnot: Analize 299 reel sektör firması dâhildir. FAVÖK, Net Kâr + Finansman + Vergi + Amortisman giderleri toplamını göstermektedir. Firma oranı, FAVÖK/Aktif ve Net Kâr Marjı/Aktif değerleri yüzde 5 (0,05) üzeri olan firmaların toplam firmalara oranını göstermektedir. Uzun vade FAVÖK/Aktif ve Net Kâr Marjı/Aktif ortalamaları kesikli çizgilerle gösterilmiştir. Uzun vade FAVÖK/Aktif ve Net Kâr Marjı/Aktif ortalama değerleri hesaplanmasında 2017 Ç4 - 2022 Ç2 dönemi kullanılmıştır.

2021 yılı son çeyreğindeki kur gelişmeleri nedeniyle artan finansman giderleri, BİST firmalarının borç ödeme kabiliyetine yönelik göstergelerde bir miktar bozulmaya yol açarak salgın öncesi seviyelerine yakınsamış, firmaların finansman gideri karşılama oranı 2022 yılının ilk çeyreğiyle birlikte firma kârlılıklarındaki artışı takiben tekrar yükselmeye başlamıştır (Grafik III.2.12). 2022 yılı ikinci çeyrek finansal verilerine göre firmaların faaliyet kârları 3,2 yıllık finansman maliyetlerini karşılayabilecek düzeydedir. Firmaların yüzde 72'sinin finansman gideri karşılama oranının (FGKO) literatürde finansal stres eşik değeri olarak kabul edilen 1,5 seviyesinin üzerinde olduğu, yüzde 65'inin ise 2 seviyesinin üzerinde FGKO'ya sahip olduğu görülmektedir (Grafik III.2.13). 2022 yılı ikinci çeyrekte ağırlıklı ortalama ve medyan FGKO'lar artarken, daha fazla oranda firmanın eşik değerin üzerinde olması firmaların finansal zorluk yaşama olasılığındaki gerilemenin tabana yaygın gerçekleştiğini göstermektedir.

Grafik III.2.12: BİST Firmalarının Finansman Gideri Karşılama Oranı (Oran)

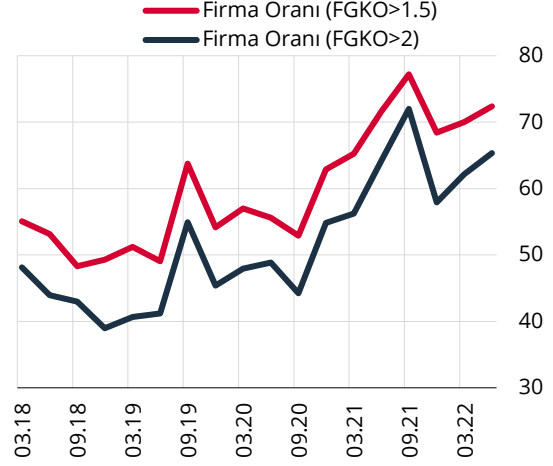

Kaynak: FINNET

Son Gözlem: 06.22

Dipnot: FGKO= FAVÖK/Finansman Giderleri. 299 reel sektör firması analize dâhildir.

Grafik III.2.13: Finansman Gideri Karşılama Oranı Firma Payı (%)

Kaynak: FINNET

Son Gözlem: 06.22

Dipnot: Firma oranı finansman karşılama oranı 1,5'in üzerinde olan firmaların toplam firma sayısına oranını göstermektedir. 299 reel sektör firması analize dâhildir.

IV. Finansal Kesim

2022 yılında güçlü bir şekilde artan TL kredilerde TL firma kredileri sürükleyici olurken, 2022 yılı Nisan ayından itibaren devreye alınan makroihtiyati politikaların kredi büyümesindeki ivmelenmenin yavaşlamasında etkili olduğu gözlenmektedir. Firmaların yükselen emtia fiyatlarıyla artan işletme sermayesi ve stok finansman ihtiyacı TL firma kredisi talebinin güçlü kalmasına neden olurken, makroihtiyati politikaların katkısıyla KOBİ, ihracat ve yatırım kredilerinin büyümesi ve kredilerdeki payı olumlu yönde ayrılmaktadır. Bu gelişme büyüme kompozisyonunda sürdürülebilir bileşenlerin payının artmasına, istihdamın güçlenmesine ve yapısal cari açığın azaltılmasına katkı verecektir. Tüketici kredisi büyümesi BDDK tarafından uygulamaya alınan düzenlemeler sonrasında ılımlı bir patikada hareket etmektedir. Parasal aktarım mekanizmasının etkinliğini artırmak amacıyla uygulamaya alınan ve TL ticari kredi faiz oranı seviyesine göre menkul kıymet tesis edilmesine yönelik düzenleme sonrasında politika faiz oranı ve ticari kredi faiz oranı arasındaki makasın kapandığı görülmektedir.

Bankacılık sektörü aktif kalitesindeki olumlu görünüm tüm ilgili göstergeler öncülüğünde iyileşerek devam etmektedir. Tüm kredi alt türlerinde TGA oranlarındaki azalış belirgindir. TGA tahsilatlarının TGA ilavelerine ve TGA bakiyesine oranı geçmiş dönem ortalamasının üzerinde olup iyileşmeye devam etmektedir. Yakın izlemedeki kredi oranı ve yapılandırılan kredi oranındaki gerileme eğilimi korunmaktadır. Ayrıca, yakın izlemedeki kredilerin önemli bir kısmının gecikmesi olmayan kredilerden oluştuğu görülmektedir. Standart nitelikli kredilerden yakın izlemedeki kredilere ve yakın izlemedeki kredilerden TGA'ya geçiş olasılıklarının gerilemesi de bankaların aktif kalitesi görünümünü desteklemektedir. Bankaların ihtiyatlılık gereği salgın döneminden itibaren tüm kredi sınıfları için yüksek oranlarda karşılık ayırmaları aktif kalitesi risklerini sınırlandırmaktadır.

Sektörün YP dış borcundaki azalış devam ederken, güçlü YP likidite tamponlarının korunması likidite şoklarına karşı bankaların dayanıklılığını artırmaktadır. Reel sektör firmalarının YP kredi iştahının zayıf olması nedeniyle artan YP kredi kapamaları bankaların döviz likiditesini artırmıştır. Bu gelişme, bankaların YP dış borçlanma ihtiyacının azalmasına neden olurken, küresel finansal koşullardaki sıkılaşıma ve jeopolitik riskler nedeniyle dış borç maliyetleri yükselmiştir. Azalan dış borca karşın yüksek seviyede bulunan döviz likiditesi, bankaları yurt dışı finansman temininde yaşanabilecek olası şoklara karşı güçlü kılmaktadır. Sektörün likidite karşılama oranı gibi kısa vadeli likidite göstergeleri ile istikrarlı fonlama göstergesi olan kredi/mevduat oranındaki iyileşme de devam etmektedir.

Bankaların faiz riski sınırlı düzeyde olup, bilanço yapıları faiz şoklarını yönetebilecek kapasitedir. Bankaların bilançolarında sabit faizli menkul kıymetlerin payında ve sabit faizli menkul kıymetlerin vadesinde artış gözlenmiştir. Diğer yandan bankaların kredi portföylerinde değişken faizli kredilere yönelim devam etmiştir. Kredilere ve mevduata ilişkin devreye alınan menkul kıymet düzenlemelerinin bilanço etkisi sınırlıdır. Bankalar ağırlıklı olarak uzun YP pozisyona sahip iken uzun pozisyon fazlası taşıyan bankaların sayısı artmakta, aktif büyüklüğü payları yüksek seyretmektedir.

Bankaların güçlü kârlılık performansı sermaye yeterliliğini desteklerken, fazla sermaye tamponları güçlenmektedir. Sektörün yasal oranların üzerinde bulundurduğu fazla sermaye tamponları olası şoklar karşısında sistemin bütününe sirayet edebilecek risklerin yönetilmesine katkı sağlamaktadır. Sektörün güçlü kâr performansında, kredi mevduat faiz marjı, TÜFE'ye endeksli menkul kıymet getirileri ile güçlü kredi büyümesinden gelen hacim etkisi etkili olmuştur. Aktif kalitesi görünümünün olumlu seyretmesi kârlılığı desteklerken bankaların ihtiyatlılık gereği serbest karşılıklarını artırmaları kârlılığı sınırlandırmıştır.

IV.1 Kredi Gelişmeleri ve Kredi Riski

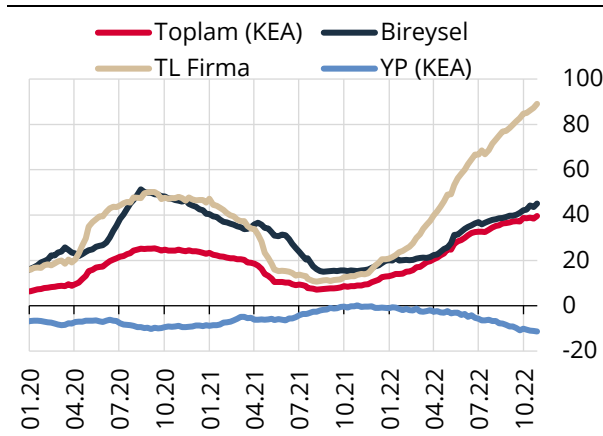
IV.1.1 Kredi Büyümesi Gelişmeleri

Ticari kredilerin amacına uygun şekilde iktisadi faaliyetle buluşmasını temin etmek amacıyla güçlendirilen makroihtiyati politika setinin etkileri yakından takip edilmektedir. 2022 Mayıs ayı ve takibinde devreye alınan makroihtiyati düzenlemeler sonrasında kredi kompozisyonunda hedeflenen yönde değişim yaşanmış ve toplam kredi büyüme hızlarındaki ivmelenme yavaşlamıştır.

Mevcut Rapor döneminde kur etkisinden arındırılmış kredi yıllık büyümesi yüzde 39,6 seviyesine gelmiştir. Kredi büyümesinde TL firma kredi kullandırılmalarının öne çıkmaya devam ettiği, kur etkisinden arındırılmış YP kredilerdeki daralma eğiliminin ise hızlanarak yüzde 11,4 düzeyine ulaştığı görülmektedir. TL firma kredilerinin yıllık büyümesi yüzde 89'a ulaşırken, bu gelişme reel sektör firmalarının 2021 yılının son çeyreğinden itibaren güçlü bir şekilde kredilerini büyüttüklerini göstermektedir (Grafik IV.1.1).

Özellikle, 2022 yılının ikinci çeyreğinde ivmelenen ticari kredilere yönelik uygulamaya alınan makroihtiyati politikaların etkileri gözlenmeye başlanmıştır. Son dönem kredi eğilimlerini daha iyi yansıtan yıllıklandırılmış 13 haftalık kredi büyümeleri devreye alınan makroihtiyati düzenlemelerin etkisiyle kredi büyümesindeki hızlanmanın kontrol altına alındığına işaret etmektedir. TL firma kredi büyümesinde yıllıklandırılmış 13 haftalık büyüme Mayıs ayında yüzde 140'a yükselirken KOBİ, esnaf, tarım, ihracat ve yatırım kredisi haricindeki kredilere yönelik uygulamaya alınan makroihtiyati tedbirler sonrasında bu kredilerin büyümesi yüzde 80 düzeylerine gerilemiştir. Bireysel kredi büyümesi de Haziran ayında alınan konut kredileri kredi/değer oranı ve ihtiyaç kredi vadelerine yönelik sıkılaştırıcı önlemlerin katkısıyla ivme kaybederek yüzde 45 düzeylerine gelmiştir (Grafik IV.1.2).

Grafik IV.1.1: Yıllık Kredi Büyümesi (KEA, %)

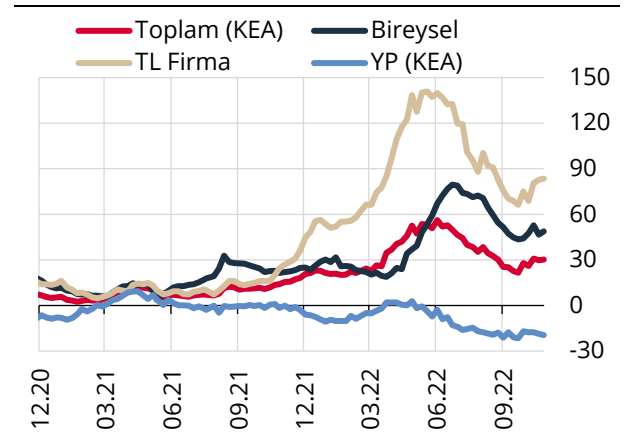

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 28.10.22

Dipnot: DEK, YP kredilere dâhil edilmiştir. KEA kredi büyümesi, bir yıllık dönemdeki TL kredi değişimi ve YP (sepet) kredi değişiminin bir yıllık dönemdeki sepet kur ortalaması çarpımı ile bulunan TL karşılığı toplamının bir yıl önceki toplam kredi bakiyesine oranı olarak hesaplanmaktadır.

Grafik IV.1.2: 13 Haftalık Kredi Büyümesi (Yıllıklandırılmış, %)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 28.10.22

Dipnot: DEK, YP kredilere dâhil edilmiştir. KEA kredi büyümesi, 13 haftalık dönemdeki TL kredi değişimi ve YP (sepet) kredi değişiminin 13 haftalık dönemdeki sepet kur ortalaması çarpımı ile bulunan TL karşılığı toplamının 13 hafta önceki toplam kredi bakiyesine oranı yıllıklandırılarak hesaplanmaktadır.

2021 yıl sonundan 28 Ekim haftasına kadar geçen dönemde toplam kredi stokunda görülen 2,1 trilyon TL tutarındaki artışın 1,7 trilyon TL'si TL kredilerden kaynaklanmıştır. TL kredi stokunda görülen bu artışa ise TL firma kredileri 1,3 trilyon TL katkı ile öncülük etmiştir. 2022 yılının ilk on ayında TL firma kredilerinde aylık ortalama net kullandırım 136,2 milyar TL olarak gerçekleşirken, bu tutar 2021 yılının aynı dönem ortalamasının 8,5 katıdır. Aynı dönemde parite etkisinden arındırılmış YP firma kredilerinde ise aylık ortalama 1,4 milyar ABD doları (23,6 milyar TL) azalma gözlenmiştir (Tablo IV.1.1). Firmaların vadesi gelen YP kredilerini kapatarak TL kredi kullanma eğilimi de TL firma kredi büyümesinin güçlü seyretmesine neden olmuştur.

Tablo IV.1.1: Aylık Firma Kredi Değişimleri (KEA, Milyar TL, Ocak-Ekim Ortalama Aylık Değişim)

	2021	2022	Oran
TL Firma	16,1	136,2	8,5
TL KOBİ	6,3	63,4	10,1
TL Büyük Firma	9,8	72,8	7,4
YP Firma	1,6	-23,6	-14,5
YP KOBİ	1,2	-3,7	-3,0
YP Büyük Firma	0,4	-19,9	-51,5
Toplam Firma	17,7	112,6	6,4

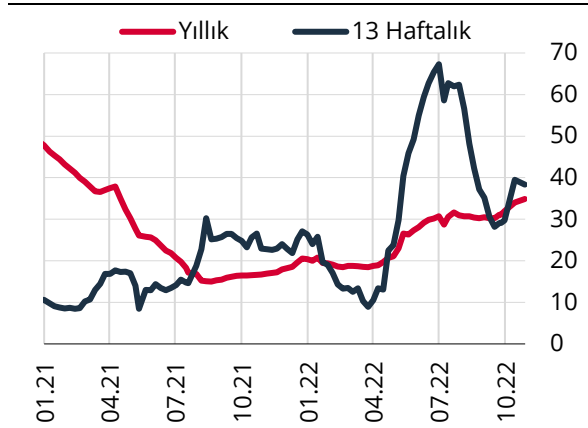
Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 10.22

Dipnot: Tabloda, firma kredi stokundaki aylık değişimlerin Ocak-Ekim dönemindeki ortalama seviyeleri gösterilmektedir. YP değişimler, sepet cinsinden hesaplanan aylık YP kredi değişimi, aylık ortalama sepet kur ile çarpılarak hesaplanmıştır. Oran, 2022 yılı değerlerinin 2021 yılı değerlere bölünmesiyle hesaplanmıştır.

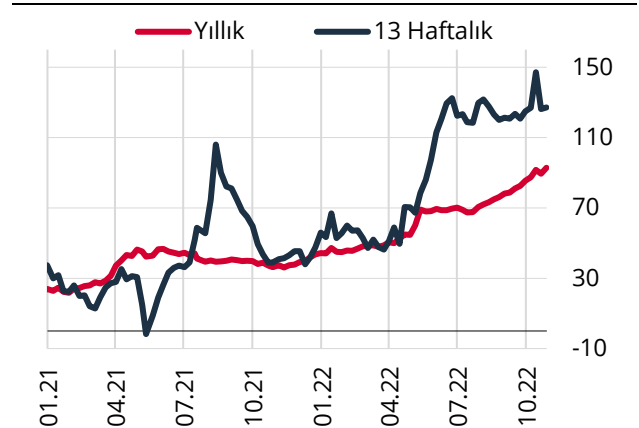
Bireysel kredi büyümesindeki ılımlı seyir korunmaktadır.

BDDK'nın Haziran ayında 100 bin TL üzerindeki ihtiyaç kredilerindeki genel vade sınırını 24 aydan 12 aya indirmesinin ardından özellikle 13 haftalık ihtiyaç kredi büyüme oranlarının önemli ölçüde gerilediği görülmektedir (Grafik IV.1.3). Nitekim, Temmuz ayı başında yüzde 70 düzeyine yaklaşan 13 haftalık ihtiyaç kredi büyümesi alınan önlemlerle son haftalarda yüzde 30 düzeylerine gerilemiştir. Bireysel kredi kartı bakiyesi yıllık büyümesindeki canlı seyir, enflasyon kaynaklı artan tüketim talebi, dijitalleşme ile sağlanan kullanım kolaylıkları ve limitlerde yukarı yönlü güncellemelerin etkisi ile devam etmektedir. Haziran ayında limiti 25 bin TL üzerinde olan kredi kartlarının asgari ödeme oranının yüzde 40'a çıkarılmasının ise bireysel kredi kartı büyümesinde önemli bir yavaşlatıcı etki yapmadığı görülmektedir. Diğer taraftan, kredi kartı faiz oranlarının belirlenmesinde kullanılan referans faiz oranının politika faizi indirimleri sonucunda gerilemesinin 13 haftalık büyüme oranlarının yükselmesinde etkili olduğu değerlendirilmektedir (Grafik IV.1.4).

Grafik IV.1.3: İhtiyaç Kredi Büyümesi (%)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 28.10.22

Grafik IV.1.4: Bireysel Kredi Kartı Büyümesi (%)

Kaynak: TCMB

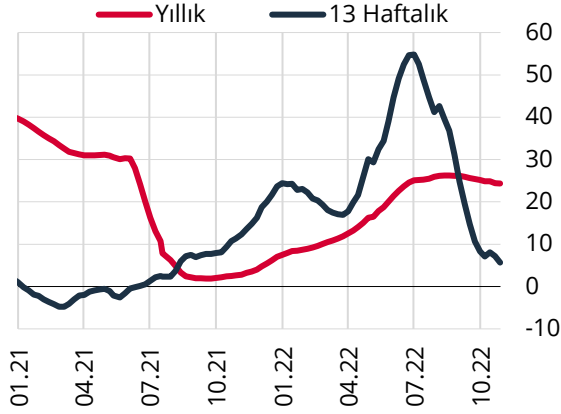
Son Gözlem: 28.10.22

Dipnot: Yıllık serisi 12 aylık kredi büyümesini, 13 haftalık serisi ise yıllıklandırılmış 13 haftalık büyümeyi göstermektedir.

Yılın ilk yarısında konut fiyat gelişmeleri ve yatırım amaçlı konut talebi kaynaklı olarak canlı seyreden konut kredisi büyümesi, Haziran ayında BDDK'nın azami kredi/değer oranlarını konut fiyatına göre farklılaştırması ve bu oranları sıkılaştırması ile kamu bankalarının kampanyalı kredi kullandırılmalarını yavaşlatması nedeniyle önemli oranda gerilemiştir (Grafik IV.1.5). 2022 yılı Şubat ayında taşıt kredi kullanımında kredi/değer oranının belirlenmesinde kullanılan eşik değerlerin iyileştirilmesi ve taşıt fiyatlarının yükselmeye devam edeceği beklentisiyle artan talep, taşıt kredilerinin yılın ilk yarısında önemli oranda ivme kazanmasına neden olmuştur. Taşıt kredilerinin 13 haftalık büyümesi Haziran ayına kadar hızla yükselirken,

taşıtlı tedarikinde yaşanan sorunlar, kredi koşullarının sıkılaşması ve Ticaret Bakanlığının Ağustos ayında ikinci el satışlara yönelik getirdiği kısıtlayıcı düzenleme nedeniyle sonraki dönemde hızlı bir ivme kaybı yaşamıştır. Yıllık taşıtlı kredi büyümesinde ise geçtiğimiz yıldan gelen düşük bazın etkisiyle güçlü seyir sürmektedir (Grafik IV.1.6).

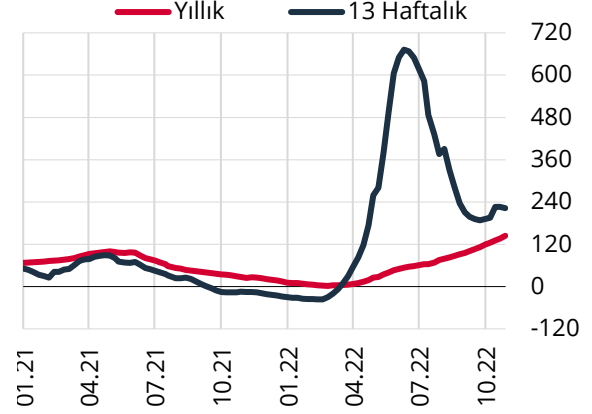
Grafik IV.1.5: Konut Kredi Büyümesi (%)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 28.10.22

Grafik IV.1.6: Taşıtlı Kredi Büyümesi (%)

Kaynak: TCMB

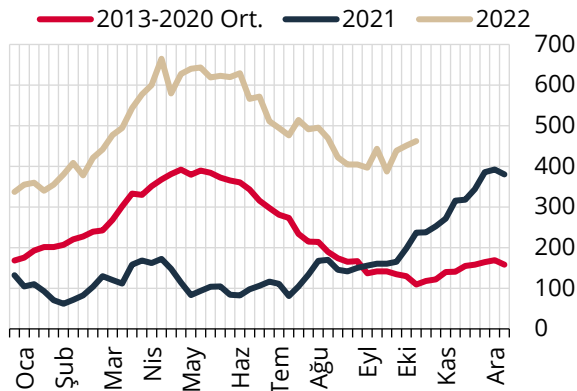
Son Gözlem: 28.10.22

Dipnot: Yıllık serisi 12 aylık kredi büyümesini, 13 haftalık serisi ise yıllıklandırılmış 13 haftalık büyümeyi göstermektedir.

Reelleştirilmiş ticari kredi stok değişimi tarihsel ortalamasının üzerinde seyrederken, reel tüketici kredisi stok değişimi son aylarda tarihsel ortalamasının altına gerilemiştir.

TL ticari kredide reelleştirilmiş net kullandırmalar, 2021 yılı son çeyreğinden itibaren tarihsel ortalamasının üzerine çıkmış, 2022 yılı Mayıs ayına kadar olan dönemde de uzun dönem ortalamasının ve 2021 yılı aynı döneminin oldukça üzerinde seyretmiştir. Mayıs ayı itibarıyla açıklanan birçok makroihtiyati önlemler ile birlikte reelleştirilmiş TL kredi bakiye değişimleri yaz aylarında gerilemeye başlamış fakat uzun dönem ortalamasının üstündeki seyrini sürdürmüştür (Grafik IV.1.7). Önceki Rapor döneminde tarihsel ortalamasına yakın seyreden reel tüketici kredi stok değişiminin Mayıs ve Haziran aylarında ortalamasının oldukça üzerine çıktığı ancak Haziran ayında BDDK'nın konut ve ihtiyaç kredilerine yönelik getirdiği önlemlerin etkisiyle ortalamasının altına gerilediği görülmektedir (Grafik IV.1.8).

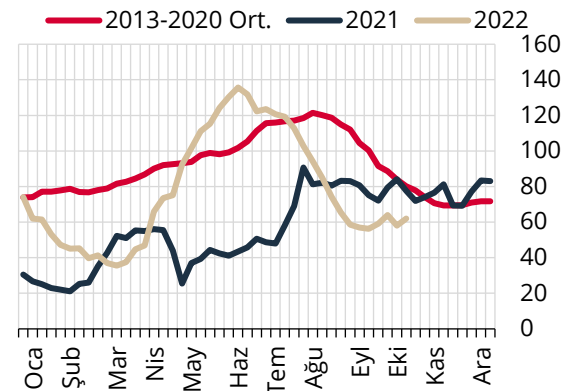
Grafik IV.1.7: TL Ticari Kredi Stok Gelişimi (3 Aylık Stok Değişim, Reel, Milyon TL)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 28.10.22

Grafik IV.1.8: Tüketici Kredisi Stok Gelişimi (3 Aylık Stok Değişim, Reel, Milyon TL)

Kaynak: TCMB

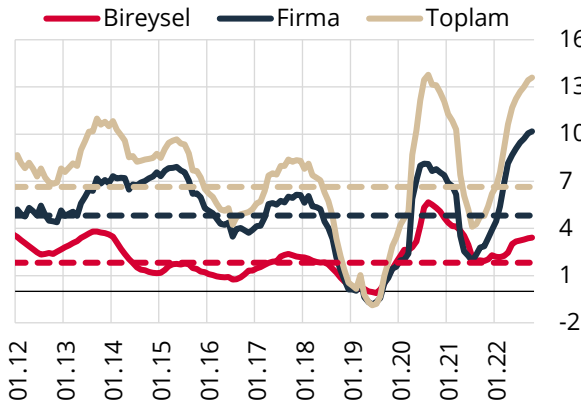
Son Gözlem: 28.10.22

Dipnot: Stok kredi bakiyelerindeki 3 aylık değişim ÜFE ile reelleştirilmiştir. 2013 Ocak ÜFE'si 100 olacak şekilde endeksleme yapılmıştır.

Alternatif göstergelerle incelendiğinde de ticari kredilerin uzun dönemli eğilimine kıyasla daha hızlı, bireysel kredilerin ise uzun dönemli eğilimine yakın büyümeye sahip olduğu görülmektedir.

Finansal istikrar açısından kritik önem arz eden kredi büyümesinin tarihsel eğilimine kıyasla nasıl hareket ettiği alternatif göstergeler ile takip edilebilmektedir. Bu göstergelerden biri, bir yıllık dönemde stok kredi bakiyesindeki değişimin GSYİH'ye oranı olarak tanımlanan net kredi kullanımı olup firma kredileri için incelendiğinde 2022 yılı Şubat ayından itibaren geçmiş ortalamanın üzerindeki seyrin devam ettiği görülmektedir. Bu gelişmede emtia fiyatlarının yüksek düzeylerde seyretmesinin şirketlerin işletme sermayesi ihtiyacını canlı tutması ve firmaların stok yatırımı tercihlerinin devam etmesinin etkili olduğu değerlendirilmektedir. Bireysel net kredi kullanımının ise son dönemde geçmiş ortalamasına yakın seyrettiği görülmektedir (Grafik IV.1.9). Takip edilen göstergelerden ikincisi ise, iki farklı kredi göstergesine (kredi/GSYİH ve reel kredi logaritması) 4 farklı filtreleme yöntemi uygulanarak elde edilen kredilerin uzun dönemli eğiliminden farkına yönelik 8 serinin standartlaştırılmış ortalama değeridir. Buna göre, toplam krediler için elde edilen göstergenin 2021 yılı Kasım ayından itibaren pozitif bölgedeki seyrini sürdürdüğü ancak uygulamaya alınan makroihtiyati düzenlemeler ile uzun dönemli ortalamasına yaklaştığı görülmektedir (Grafik IV.1.10).

Grafik IV.1.9: Net Kredi Kullanımı / GSYİH (%)

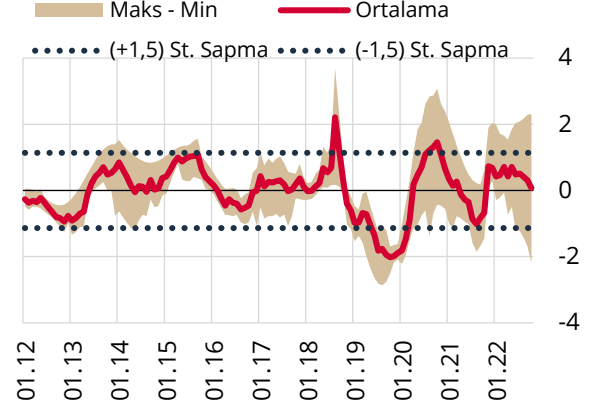

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 10.22

Dipnot: Net kredi kullanımı, nominal kredi stokundaki yıllık değişimin yıllıklandırılmış GSYİH'ye oranı olarak hesaplanmıştır. Aylık YP (sepet) değişimi ilgili ayın ortalama sepet kuru ile TL'ye çevrilerek kur etkisinden arındırma yapılmıştır. 2022 yılı Temmuz-Ekim dönemi GSYİH'si için tahmin kullanılmıştır. Kesikli çizgiler, ilgili serinin 2012-2019 dönemi ortalamasını göstermektedir.

Grafik IV.1.10: Toplam Kredilerin Uzun Dönemli Eğiliminden Farkı (Standart Değeri)

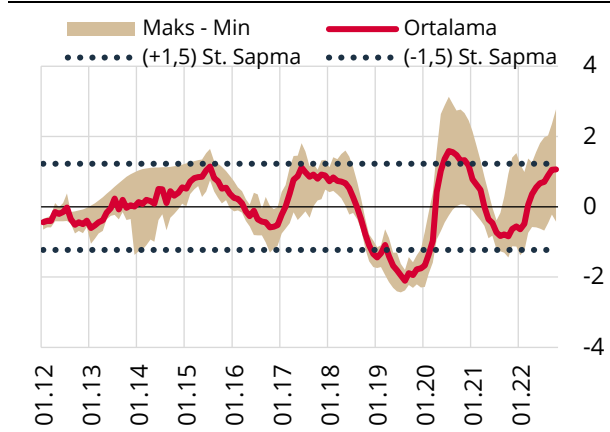

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 10.22

Dipnot: Kredi/GSYİH ve reel kredi logaritması değişimi göstergelerine 4 farklı filtreleme yöntemi uygulanarak kredilerin uzun dönemli eğiliminden farkı hesaplanmıştır. Aylık stok kredi bakiyesindeki değişimlerin TÜFE ile reelleştirilmiş tutarlarının önceki aydaki stok bakiyeye eklenmesi yoluyla reelleştirme yapılmıştır. Kredilerin uzun dönemli eğiliminden farkına yönelik 8 göstergenin standart Z skorlarının ortalaması ortalama serisini, bu ortalamanın standart sapması ise standart sapma serilerini göstermektedir. (+1,5) sapmanın üstündeki değerler aşırı kredi genişlemesini, (-1,5) sapmanın altındaki değerler aşırı kredi daralmasını ima etmektedir. Standart değeri hesaplanan 8 göstergenin maksimum ve minimum değeri arasındaki fark "Maks-Min" serisi ile gösterilmektedir. Yöntemle ilgili teknik detay için bkz. 2019 Kasım Finansal İstikrar Raporu, Özel Konu V.1

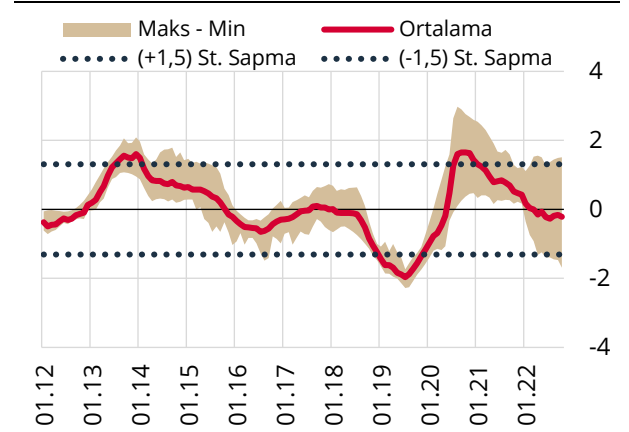
Toplam kredilerin uzun dönemli eğiliminden farkının azalmakla birlikte pozitif bölgedeki seyrinin devam etmesinde, TL ticari krediler etkilidir. 2022 yılı Mart ayından itibaren TL ticari kredilerin uzun dönemli eğiliminden farkı pozitif bölgede azalan hızda artmaya devam etmiştir (Grafik IV.1.11). Uzun dönemli eğiliminden farkı aşırı genişleme bölgesine (+1,5 standart sapma değerine) oldukça yaklaşan TL ticari kredilerin Ağustos ayında açıklanan ve hedefli olmayan TL ticari kredi büyümesini sınırlayan düzenleme sonrasında bir miktar yavaşladığı görülmektedir. Bireysel kredilerin uzun dönemli eğiliminden farkının, alınan makroihtiyati politikaların etkisiyle sıfır değerine yakın seyrettiği gözlenmektedir (Grafik IV.1.12).

Grafik IV.1.11: TL Ticari Kredilerin Uzun Dönemli Eğiliminden Farkı (Standart Değeri)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 10.22

Dipnot: Bkz. Grafik IV.1.10 dipnot açıklaması

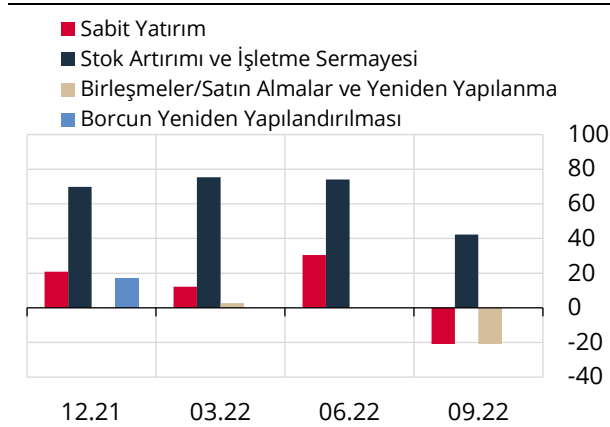
Grafik IV.1.12: Bireysel Kredilerin Uzun Dönemli Eğiliminden Farkı (Standart Değeri)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 10.22

TL ticari kredi talebinde, gerilemekle birlikte yüksek seyrini koruyan emtia fiyatlarının firmaların işletme sermayesi ihtiyacını canlı tutması ve stok yatırımları etkili olmaya devam etmektedir.

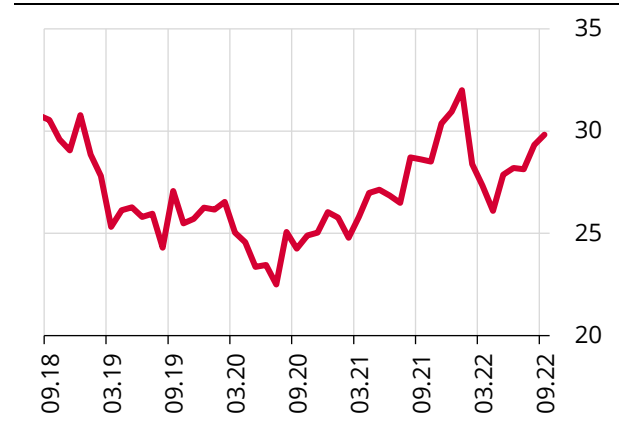
Yaz aylarında küresel emtia fiyatlarında yavaşlamanın gözlenmesi ve kur oynaklığının önemli ölçüde gerilemesi firmalar arası ticari borç ilişkisinin artmasına ve vadelerin uzamasına katkı sunmuş ve banka kredisi ihtiyacını bir miktar dengelemiştir. Bununla birlikte, mevcut Rapor döneminde firmaların kredi talebinde işletme sermayesi ve stok artırımı ihtiyacı belirleyici olmaya devam etmektedir (Grafik IV.1.13). Banka kredilerine ilave olarak firmalar ticari ilişki içinde oldukları diğer firmalardan çek ve senet gibi ödeme araçları ile vadeli borçlanarak alternatif finansman kaynağı bulabilmektedir. Reelleştirilmiş çek ve senet hacmi incelendiğinde, 2022 yılı ilk çeyreğinde hızlı fiyat değişimleri, vadelerin kısalması ve vadeli alımların peşine dönmesiyle firmalar arası daralan finansman olanaklarının Haziran ayından itibaren bir miktar toparlanma kaydettiği görülmektedir (Grafik IV.1.14).

Grafik IV.1.13: Firma Kredi Talebine Etki Eden Faktörler (Net % Değişim)

Kaynak: TCMB BKEA

Son Gözlem: 09.22

Dipnot: Ankette bankalar tüm kalemleri bir önceki üç aylık döneme kıyasla değerlendirmektedir. Sıfır değeri bir önceki döneme göre değişiklik olmadığını gösteren nötr seviye iken, sıfırdan büyük değer bir önceki döneme göre artışı, sıfırdan küçük değer bir önceki döneme göre azalışı göstermektedir.

Grafik IV.1.14: Reelleştirilmiş Çek ve Senet Tutarı (Milyar TL)

Kaynak: Risk Merkezi, TCMB

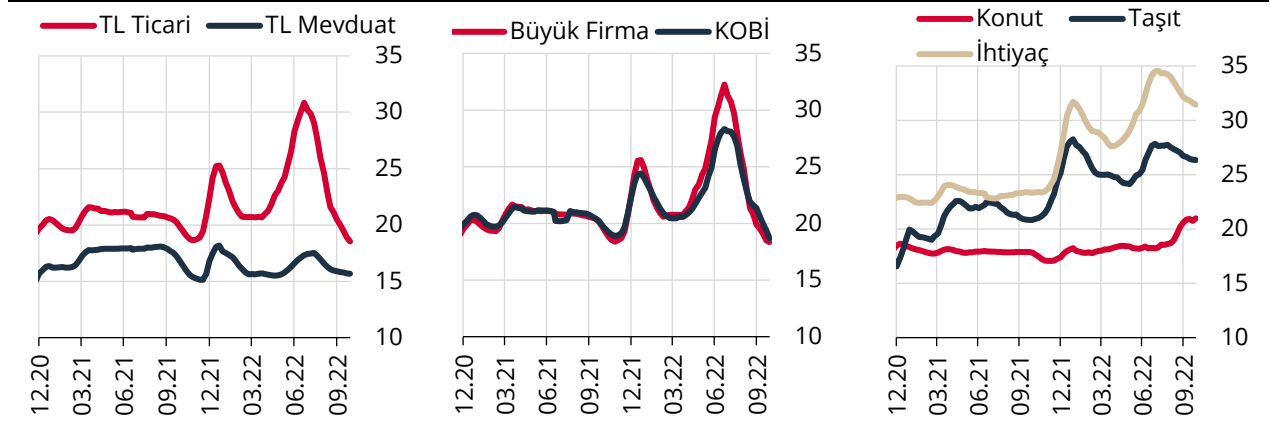
Son Gözlem: 09.22

Dipnot: Bankalara ibraz edilen çek ile bankalarca tahsile alınan ticari senet tutarı TÜFE ile reelleştirildikten sonra 3 aylık hareketli ortalaması alınmıştır. 2003 Ocak TÜFE'si 1 olacak şekilde endeksleme yapılmıştır.

TL kredi faizleri, politika faiz indirimleri ve devreye alınan makroihtiyati düzenlemeler sonrasında gerilemektedir.

TL ticari kredi faizleri, Ağustos ayı ve sonrasında TCMB politika faiz indirimlerinin yanı sıra Ağustos ayında TL ticari kredi faiz oranlarına göre menkul kıymet tesis edilmesine yönelik düzenlemenin etkisiyle önemli ölçüde azalmıştır. Kamu bankalarının düşük faizli konut kredi kullandırmalarını sınırlandırmasının etkisiyle fonlama maliyetlerindeki gerilemeye rağmen son dönemde konut kredi faizlerinin bir miktar yükseldiği izlenmektedir. Taahhüt ve ihtiyaç kredi faizlerindeki gerilemenin ise TL ticari kredi faizlerine göre oldukça sınırlı ve fonlama maliyetlerindeki gerilemeye benzer ölçekte olduğu görülmektedir (Grafik IV.1.15).

Grafik IV.1.15: TL Faiz Oranları (4 HHO, %)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 28.10.22

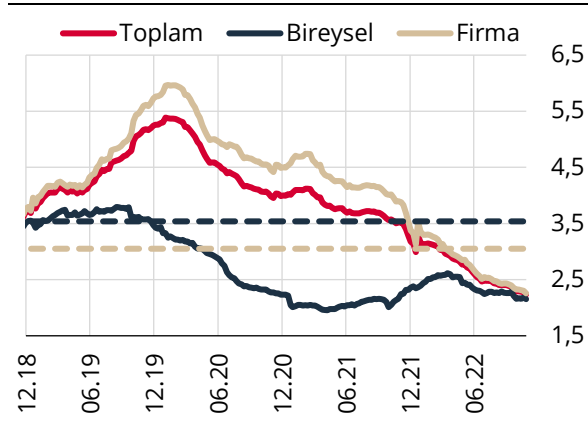
Dipnot: TL ticari kredi faizleri kurumsal kredi kartı ve tüzel kişi kredili mevduat hesabı faizleri hariçtir. Büyük firma kredi faizlerinde sıfır faizli krediler de hariç tutulmuştur. İhtiyaç kredi faizlerinden gerçek kişi kredili mevduat hesabı faizleri hariç tutulmuştur. TL mevduat faizlerine bankalar arası mevduat faizleri dâhil değildir.

IV.1.2 Kredi Riski Gelişmeleri

Bankacılık sektörü aktif kalitesindeki olumlu görünüm tüm ilgili göstergeler öncülüğünde iyileşerek devam etmektedir.

Bankacılık sektörünün toplam TGA oranındaki azalma eğilimi mevcut Rapor döneminde de korunmuş ve TGA oranı yüzde 2,2 seviyesine gerilemiştir (Grafik IV.1.16). Nominal kredi büyümesinin yanı sıra TGA ilavelerindeki ılımlı seyrin katkısıyla TGA oranındaki azalış eğilimi devam etmekte olup, söz konusu iyileşme tüm kredi alt türlerinde görülmektedir. Toplam TGA oranı değişimine katkı veren faktörler incelendiğinde, orandaki gerilemede TL kredi büyümesi ile döviz kuru hareketleri nedeniyle YP kredilerin TL karşılığındaki artışın etkili olduğu izlenmektedir. Bu dönemde TGA bakiyesi yatay seyrederken, YP kredilerin ABD doları karşılığının azalması ise TGA oranını artırıcı yönde etkide bulunmuştur (Grafik IV.1.17).

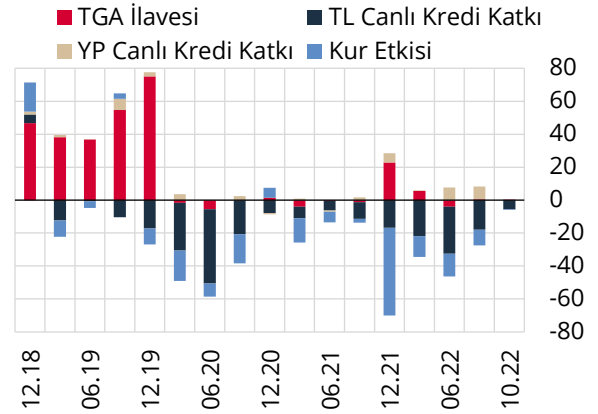
Firma TGA oranındaki azalış firma ölçeklerine yaygın gerçekleşmiş, büyük firma ve KOBİ TGA oranları sırasıyla yüzde 1,8 ve 3,2 seviyelerine gerilemiştir. Böylece, büyük firma ve KOBİ TGA oranları geçmiş dönem ortalamalarının altına gelmiştir. KOBİ TGA oranının azalmasında KOBİ TGA bakiyesinin gerilemesinin yanı sıra, 2022 yılı Nisan ayından itibaren KOBİ kredi büyümesini destekleyen risk ağırlığı ve ZK düzenlemelerinin katkısıyla artış gösteren kredi bakiyesi etkili olmuştur. Büyük firma TGA oranı ise TGA bakiyesindeki artışa oranla daha hızlı büyüyen nominal kredi bakiyesi nedeniyle gerilemiştir. Firma TGA oranına benzer şekilde, bireysel kredi TGA oranındaki azalışın da tüm alt türlerde gerçekleştiği ve bireysel kredi TGA oranlarının da geçmiş dönem ortalamalarının altına gerilediği izlenmektedir. 2021 yılı Eylül ayında kredi sınıflama esnekliklerinin kaldırılması sonrasında TGA geçişlerinin etkisiyle bir miktar artan ihtiyaç kredisi TGA oranındaki bu eğilimin tersine döndüğü ve ihtiyaç kredisi TGA oranının yüzde 3,6 seviyesine gerilediği görülmektedir. 2022 yılı Haziran ayında limiti 25 bin TL'nin üzerindeki kredi kartlarının asgari ödeme oranlarının artırılmasının ise kredi kartı TGA oranı performansına olumsuz yansımada izlenmektedir. Kredi kartı TGA oranı yüzde 2,0 seviyesine gerilemiş olup, kredi kartı faizlerinin de borç ödeme performansını olumlu etkilediği değerlendirilmektedir. Teminatlı yapıları ve kredi/değer oranı gibi kredi riskliliğini sınırlayan düzenlemelerin etkisiyle oldukça düşük TGA oranına sahip olan konut ve taahhüt kredilerindeki TGA oranları sırasıyla yüzde 0,2 ve 0,4'e gerilemiştir (Grafik IV.1.18).

Grafik IV.1.16: TGA Oranları (%)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 28.10.22

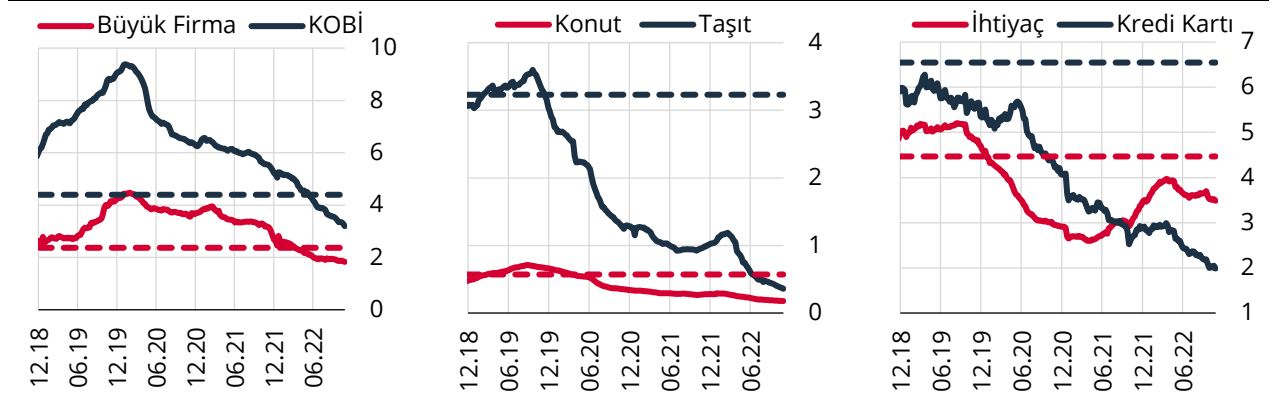
Dipnot: Kesikli çizgiler, ilgili serilerin 2012-2019 dönemi ortalamasını göstermektedir.

Grafik IV.1.17: TGA Oranı Değişimine Katkılar (Çeyreklik Toplam Katkılar, bp)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 28.10.22

Dipnot: Katkı kalemleri ilgili çeyrekteki toplam katkı tutarını göstermekte olup, son sütunda 30 Eylül-28 Ekim toplamı yer almaktadır. Yöntemle ilgili detaylar için bkz. 2018 Kasım Finansal İstikrar Raporu, Kutu IV.1.1

Grafik IV.1.18: Kredi Türü Kırılımında TGA Oranları (%)

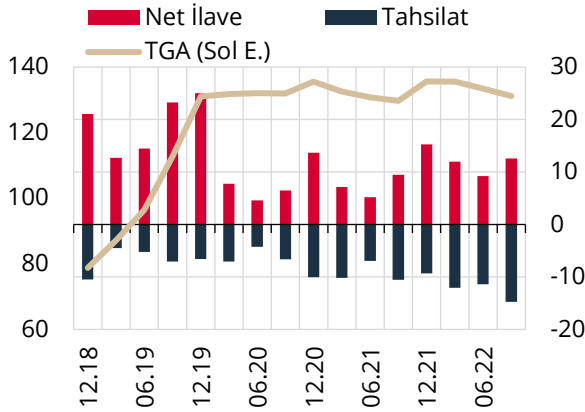
Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 28.10.22

Dipnot: Kesikli çizgiler, ilgili serilerin 2012-2019 dönemi ortalamasını göstermektedir.

Bireysel ve firma TGA ilaveleri 2022 yılında ılımlı seyretmeye devam ederken, TGA tahsilatlarının TGA bakiyesine oranı geçmiş dönem ortalamasının üzerindedir.

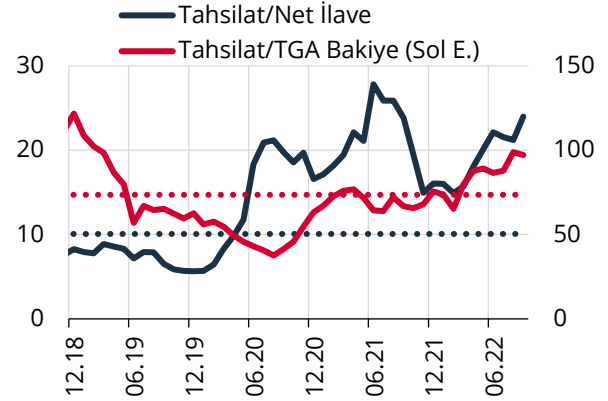
Kredi sınıflama esnekliğinin kaldırılmasıyla 2021 yılı son çeyreğinde bir miktar yükselen firma TGA net ilavelerinin sonraki iki çeyrekte azaldığı izlenmektedir (Grafik IV.1.19). Firma TGA'larından yapılan tahsilatların ise önceki dönemlere benzer seyrederken 2022 yılının üçüncü çeyreğinde yükseldiği, bu durumun da TGA bakiyesinin mevcut Rapor döneminde azalmasına katkı verdiği görülmektedir. Firma TGA tahsilatlarının TGA net ilavelerine oranı salgın döneminde firmaların nakit akışını iyileştirmek için kullanılan kredilerin etkisiyle TGA net ilavelerindeki azalmayla uzun dönem ortalamasının üzerinde seyretmektedir. Salgının ilk dönemlerinde gerileyen firma TGA tahsilatlarının TGA bakiyesine oranı ise tahsilatların güçlü seyri ve aktiften silmelerin etkisiyle artarak tekrar uzun dönem ortalamasının üzerine yükselmiştir. Ekonomik büyümenin ve varlık fiyatlarındaki yüksek seyrin TGA tahsilatlarını desteklediği değerlendirilmektedir (Grafik IV.1.20).

Grafik IV.1.19: Firma TGA Hareketlerinin Bileşenleri (Milyar TL)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 09.22

Dipnot: Tahsilat ve net ilave serilerinde çeyreklik toplamalar verilmektedir. Net ilave, TGA ilavelerinden canlı kredilere geçen ve aktiften silinen tutar çıkarılarak hesaplanmaktadır.

Grafik IV.1.20: Firma TGA Tahsilat Oranları (%)

Kaynak: TCMB

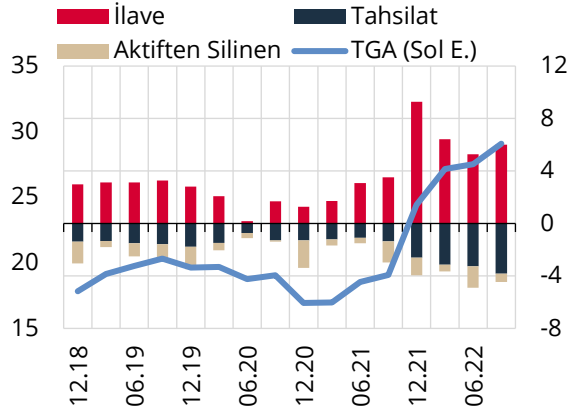
Son Gözlem: 09.22

Dipnot: Tahsilat/TGA Bakiye oranı, 6 aylık toplam TGA tahsilatının 6 aylık ortalama TGA bakiyesine oranı olarak hesaplanmıştır. Tahsilat/Net İlave oranı ise, 6 aylık toplam TGA tahsilatının 6 aylık toplam net TGA ilavesine oranını göstermektedir. Kesikli çizgiler, ilgili serilerin 2014-2019 dönemi ortalamasını göstermektedir.

Kredi sınıflama esnekliklerinin kaldırılmasıyla 2021 yılı son çeyreğinde firma TGA ilavelerine kıyasla daha çok artan bireysel TGA ilavelerinin sonraki iki çeyrekte daha az gerçekleştiği görülmektedir (Grafik IV.1.21). Bireysel TGA tahsilatlarında süregelen artış da bireysel kredi TGA bakiyesindeki olumlu görünümü desteklemektedir. Nitekim, bireysel TGA tahsilatlarının TGA bakiyesine oranı ve TGA tahsilatlarının TGA ilavesine oranı yükselme eğiliminde olup, uzun dönemli ortalamasının da üzerindedir (Grafik IV.1.22).

Yakın izlemedeki kredi oranındaki iyileşme devam ederken, yakın izlemedeki kredilerin önemli bir kısmı gecikmesi olmayan kredilerden oluşmaktadır.

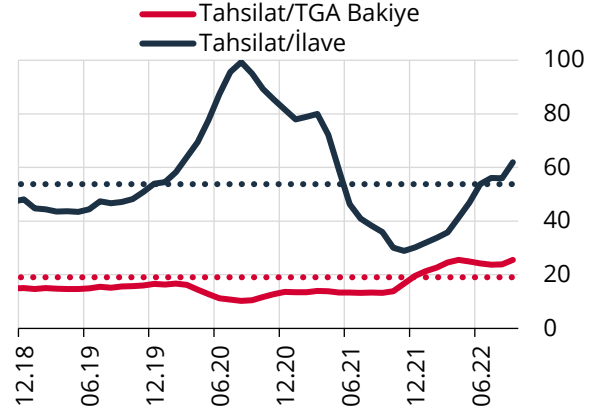
Yakın izlemede sınıflandırılan kredilerin toplam krediler içerisindeki payı 2022 yılı genelinde gerileme eğilimindedir (Grafik IV.1.23). Bu gerilemede standart nitelikli kredilerden yakın izlemedeki kredilere geçiş oranının düşmesinin yanı sıra güçlü kredi büyümesi de etkili olmaktadır. Bankalar, 2018 yılından itibaren kredilerin sınıflandırılması için TFRS-9 standardını kullanmakta ve gecikmesi olmasa bile, model sonuçlarına göre kredi riskliliğinde önemli derecede artış olan kredileri yakın izlemede sınıflandırmaktadır. Yakın izlemedeki krediler gecikme durumuna göre incelendiğinde, toplam kredilerin yüzde 81'inin gecikmesi olmayan, ancak bankaların TFRS-9 modelleri gereğince kredi riskliliğinde önemli derecede artış olduğu için yakın izlemede sınıflandırılan kredilerden oluştuğu görülmektedir. Bu oran, firma kredilerinde yüzde 91 iken, bireysel kredilerde ise yüzde 63 seviyesindedir. Yakın izlemedeki kredi oranının mevcut Rapor döneminde gerilemesinin gecikmesi olmayan kredilerin azalmasından kaynaklandığı görülmektedir (Grafik IV.1.24). Bankaların TFRS-9 modellerinde kullandıkları ekonomik büyüme tahminlerini yukarı yönlü güncellemesinin bu gelişmede etkili olduğu değerlendirilmektedir.

Grafik IV.1.21: Bireysel TGA Hareketlerinin Bileşenleri (Milyar TL)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 09.22

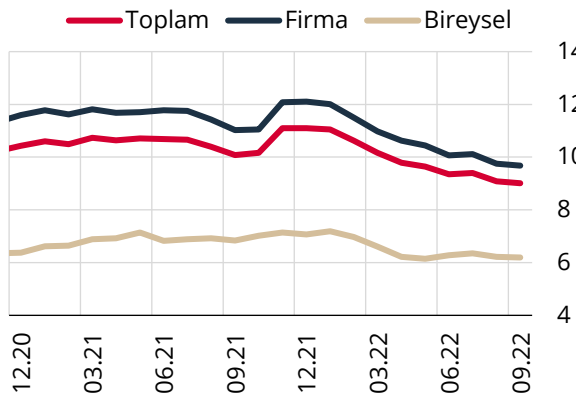
Dipnot: Tahsilat, ilave ve aktiften silinen serilerinde çeyreklik toplamlar verilmektedir. İlave, TGA ilavelerinden canlı kredilere geçen tutar çıkarılarak hesaplanmaktadır.

Grafik IV.1.22: Bireysel TGA Tahsilat Oranları (%)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 09.22

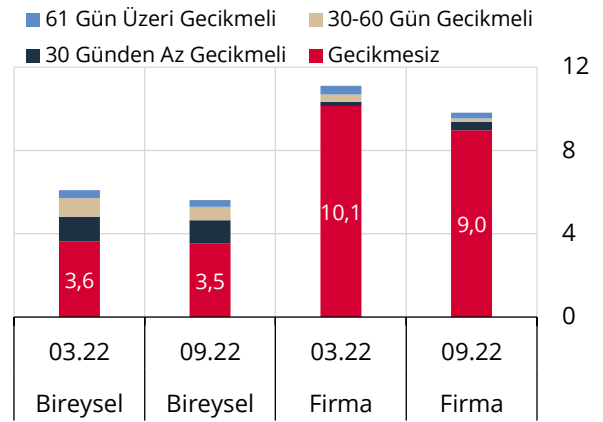
Dipnot: Tahsilat/TGA Bakiye oranı, 6 aylık toplam TGA tahsilatının 6 aylık ortalama TGA bakiyesine oranı olarak hesaplanmıştır. Tahsilat/İlave oranı ise, 6 aylık toplam TGA tahsilatının 6 aylık toplam TGA ilavesine oranını göstermektedir. Kesikli çizgiler, ilgili serilerin 2014-2019 dönemi ortalamasını göstermektedir.

Grafik IV.1.23: Yakın İzlemede Sınıflandırılan Kredilerin Oranı (%)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 09.22

Dipnot: Seriler, yakın izlemedeki kredilerin brüt kredilere oranını göstermektedir.

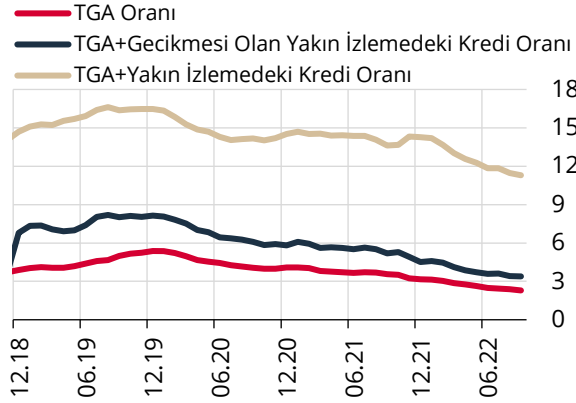
Grafik IV.1.24: Gecikme Durumuna Göre Yakın İzlemede Sınıflandırılan Kredilerin Oranı (%)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 09.22

Dipnot: Grafikte, gecikme durumuna göre yakın izlemedeki kredilerin brüt kredilere oranı gösterilmektedir.

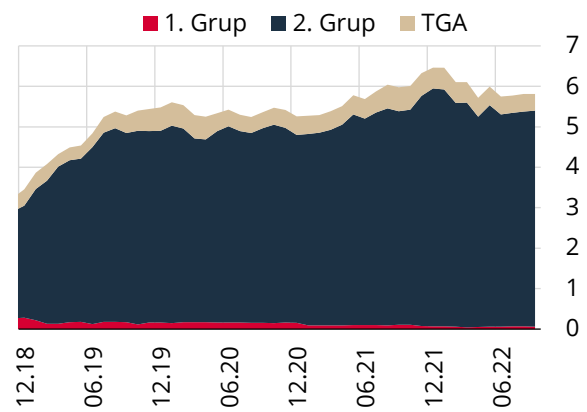
Borçlunun ödeme performansı kötüleştiğinde yakın izlemedeki krediler TGA'ya dönüşebilmektedir. Bu nedenle yakın izlemedeki krediler ve TGA olan kredilerin toplamının brüt kredilere oranının takibi potansiyel kredi riskliliğinin izlenmesi açısından bütüncül bir yaklaşım sunmaktadır. Bu göstergeye bakıldığında, söz konusu oranın 2021 yılı sonundan itibaren 297 bp gerileyerek yüzde 11,3 seviyesine geldiği görülmektedir (Grafik IV.1.25). Bu iyileşmede kredi büyümesinin yanı sıra, TGA bakiyesinin yatay seyretmesi ve gecikmesi olmayan yakın izlemedeki kredilerdeki azalma etkili olmuştur. Yakın izlemedeki kredilerin önemli bir kısmı gecikmesi olmayan kredilerden oluştuğu için sadece gecikmesi olan yakın izlemedeki krediler ile TGA olan kredilerin brüt kredilerdeki oranının, riskli kredilerin izlenmesi açısından daha net bir gösterim olabileceği değerlendirilmektedir. Bu göstergeye göre, bankaların brüt kredileri içerisinde riskli kredi payının 2021 yıl sonuna kıyasla 113 bp gerilediği ve Eylül ayı itibarıyla yüzde 3,4 seviyesinde gerçekleştiği görülmektedir.

Grafik IV.1.25: Aktif Kalitesi Görünümü (%)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 09.22

Dipnot: Aktif kalitesi göstergeleri brüt kredilere oranlanmıştır.

Grafik IV.1.26: Yapılandırılan Kredi Oranı (%)

Kaynak: TCMB

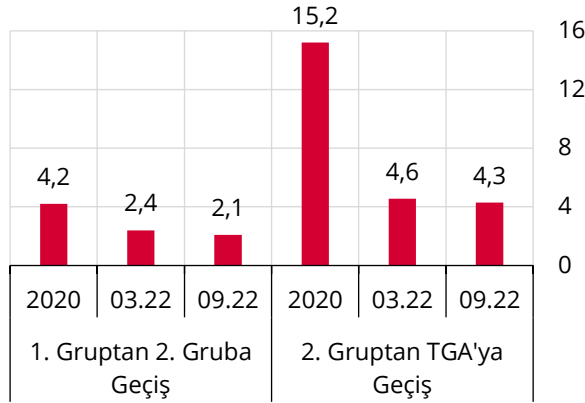
Son Gözlem: 09.22

Dipnot: Seriler yapılandırılan kredilerin brüt kredilere oranını göstermektedir. 1. Grup standart nitelikli krediler, 2. Grup yakın izlemedeki krediler altında izlenen yapılandırılmış kredilerin oranını ifade etmektedir.

Kredi yapılandırmaları, nakit akışı geçici olarak bozulan ve ödeme güçlüğü yaşayan müşterilerin ödeme performanslarının iyileşmesine katkı vermektedir. Mevcut Rapor döneminde yapılandırılan kredilerin brüt kredilere oranı kredi büyümesinin etkisiyle yüzde 5,8 seviyesine gerilemiştir (Grafik IV.1.26). Yapılandırılan kredilerin yüzde 92'sinin yakın izleme sınıfında, yüzde 7'sinin TGA sınıfında ve çok sınırlı bir kısmının da 1. Grupta izlendiği görülmektedir. Bu nedenle, bankacılık sektörünün yapılandırılan kredileri ihtiyatlı bir şekilde yakın izleme ve TGA sınıfında izlediği değerlendirilmektedir.

Kredilerin yakın izleme ve TGA'ya geçiş olasılıkları gerilemeye devam ederken, bankalar ihtiyatlı bir şekilde karşılık ayırmaktadır.

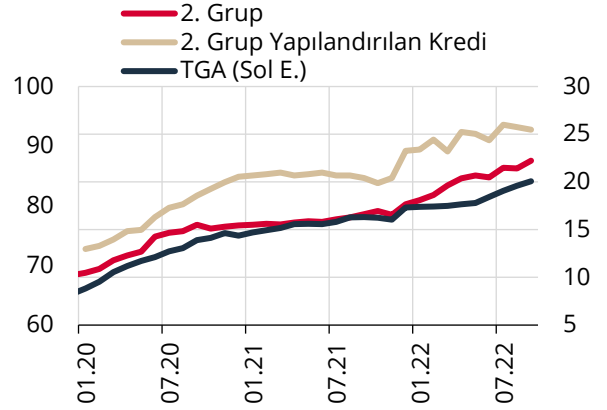
Kredi riskliliğindeki değişimi izlemek adına özellikle 1. Gruptan 2. Gruba ve 2. Gruptan TGA'ya geçiş olasılıkları takip edilmektedir. 2022 yılı Eylül ayı itibarıyla ticari krediler için bu oranlar sırasıyla yüzde 2,1 ve yüzde 4,3 seviyesindedir (Grafik IV.1.27). Söz konusu oranların hem 2020 yılı ortalaması hem de son Rapor dönemi seviyelerinin gerisinde olduğu görülmektedir. Geçiş olasılıklarının gerilemesi, mevcut Rapor döneminde TGA bakiyesinin yatay seyretmesine ve gecikmesi olmayan yakın izlemedeki kredi oranının düşmesine katkı vermiştir. Salgın döneminde uygulanan destekleyici kredi politikalarının firmaların ve hanehalkının nakit akışını iyileştirerek bankaların aktif kalitesi performansına olumlu yansıdığı değerlendirilmektedir. Salgın sonrasında bankaların karşılık oranlarındaki artış eğiliminin mevcut Rapor döneminde de devam ettiği; 1. Grup, yakın izleme ve TGA sınıfındaki krediler için karşılık oranlarının sırasıyla yüzde 0,8, yüzde 22,2 ve yüzde 84,1 seviyesine yükseldiği görülmektedir (Grafik IV.1.28). Ayrıca, yakın izlemede takip edilen ve yapılandırılan kredilerin karşılık oranı yüzde 25,5 ile yakın izlemedeki diğer kredilerin karşılık oranının (yüzde 17,5) üzerindedir. Bu durum, bankaların yapılandırdıkları krediler için daha ihtiyatlı karşılık ayırdıklarını göstermekte ve bankaların aktif kalitesi risklerini sınırlandırmaktadır.

Grafik IV.1.27: Kredi Sınıfları Arası Geçiş Olasılıkları (Ticari Krediler, %)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 09.22

Dipnot: 1. Gruptan 2. Gruba geçiş olasılığı bir yıl önce 1. Gruptayken 2. Gruba geçiş yapan kredi tutarının bir yıl önceki 1. Grup kredi bakiyesine oranı olarak; 2. Gruptan TGA'ya geçiş olasılığı bir yıl önce 2. Gruptayken TGA grubuna geçiş yapan kredi tutarının bir yıl önceki 2. Grup kredi bakiyesine oranı olarak hesaplanmıştır. Vergi kimlik numarası raporlanan ticari krediler için analiz yapılmıştır.

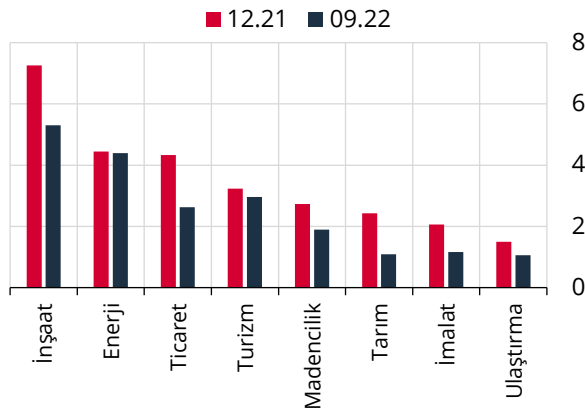
Grafik IV.1.28: Kredi Karşılık Oranları (%)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 09.22

Dipnot: Kredi karşılık oranı, ilgili gruptaki kredinin beklenen zarar karşılığının o gruptaki kredi tutarına oranını ifade etmektedir.

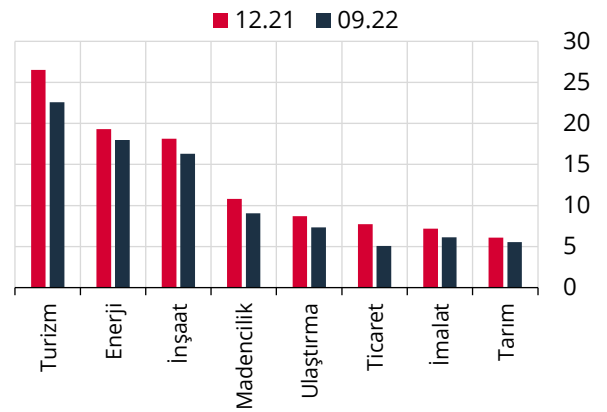
TGA ve yakın izlemedeki kredi oranları sektörel olarak incelendiğinde, sektörlerin aktif kalitesi görünümünde ayrışma olduğu görülmektedir. 2018 yılı döviz kuru gelişmelerinden olumsuz etkilenen enerji ve inşaat sektörleri ile salgın döneminde ekonomideki tam kapanmalardan ve seyahat kısıtlarından etkilenen turizm sektörünün TGA oranı sektör ortalamasının üzerinde seyretmeye devam etmektedir. Diğer taraftan, tarım, imalat ve ulaştırma sektörlerinin TGA oranı performansının sektöre kıyasla oldukça pozitif olduğu görülmektedir. 2021 yıl sonuna kıyasla tüm sektörlerin TGA oranı gerilemiş olup, en büyük iyileşme inşaat ve ticaret sektöründe gerçekleşmiştir (Grafik IV.1.29). TGA oranına benzer şekilde, turizm, enerji ve inşaat sektörlerinin yakın izlemedeki kredi oranlarının da sektör ortalamasının üzerinde olduğu görülmektedir. Diğer taraftan, turizm ve ticaret sektörlerinde daha fazla olmak üzere tüm sektörlerin yakın izlemedeki kredi oranlarının 2021 yıl sonuna kıyasla gerilediği izlenmektedir (Grafik IV.1.30). 2022 yılında turizm gelirlerinin salgın öncesi seviyelerinin üzerinde gerçekleşmesinin sektörün aktif kalitesini olumlu etkilediği değerlendirilmektedir.

Grafik IV.1.29: Sektörel TGA Oranları (%)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 09.22

Dipnot: Sektörler, 2021 yıl sonu TGA ve yakın izlemedeki kredi oranı değerlerine göre büyükten küçüğe sıralanmıştır.

Grafik IV.1.30: Sektörel Yakın İzlemedeki Kredi Oranları (%)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 09.22

Kutu IV.1.1:

Ticari Kredilere Yönelik Uygulanan Makroihtiyati Politikaların Etkileri

Makroihtiyati Politikalar

2022 yılının ikinci çeyreğinden itibaren devreye alınan makroihtiyati politikalarla hedefli kredi politikası çerçevesinde ticari kredilerin büyüme hızı, kompozisyonu ve erişilen finansal kaynakların amacına uygun şekilde iktisadi faaliyet ile buluşması amaçlanmakta ve desteklenmektedir. Bu bağlamda;

Nisan 2022'de banka ve finansman şirketleri bilançolarının yükümlülük tarafına uygulanmakta olan zorunlu karşılıklar (ZK), bilançoların varlık tarafına da uygulanmaya başlamıştır. KOBİ, esnaf, kamu kesimi ile mali kuruluşlara kullanılan krediler, ihracat, yatırım kredileri, tarımsal krediler ile kurumsal kredi kartı vasıtasıyla kullanılan krediler (hedefli krediler) hariç olmak üzere TL cinsinden ticari nakdi krediler ZK'ya tabi tutulmuştur. Bu kapsamda, 1 Nisan 2022 tarihinden itibaren dörder haftalık dönemlerde kullanılan TL ticari kredilerin yüzde 10'u oranında ZK'nın aynı sürelerde tesis edilmesine, ayrıca, 31 Mayıs 2022 tarihi itibarıyla 31 Aralık 2021 tarihine göre kredi büyüme oranı yüzde 20'nin üzerinde olan bankaların, 31 Mart 2022 ve 31 Aralık 2021 dönemlerinde mevcut kredi bakiyeleri arasındaki farkın yüzde 20'si oranında ZK'nın 6 ay boyunca tesis edilmesine başlanmıştır.¹ 10 Haziran 2022 tarihinde ise düzenlemeye tabi TL ticari kredi kullandırmalarına yüzde 10 düzeyinde uygulanan ZK oranı yüzde 20'ye yükseltilmiştir.²

TCMB, 2022 yılı Ağustos ayında makroihtiyati politika setini güçlendirmek amacıyla ticari kredilere yönelik zorunlu karşılık uygulamasında değişiklik yaparak makroihtiyati düzenleme çerçevesini güçlendirmiştir. Bu çerçevede;

- Nisan ayında yüzde 10 olarak başlayan ve Haziran ayında yüzde 20 olarak uygulanan ZK oranının bankalar için yüzde 30 oranında menkul kıymet (MK) tesisi ile ikame edilmesi,
- Ağustos- Kasım hesaplama dönemlerinde hedefli olmayan TL kredilerde aylık bazda yüzde 3 kredi büyüme oranını ve Temmuz- Aralık 2022 dönemi için yüzde 10 kredi büyüme oranını aşan kredi tutarı kadar menkul kıymetin bir yıl boyunca tesis edilmesi,
- Ayrıca, 20 Ağustos 2022 tarihinden itibaren 2022 yıl sonuna kadar kullanılacak TL ticari nitelikteki tüm kredilerde TCMB tarafından yayımlanan yıllık bileşik referans oranının 1,4 katı üzerinde yıllık bileşik faiz oranıyla kullanılacak kredi tutarının yüzde 20'si, 1,8 katı üzerinde yıllık bileşik faiz oranıyla kullanılacak kredi tutarının yüzde 90'ı nispetinde menkul kıymet tesis edilmesi,
- Menkul kıymet tesisine tabi olmayan TL ticari kredi türlerinin 1 Ekim 2022 tarihinden itibaren harcama mukabili kullanılması kararlaştırılmıştır.

Söz konusu düzenleme ile birlikte menkul kıymet tesisi i) kredi türüne, ii) kredi büyümesine ve iii) kredi faiz oranına göre farklılaştırılmıştır.

Ayrıca, ticari kredilerle ilgili BDDK tarafından da bir dizi makroihtiyati düzenleme devreye alınmıştır. 2022 yılı Nisan ayında ZK'ya tabi ticari kredilerde risk ağırlığı yüzde 200'e yükseltilmiştir. 2022 Haziran ayında (i) bağımsız denetime tabi olan, (ii) YP (altın dahil) nakdi varlıkları 15 milyon TL'nin üzerinde olan ve (iii) YP nakdi varlıkları, aktif toplamı veya son bir yıllık net satış hasılatından fazla olanının yüzde 10'unu aşması şartlarını aynı anda taşıyan şirketlerin yeni TL ticari kredi kullanımı sınırlandırılmıştır. 2022 yılı Ekim ayında söz konusu düzenlemede yer alan "15 milyon TL" ve "yüzde 10" eşik değerleri; "10 milyon TL" ve "yüzde 5" olarak revize edilmiştir.

Kutu II.2.1'de de detayları sunulan bahse konu makroihtiyati politikalar kademeli olarak devreye alınmış ve ihtiyaç halinde değişikliklere gidilerek revize edilmiştir. Ticari kredilere yönelik uygulamada olan makroihtiyati düzenlemeler Tablo IV.1.1.1'de özetlenmektedir.

¹ Söz konusu değişiklik 29 Nisan 2022 tarihli hesaplama döneminden itibaren geçerli olmuştur.

² Söz konusu değişiklik 24 Haziran 2022 tarihli hesaplama döneminden itibaren geçerli olmuştur.

Tablo IV.1.1.1: Ticari Kredilere Yönelik Uygulamada Olan Düzenlemeler (25 Kasım 2022 itibarıyla)

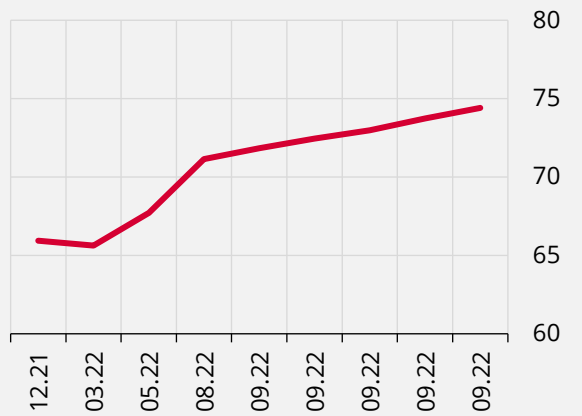
Düzenleme Konusu	Uygulama
Stok Kredi Büyümesine Göre MK Tesisi	Hedefli alanlar haricindeki TL ticari kredilerin aylık stok büyümesi yüzde 3'ü ve Temmuz-Aralık döneminde yüzde 10'u aşması durumunda aşan tutar kadar MK tesis edilecektir.
Akım Kredi Kullanımına Göre MK Tesisi	Hedefli alanlar haricinde kullanılan akım kredi tutarının yüzde 30'u kadar MK tesis edilecektir.
Kredi Faiz Oranlarına Göre MK Tesisi	Referans faiz oranının 1,4-1,8 katından kullanılan TL ticari kredilerin yüzde 20'si, 1,8 katı üzerinden kullanılan kredilerin yüzde 90'ı kadar MK tesis edilecektir.
YP Nakdi Varlığa Göre Kredi Limiti	Bağımsız denetime tabi ve 10 milyon TL üzerinden YP nakdi varlığa sahip reel sektör firmalarının YP varlıkları aktif veya cironun yüzde 5'inden fazla ise TL ticari kredi kullanımları kısıtlanmıştır.
TL Ticari Kredi Risk Ağırlığı	Hedefli alanlar haricinde kullanılan kredilerin SYR hesaplamasında risk ağırlığı yüzde 200 olarak uygulanacaktır.
Harcama Mukabili Kullanım	Hedefli alanlarda fatura/harcama mukabili kredi kullanılabilir, aksi durumda kredi tutarı kadar MK tesis edilecektir.

Kredi Kullanımları ve Kredi Büyümesi

Hedefli sektörlerde kredi kullanımını önceliklendiren makroihtiyati uygulamaların devreye alınması ile birlikte politikaların kredi büyümesi ve kredi kompozisyonunda etkisi hızlı bir şekilde görülmeye başlanmıştır. Hedefli kredilerde KOBİ kredileri yüzde 64,3 oranında yüksek paya sahiptir ve bunu yüzde 18,2 ile KOBİ üstü firmaların ihracat ve yatırım kredileri takip etmektedir.

Hedefli kredilerin TL ticari kredilerdeki stok payı da yükselmeye devam etmektedir. 2021 yıl sonunda yüzde 66 olan pay, Eylül ayı sonunda yüzde 75'e yükselmiştir (Grafik IV.1.1.1). Akım kullanımlarında hedefli kredilerin TL ticari kredilerdeki payının yüzde 90'a yakın seyrettiği değerlendirildiğinde, stoktaki payın önümüzdeki dönemde biraz daha yükselmesi beklenmektedir. 2021 yıl sonuna kıyasla Nisan ayına kadar benzer seyreden hedefli olan ve olmayan sektörlerdeki büyüme oranlarının makroihtiyati politikaların katkısıyla sonraki dönemde ayrıştığı izlenmektedir. Nitekim, 2022 yılı Eylül ayı itibarıyla 2021 yıl sonuna kıyasla hedefli kredi büyümesi yüzde 85,5 seviyesinde iken, hedefli olmayan kredi büyümesi yüzde 23,5'e gerilemiştir (Grafik IV.1.1.2).

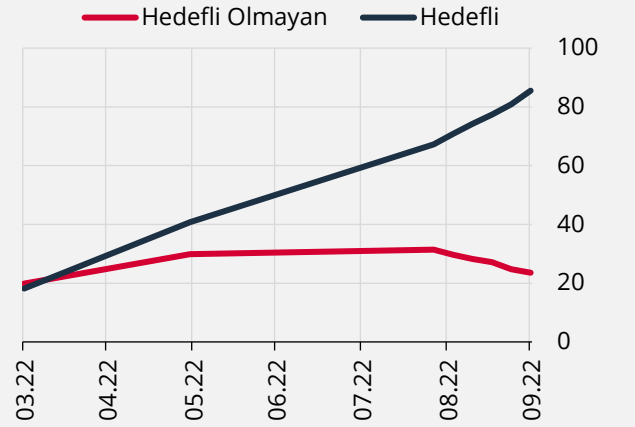
Grafik IV.1.1.1: Hedefli Kredilerin TL Ticari Kredilerdeki Payı (Stok, %)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 30.09.22

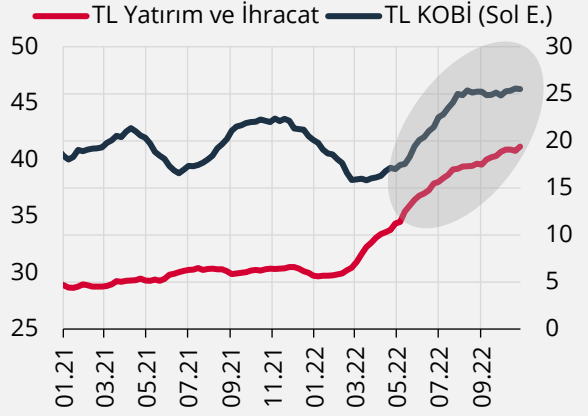
Grafik IV.1.1.2: TL Ticari Kredi Büyümesi (2021 Yıl Sonuna Kıyasla, %)

Kaynak: TCMB

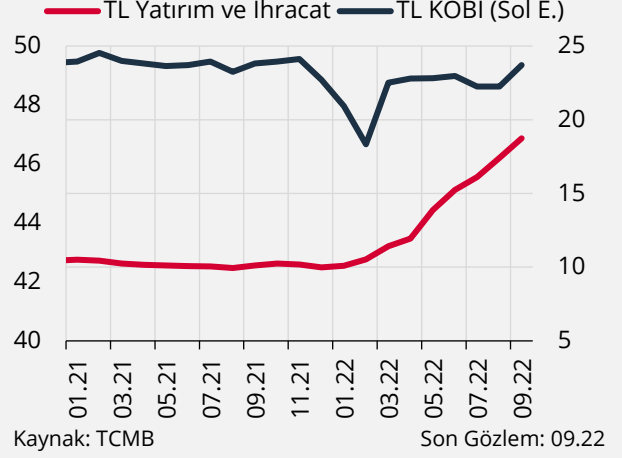
Son Gözlem: 30.09.22

Hedefli krediler arasında yer alan TL cinsi yatırım ve ihracat kredilerinin hem akım hem stok olarak TL ticari kredilerdeki payının 2022 yılı başından itibaren hızla yükselerek yüzde 20 seviyesine yaklaştığı görülmektedir (Grafik IV.1.1.3 ve Grafik IV.1.1.4). Öte yandan, TL KOBİ kredi kullanımlarının TL ticari içerisindeki payı Ocak ayındaki yüzde 40 seviyesinden Ekim ayı sonunda yüzde 46,2 seviyesine yükselmiştir (Grafik IV.1.1.4).

Grafik IV.1.1.3: TL Yatırım, İhracat ve KOBİ Kredilerinin TL Ticarideki Payı (Akım, %)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 28.10.22

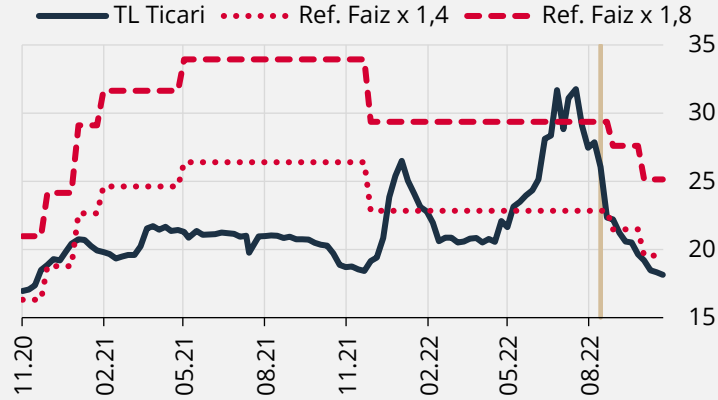
Grafik IV.1.1.4: TL Yatırım, İhracat ve KOBİ Kredilerinin TL Ticarideki Payı (Stok, %)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 09.22

Kredi Faizleri

Kredi kartı azami faiz oranı ve üye işyeri azami komisyon oranının belirlenmesinde kullanılan ve 2020 yılı Kasım ayından itibaren TCMB tarafından ilan edilen referans faiz oranı, 2022 yılı Ağustos ayındaki ticari kredilere yönelik makroihtiyati tedbirler kapsamında da referans olarak kullanılmaya başlamıştır. TL ticari kredi faiz oranının referans faiz seviyesine kıyasla geçmiş dönem seyrine bakıldığında, 2021 yılında ortalama TL ticari kredi faizlerinin referans faizin 1,4 katının altında gerçekleştiği görülmektedir (Grafik IV.1.1.5). Ancak, 2022 yılında referans faize kıyasla TL ticari kredi faizlerinin bir miktar yükseldiği ve Temmuz ayında referans faizin 1,8 kat üzerine de çıktığı görülmektedir. Ağustos ayında ticari kredi faizlerine yönelik menkul kıymet tesisi uygulamasının yanı sıra, uzun vadeli belirsizliklerin azalması ve vade priminin düşmesinin de etkisiyle ortalama TL ticari kredi faizlerinin referans faizin 1,4 katının altına kadar gerilediği izlenmektedir.

Grafik IV.1.1.5: Referans Faizler ve TL Ticari Kredi Faizleri (%)

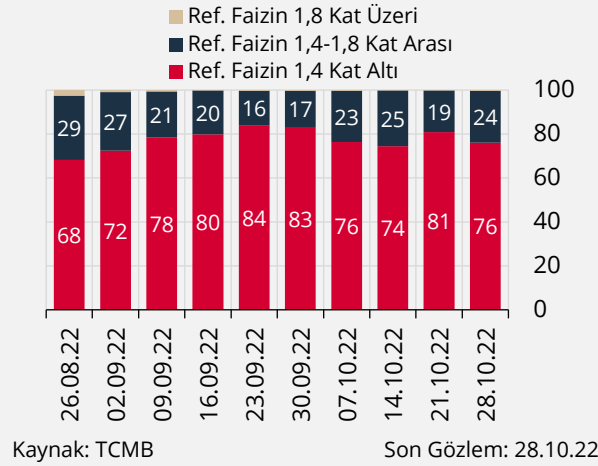
Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 28.10.22

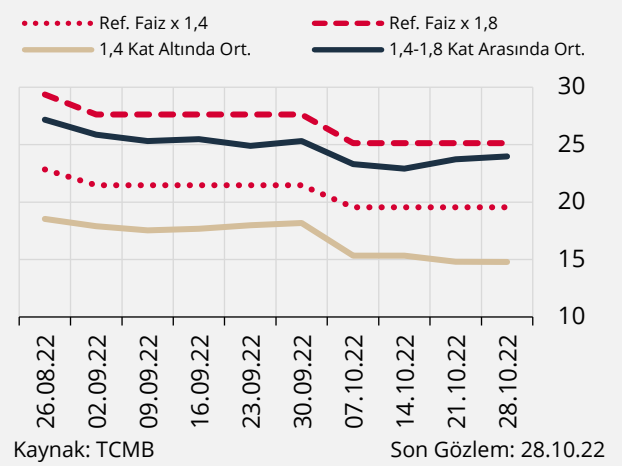
Dipnot: TL ticari kredi faizlerine KMH, KK ve sıfır faizli krediler dahil değildir.

Bankaların menkul kıymet tesisine tabi olmamak için Ağustos ayı sonrasındaki kullandırmalarında ağırlıklı olarak referans faizin 1,4 katının altında kullandırımı yaptığı görülmektedir. Nitekim, kullandırmaların yüzde 68-81 arası referans faizin 1,4 katının altında kullandırılırken, yüzde 90 menkul kıymet tesisine tabi olan referans faizin 1,8 katı üzeri kullandırmalar oldukça sınırlıdır (Grafik IV.1.1.6). Referans faizin 1,4 ve 1,8 katı arası olan kullandırmalarda ortalama faizin üst banda daha yakın gerçekleştiği görülmektedir (Grafik IV.1.1.7).

Grafik IV.1.1.6: TL Ticari Kredi Kullandırmalarının Faiz Dağılımı (% Pay)

Grafik IV.1.1.7: TL Ticari Kredi Faizleri (%)

İhracatçı Firmaların Kredi Payı

İhracatın iktisadi faaliyetlerdeki sürükleyici rolü ve cari işlemler dengesine olumlu katkısı sebebiyle son yıllarda ihracatçı firmaların finansman kaynaklarına uygun maliyetlerle erişimi ve kredilerin üretim kapasitesini artırıcı ve ihracatı destekleyen yatırımlara dönüşmesini sağlayacak şekilde hedefli alanlarda kullanımı politika yapımcıların desteklediği unsurların başında gelmiştir. Ayrıca banka aktif kalitesi açısından değerlendirildiğinde, gelişim kapasitesi, küresel ve bölgesel jeopolitik risklere karşı dayanıklılığı ve pazar çeşitlendirme esnekliği yüksek olan ihracatçı firmalar bankaların da kredi arzını yöneltmeyi tercih ettiği bir segment olmuştur.

Bu çerçevede 2022 yılı ikinci çeyreğinde ticari kredilere yönelik uygulamaya alınan makroihtiyati tedbirler kapsamında ihracat kredileri hariç tutulmuştur.³ Bu bölümde mikro veriden faydalanarak ihracatçı ve net ihracatçı firmaların krediye erişiminde son dönem gelişmeleri ve makroihtiyati politikaların etkileri incelenecektir.

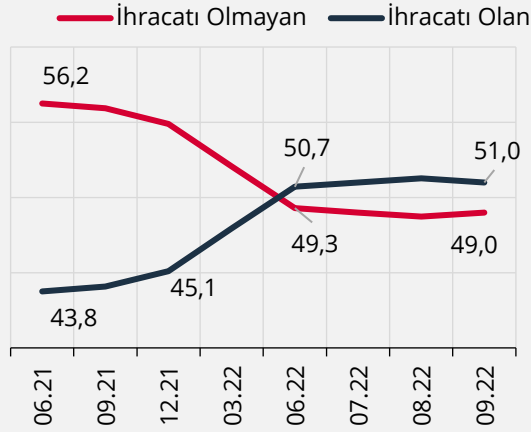
Söz konusu makroihtiyati politika adımları sonrasında, kredilerin büyüme hızı ve kompozisyonunda hedefli kredi politikalarıyla uyumlu değişiklikler gözlenmiş ve ihracatçı firmalara kullandırılan TL cinsi krediler incelenen dönemler içinde kademeli bir artış sergilemiştir (Grafik IV.1.1.8). İhracatçı firmaların TL akım kredilerden aldıkları pay 2021 yıl sonunda yüzde 45 iken, 2022 yılı Haziran ayı ile birlikte bu pay, ihracatçı olmayan firmalara kullandırılan kredilerin payının önüne geçmiştir. Bu gelişim stok kredi paylarına da yansımış, toplam stok kredilerin içerisinde 2021 yılı Haziran ayı itibarıyla yüzde 36,4 olan ihracatçı kredi payı 2022 yılı ilk çeyrek sonrasında ivme kazanarak Eylül 2022 itibarıyla yüzde 45,9'a yükselmiştir (Grafik IV.1.1.9).

Hedefli kredi politikası ile birlikte ihracatçı firmalara sağlanan kredi akışında artış sağlanmış olmakla birlikte, 2022 yılı Eylül ayında hedefli kredi uygulamalarında dikkate alınmak üzere ihracat kredileri için "net ihracatçı" firma tanımı getirilmiştir. Buna göre 28 Eylül 2022 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere i) son üç mali yıldaki ya da son mali yıldaki ihracat toplamının ithalat toplamına oranı en az yüzde 110 olan firmalara en fazla iki yıl vadeli kullandırılan krediler (net ihracatçı firmalara kullandırılan ihracat kredileri)⁴ menkul kıymet tesisi uygulaması bakımından ihracat kredisi olarak değerlendirilmiştir.⁵ Bu değişiklikle, hem cari dengeye olumlu desteğin güçlendirilmesi hem de sürdürülebilir büyümeye olan katkının devam etmesi amaçlanmıştır.

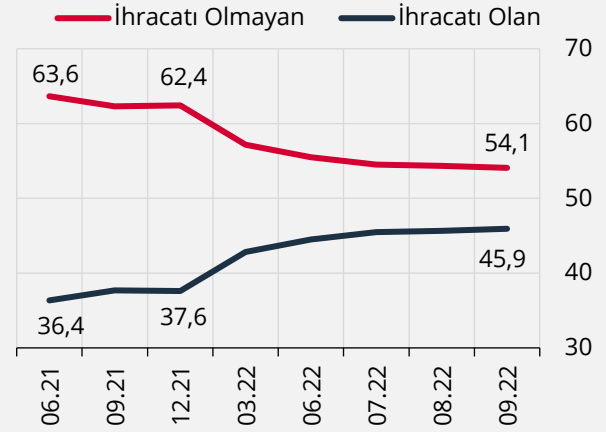
³ Söz konusu tedbir ve adımlar temelde hedefli (selektif, seçici) kredi politikasını teşvik etmekte, KOBİ, esnaf, yatırım, tarım ve ihracat hariç alanlarda verilen kredilerin bankalara maliyetini artırmak suretiyle finansmanın hedefli alanlara kayması amaçlanmaktadır.

⁴ Aşağıda sayılan firmalar için net ihracatçılık şartı aranmamaktadır: Savunma sanayi sektöründe faaliyet gösteren firmalar, yüksek teknoloji ürün ihracatı taahhüdü ile başvuruda bulunan firmalar, sevkiyat sonrası ihracatın finansmanı amacıyla kredi kullanacak firmalar, ihracat alacak sigortası yapılmış olması kaydıyla cari yıldaki proforma fatura veya sözleşme ibrazı ile kredi kullanacak yeni kurulan firmalar.

⁵ Düzenleme detayları Piyasa Adımları kutusunda (Kutu II.2.1) yer almaktadır.

Grafik IV.1.I.8: İhracat Durumuna Göre Firmaların Akım Kredi Payı (%)

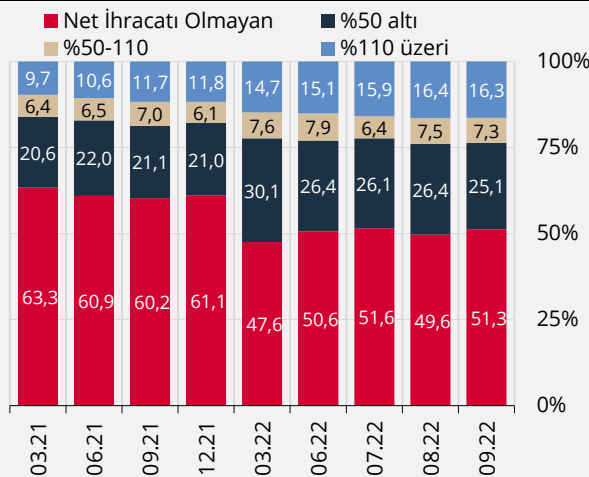
Kaynak: TCMB, Ticaret Bakanlığı

Grafik IV.1.I.9: İhracat Durumuna Göre Firmaların Stok Kredi Payı (%)

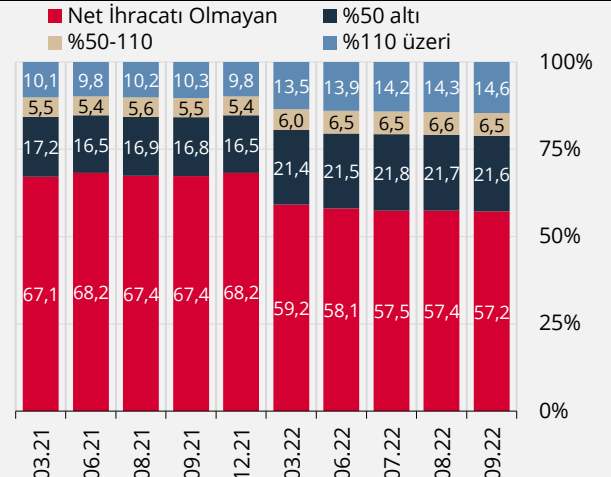
Son Gözlem: 09.22

Dipnot: Hesaplamalarda TL kredisi olan firmalar esas alınmıştır. İhracatçı olan firma tanımı, ilgili çeyrek dönemde stok veya akım kredisi olan firmaların önceki 12 aylık dönemde ihracat yapıp yapmadığı dikkate alınarak oluşturulmuştur. Akım kredisi hesaplamasında ilgili tarihe kadarki 12 aylık toplam akım kredi kullandırımı ve aynı 12 aylık dönem içinde firmaların ihracat yapıp yapmadığı dikkate alınmıştır.

Bahsi geçen tanımlamalar dikkate alındığında, ihracatçı ve net ihracatçı firmaların akım ve stok kredi pay gelişiminin farklılaştığı görülmektedir. 2021 yılı ilk çeyrekte toplam ihracat/ithalat oranı yüzde 110 olan firmaların toplam akım kredilerdeki payı yüzde 9,7 iken, 2022 üçüncü çeyrekte bu pay, yüzde 16,3'e yükselmiştir (Grafik IV.1.I.10). Söz konusu firmaların stok kredi payı da bir miktar artmış, 2021 yılı ilk çeyrekteki yüzde 10,1 olan seviyesinden 2022 yılı üçüncü çeyrekte yüzde 14,6'ya ulaşmıştır (Grafik IV.1.I.11). Ancak, cari dengede kalıcı iyileşmeyi sağlayabilecek olan net ihracatçı firmaların kredilerdeki payları artış eğiliminde olmakla birlikte halen yüzde 45-50 seviyelerinde olan ihracatçı firmaların akım ve stok kredilerdeki paylarının gerisindedir. Bu çerçevede, hedefli kredilerdeki ihracatçı tanımının net ihracatçı olarak yeniden düzenlenmesi suretiyle atılan politika adımının önümüzdeki dönemde dış dengeye olumlu katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Grafik IV.1.I.10: Net İhracat Durumuna Göre Firmaların Akım Kredi Payı

Kaynak: TCMB, Ticaret Bakanlığı

Grafik IV.1.I.11: Net İhracat Durumuna Göre Firmaların Stok Kredi Payı

Son Gözlem: 09.22

Dipnot: Pay dağılımı 2021 ve 2022 yıllarında TL ticari kredisi olan firmaların akım ve stok kredi payları söz konusu firmaların son üç mali yılda (sırasıyla 2018, 2019, 2020 ve 2019, 2020, 2021) net ihracatçı olmaması, net ihracat oranının yüzde 50 altı, yüzde 50-110 arası ve yüzde 110 üzeri olması hususları dikkate alınarak hesaplanmıştır. Akım kredi hesaplaması çeyrekler itibarıyla kullanılan akım kredi dağılımını yansıtmaktadır, 2022 yılı Temmuz ve Ağustos ayları için akım kredi dağılımı aylıktır.

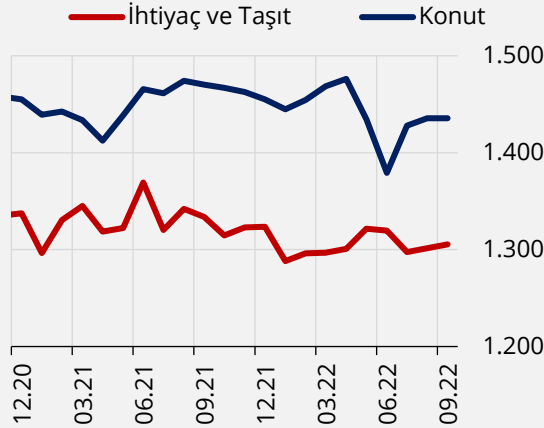
Kutu IV.1.II:

Bireysel Kredi Riski Görünümü

Hanehalkının finansal borcunun GSYİH'ye oranı gerilemekte, borçlarına nispeten varlık artışı güçlü düzeyde kalmaktadır. Bankacılık sektörünün bireysel kredi riskindeki iyileşme trendi korunmaktadır. Bu notta, bireysel kredi notu, bireysel kredi başvuru/kabul, bireysel kredilerde gecikme ve yaşlandırma analizi gibi farklı hanehalkı borçluluk ve kredi riski göstergeleri ile hanehalkı borçluluğundaki gelişim incelenmektedir.

Kredi Kayıt Bürosu'nun (KKB) bankalara yapılan kredi başvurularından derlediği aylık bireysel kredi notu (BKN) ve bireysel borçluluk endeksi (BBE) verileri, sektörün bireysel müşteri kalitesini değerlendirme ve bu konuda öngörülebilir bulunma imkânı sağlamaktadır. Dönemsel kredi başvuru sorguları BKN ortalamalarına göre incelendiğinde, 2022 yılının ilk çeyreğinden itibaren bireysel kredi kartı (BKK) başvurularında kredi notunun istikrarlı biçimde arttığı görülmektedir. 2022 yılı Eylül ayında BKK başvurularında kredi notu profili -tarihsel olarak en yüksek kredi notuna sahip kesim olan- konut kredisi başvuru profilinin dahi üzerine çıkmıştır. İhtiyaç ve taşıt kredisi kullandırımlarında müşteri profili önceki döneme göre önemli ölçüde değişmezken, 2022 yılında bireysel kredili mevduat hesabı (KMH) başvurusunda bulunan kesimin kredi kalitesinde bir miktar gerileme görülmektedir (Grafik IV.1.II.1 ve IV.1.II.2).

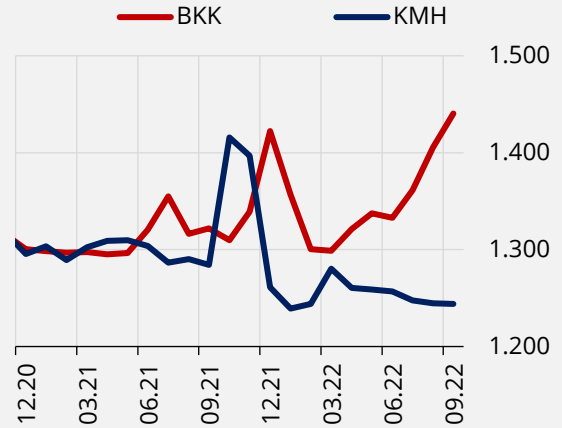
Grafik IV.1.II.1: İhtiyaç-Taşıtlar ve Konut Bireysel Kredi Notu

Kaynak: KKB

Son Gözlem: 09.22

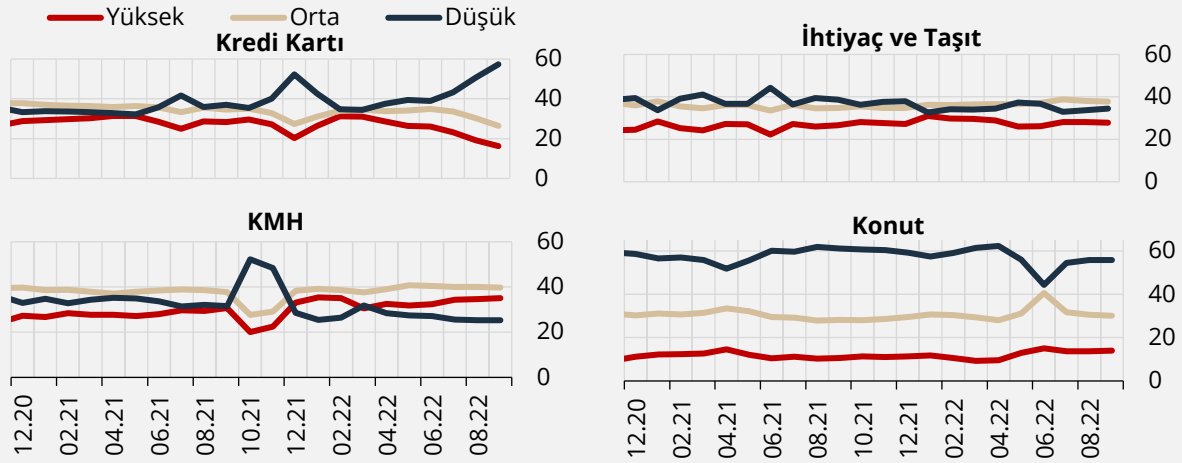
Grafik IV.1.II.2: BKK ve KMH Bireysel Kredi Notu

Kaynak: KKB

Son Gözlem: 09.22

KKB kredi başvurusunda bulunan müşterilerin BKN ve BBE'ye göre az riskli, orta, riskli ve bilinmeyen olmak üzere dört kategoride sınıflandırmaktadır. Söz konusu sınıflamaya göre BKK başvurularında düşük riskli kesimin payı, 2022 yılının ilk çeyreğinden itibaren önemli ölçüde artmıştır. BKK başvurularında iyileşen risk profilinin aktif kalitesini destekleyeceği değerlendirilmektedir. Son dönemde bireysel KMH başvurularında orta ve yüksek riskli başvuruların payının arttığı, düşük riskli başvuruların payının gerileme eğiliminde olduğu görülmektedir. Konut ile ihtiyaç ve taşıt kredilerinde müşterilerin risk görünümündeki önemli bir değişim gözlenmemektedir (Grafik IV.1.II.3).

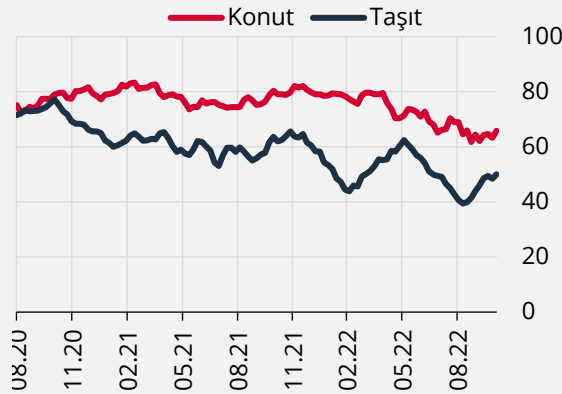
Grafik IV.1.II.3: Bireysel Kredi Kartı Başvurularında Risk Payları (%)

Kaynak: KKB

Son Gözlem: 09.22

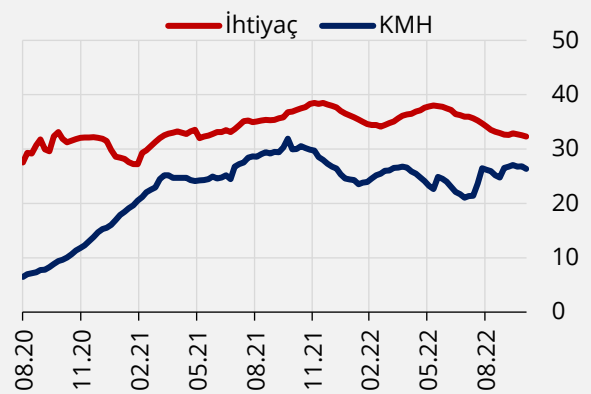
Dipnot: Başvuruların risk dağılımı KKB tarafından dönemlik başvuruların kişi bazlı BKN ve BBE matrisine göre yapılmaktadır.

Bireysel kredilerin kabul oranlarının gelişimi bankaların kredi iştahı ile kredi kullanmak isteyen kesimin riskliliğine ilişkin bilgi sağlayabilmektedir. 2022 yılındaki konut kredisi başvurularında kabul oranlarının bir miktar gerilediği görülmektedir (Grafik IV.1.II.4). Diğer yandan ihtiyaç kredisinde kabul oranları 2021 ve 2022 yıllarında benzer bir patika izlemiştir (Grafik IV.1.II.5). Son dönemde KMH limit artırım taleplerinin 2021 yılının son çeyreğine kıyasla daha düşük bir oranla kabul edildiği gözlenmiştir. Bankalar bireysel kredilerin reddedilmesinde gelir - kredi dengesi uyumsuzluğunu, düşük kredi skorlarını ve mevcut ödeme performansında gecikmeyi önemli gerekçeler olarak sıralamaktadır.

Grafik IV.1.II.4: Teminatlı Bireysel Kredi Kabul Oranları (Tutara Göre, 13 Haftalık Hareketli Ortalama, %)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 04.11.22

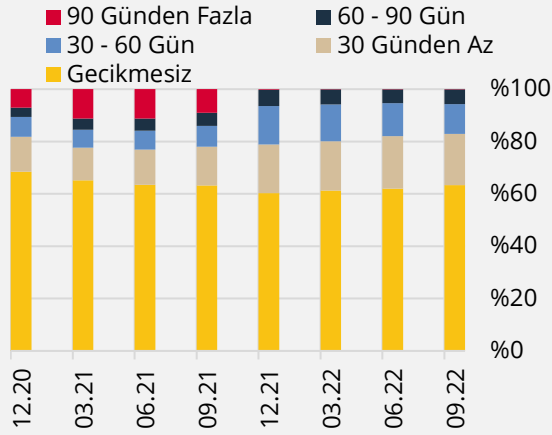
Grafik IV.1.II.5: Teminatsız Bireysel Kredi Kabul Oranları (Tutara Göre, 13 Haftalık Hareketli Ortalama, %)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 04.11.22

2022 yılı Eylül ayı itibarıyla bireysel kredilerin yüzde 6'sı yakın izlemeye sınıflandırılmaktadır. Yakın izlemedeki bireysel kredilerin büyük kısmının herhangi bir gecikmesi olmayan kredilerden oluştuğu görülmektedir. Gecikmesiz kredilerin payı teminatsız kredilerde önceki döneme benzer gelişim gösterirken teminatlı bireysel kredilerde gecikmesiz kredi payı artmıştır (Grafik IV.1.II.6 ve Grafik IV.1.II.7). Gecikmesi olan ve dolayısıyla önümüzdeki dönemde TGA olması daha muhtemel görünen yakın izlemedeki kredilerde son dönemde herhangi bir kötüleşme gözlenmemesi bankaların aktif kalitesi görünümü açısından olumlu değerlendirilmektedir.

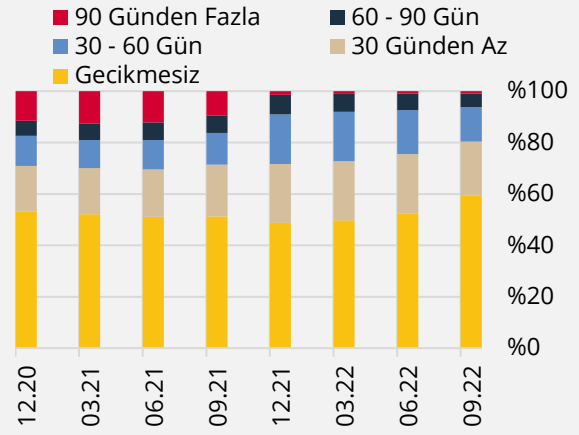
Grafik IV.1.II.6: Yakın İzlemedeki Teminatsız Bireysel Kredilerde Gecikme Durumu

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 09.22

Grafik IV.1.II.7: Yakın İzlemedeki Teminatlı Bireysel Kredilerde Gecikme Durumu

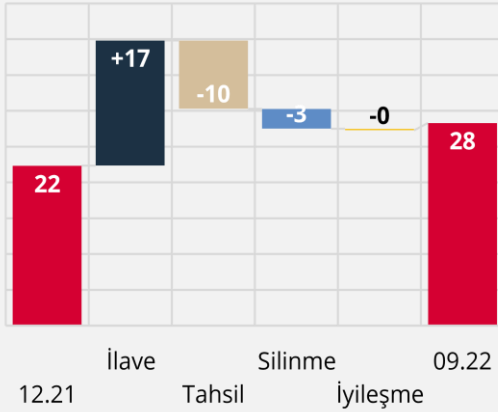

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 09.22

Bankaların bireysel kredi TGA oranları tarihi düşük seviyelerde seyretmektedir. Bireysel kredi TGA ilavelerinin son dönemdeki güçlü tahsilat performansı ile karşılanmasıyla net TGA oluşumu sınırlı kalmıştır (Grafik IV.1.II.8). Bankaların satış ya da aktiften silme yoluyla da TGA portföyünü çözümledikleri görülmüştür. Bireysel kredide TGA ilavelerinin daha yoğun olarak teminatsız kredi niteliğinde olan ihtiyaç kredileri ile bireysel kredi kartlarından kaynaklandığı görülürken teminatlı bireysel kredilerde TGA ilavesi oldukça sınırlıdır. Konut ve taşıt kredilerinde güçlü tahsilat performansı sonucunda TGA bakiyesi 2022 yılında nette azalmıştır. Varlık fiyatlarında artışın teminatlı kredilerde riskliliği azalttığı değerlendirilmektedir (Grafik IV.1.II.9).

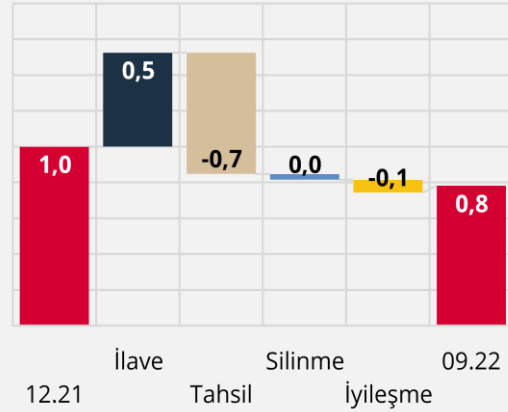
Grafik IV.1.II.8: Teminatsız Kredilerin TGA Hareketleri (Milyar TL)

Kaynak: TCMB

Dipnot: TGA olarak sınıflandırılan kredilerin yeniden canlı kredi olarak sınıflandırılması "iyileşme" kısmında gösterilmektedir.

Grafik IV.1.II.9: Teminatlı Kredilerin TGA Hareketleri (Milyar TL)

Kaynak: TCMB

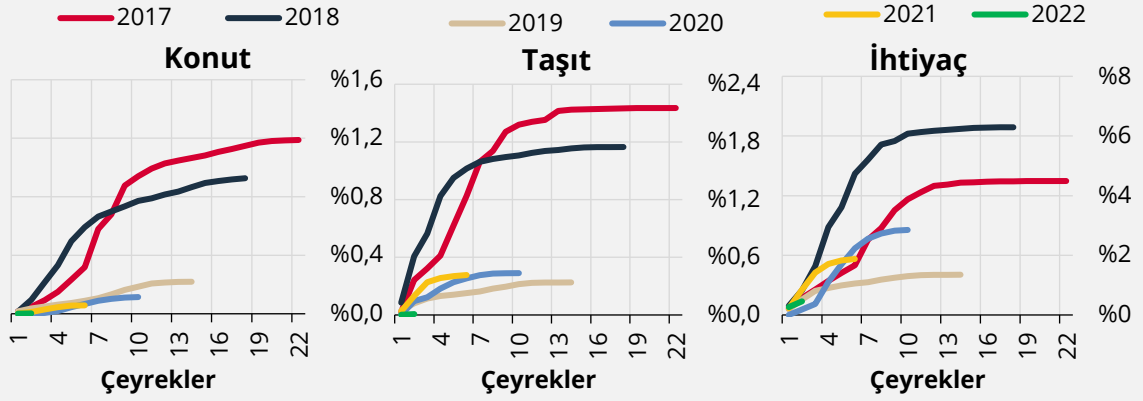
Dipnot: TGA olarak sınıflandırılan kredilerin yeniden canlı kredi olarak sınıflandırılması "iyileşme" kısmında gösterilmektedir.

Kredilerin ödeme performansının kullanım dönemlerine göre karşılaştırıldığı yaşlandırma analizleri, aktif kalitesinin gelecekteki seyrinin öngörülmesinde kullanılmaktadır. Konut kredisi yaşlandırma analizi, 2021 ve 2022 yılında açılan kredilerin önceki yıllarda kullanılan konut kredilerinden daha iyi performans gösterdiğine işaret etmektedir (Grafik IV.1.II.10). Diğer yandan, 2021 yılında kullanılan taşıt ve ihtiyaç kredilerinin TGA dönüşümleri önceki iki yılda kullanılan kredilerden bir miktar daha hızlı gerçekleşmiştir. Salgın önlemleri kapsamında kullanılan -ve hedef kitlesi dikkate alındığında görece

düşük performans göstermesi öngörülebilecek- bireysel destek kredilerini de içeren 2020 yılı ihtiyaç kredisi kullandırmalarında TGA dönüşüm oranı, önceki yıl kullanılan kredilerin üzerinde olsa da 2018 yılının altında kalmıştır. Bireysel kredilerde TGA'ya dönüşüm sürecinin ilk iki yıl içinde büyük ölçüde tamamlandığı, ödeme performansında üçüncü yıldan itibaren belirgin bozulma olmadığı görülmektedir.

Alternatif bireysel borçluluk göstergelerindeki eğilim, bankaların bireysel kredi kullandırımında müşteri risk profiline dikkat ettiklerini işaret ederken, başta teminatlı bireysel kredilerde olmak üzere bireysel kredi ve borçluluk göstergelerindeki iyileşme eğiliminin devam edeceği görüşünü desteklemektedir.

Grafik IV.1.II.10: Yaşlandırma Analizi

Kaynak: TCMB

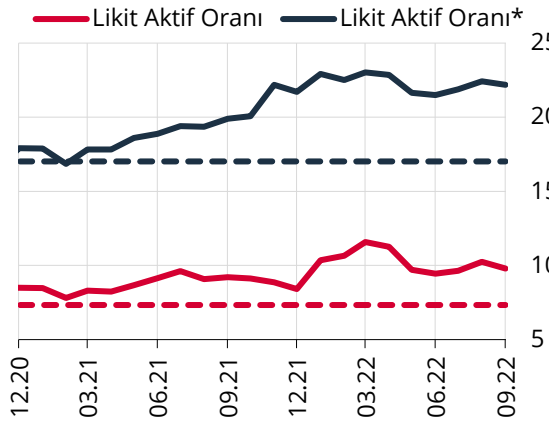
Son Gözlem: 2022Ç3

IV.2 Likidite Riski

Bankacılık sektörünün TL ve YP likiditesindeki olumlu görünüm sürmektedir.

2022 yılında güçlü kredi büyümesine ve bankaların menkul değer portföyünü artırmalarına karşın bankacılık sektörünün likit aktif oranı tarihsel ortalamasının üzerinde kalmaya devam etmiştir. Zorunlu karşılıkların da dâhil edildiği gösterge tarihsel ortalamasının kayda değer üzerindedir. Kredi büyümesindeki hızlanmaya karşın mevduat büyümesinin kredi büyümesinin hayli üzerinde gerçekleştiği bu dönemde bankacılık sektörü likiditesindeki olumlu görünüm korunmuştur (Grafik IV.2.1). Kısa vadeli net nakit çıkışlarına karşı bankaların likidite tamponlarının seviyesini gösteren likidite karşılama oranı (LKO), toplam ve YP ayrımında yasal sınırların oldukça üzerinde seyretmektedir (Grafik IV.2.2).

Grafik IV.2.1: Likit Aktiflerin Toplam Aktifler İçindeki Payı (%)

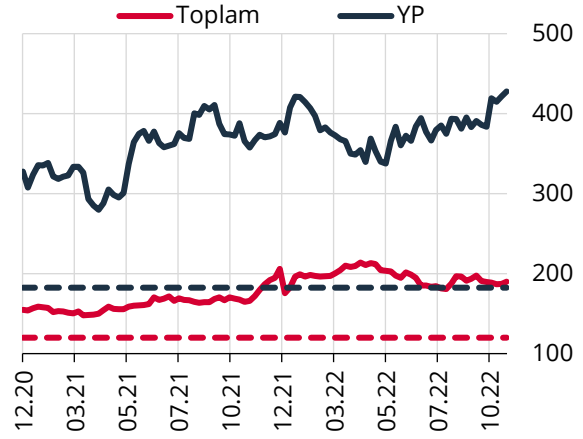

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 09.22

Dipnot: Likit Aktif Oranı = (Nakit Değerler+Yurt Dışı Bankalar Serbest Hesabı+Serbest DBS+Ters Repo Alacakları+ Takasbank ve BİST Interbank Piyasası)/Aktifler. Likit Aktif Oranı* = (Nakit Değerler+Yurt Dışı Bankalar Serbest Hesabı+Serbest DBS+Zorunlu Karşılıklar)/Aktifler. Kesikli çizgiler her bir serinin 2014-2019 dönemindeki ortalamasını temsil etmektedir.

Grafik IV.2.2: Toplam ve YP Likidite Karşılama Oranları (4 HHO, %)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 28.10.22

Dipnot: KYB'ler hariçtir. Konsolide olmayan raporlamalar kullanılmıştır. Toplam ve YP LKO'lar için yasal alt limitler sırasıyla yüzde 100 ve 80 olarak uygulanmaktadır. Kesikli çizgiler her bir serinin 2014-2019 dönemindeki ortalamasını temsil etmektedir.

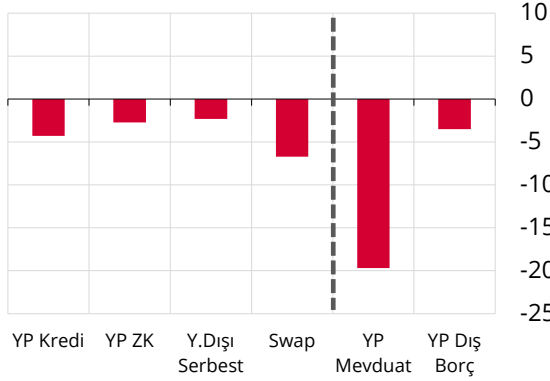
2022 yılının ilk dört ayında bankaların YP likiditesinde belirleyici unsur YP mevduattan TL KKM'ye dönüşüm olmuştur. Bankalar bahse konu uygulama kapsamında ihtiyaç duydukları YP likiditeyi ağırlıklı olarak YP ZK'lar, TCMB taraflı para takası işlemleri ve yurt dışı muhabir bankalardaki serbest hesapları ile karşılamıştır (Grafik IV.2.3). Nisan ayı sonrasında YP mevduattaki gerileme sınırlı düzeyde kalırken, bankaların YP dış borcunu azalttıkları gözlenmektedir. Bu dönemde YP kredi kapamaları bankalar için YP likidite kaynağı olurken, bu kanaldan sağlanan YP girişi, TL karşılığı YP para takası işlemlerine ve yurt dışı muhabir banka hesaplarına artış olarak yansımıştır (Grafik IV.2.4). Sonuç olarak 2022 yılı boyunca sektörün YP likiditesi güçlü kalmaya devam ederken YP LKO'su tarihi yüksek seviyeyi görmüştür.

Kredilerin ağırlıklı olarak istikrarlı bir fonlama kaynağı olan mevduat ile fonlanması sektörün likidite görünümünü desteklemektedir.

Sektörün kredi/mevduat (K/M) oranındaki gerileme devam ederken kredi mevduat oranı yüzde 80 seviyesindedir (Grafik IV.2.5). 2018 yılından itibaren düşüş eğilimine giren K/M oranı, 2021 yılı başından itibaren yüzde 100 seviyesinin altında seyretmektedir. Bu dönemde ZK'lardaki ve menkul kıymet portföyündeki kısmi artışların da etkisiyle kredilerin toplam varlıklar içindeki payı yüzde 59'dan yüzde 52'ye gerilemiştir. Benzer şekilde sektörün yurt dışı borç yenileme oranının yüzde 100'ün altında seyretmesinin de katkısıyla bu dönemde toplam yükümlülükler içinde mevduatın payı artmıştır. Son yıllarda yaşanan yüksek kur oynaklığı sonucu YP kredi büyüme hızının TL kredilerin gerisinde kalması ve artan mevduat dolarizasyonu nedeniyle TL K/M oranı tarihi yüksek seviyelere ulaşmıştır. Son dönemde ise KKM uygulamasının da katkısıyla mevduatta yaşanan liralasma sonucunda TL K/M oranı, 2021 Aralık ayındaki yüzde 158 seviyesinden, 28 Ekim 2022 itibarıyla yüzde

114'e kadar gerilemiştir. TL kredilerde gerçekleşen güçlü büyümeye rağmen bu gerilemenin yaşanmasındaki temel belirleyici unsur TL mevduat tercihinde gözlenen artıştır. KKM uygulaması ile birlikte bankaların varlık ve yükümlülüklerinde görülen liralasma sonucu para takası ihtiyacının düşmesi, sistemin fonlama ihtiyacını azaltmıştır. Son dönemde TL K/M oranındaki düşüşe rağmen TL cinsi tesis edilen ZK'lardaki artış kaynaklı olarak sistemin fonlama ihtiyacında bir miktar yükseliş yaşanmıştır (Grafik IV.2.6).

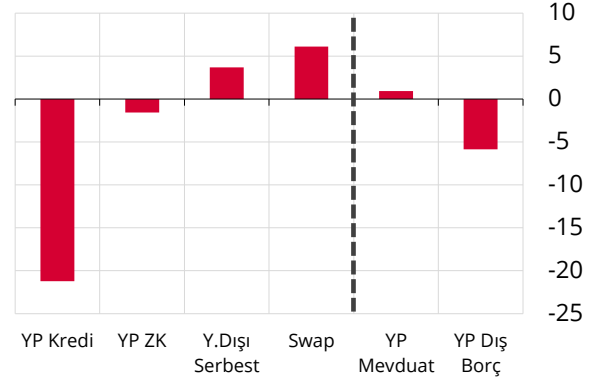
Grafik IV.2.3: 2021 Aralık - 2022 Nisan Döneminde Seçilmiş YP Bilanço Kalemlerinin Değişimi (Milyar ABD Doları)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 04.22

Grafik IV.2.4: 2022 Nisan - 2022 Ekim Döneminde Seçilmiş YP Bilanço Kalemlerinin Değişimi (Milyar ABD Doları)

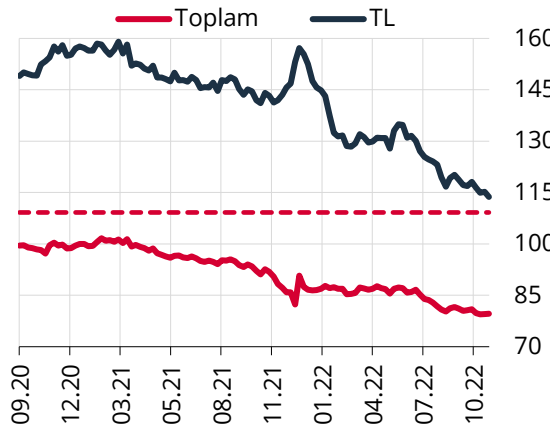

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 10.22

Dipnot: YP dış borç barında 2022 Nisan - 2022 Eylül dönemindeki değişime yer verilmiştir.

Grafik IV.2.5: Kredi/Mevduat Oranı (%)

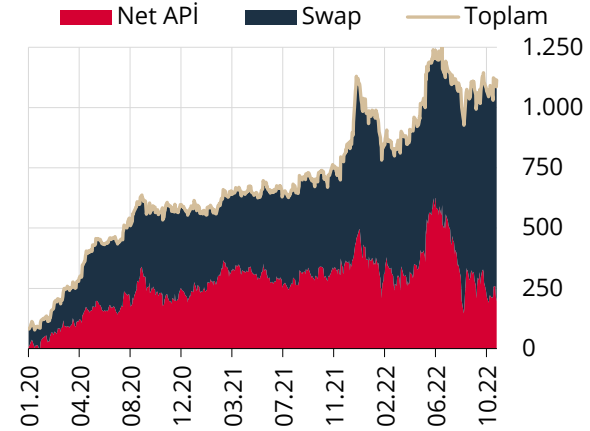

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 28.10.22

Dipnot: KYB'ler hariç hesaplanmıştır. Bankalara kullandırılan krediler ile bankalar mevduatı dışlanmıştır. Donuk alacaklar kredilere dâhil edilmiştir. Kesikli çizgi, toplam K/M oranının 2011-2018 ortalamasını gösterir.

Grafik IV.2.6: TCMB Fonlaması (Milyar TL)

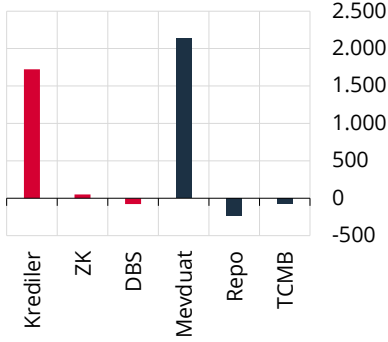
Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 28.10.22

Liralasma stratejisi çerçevesinde devreye alınan uygulamalar TL'nin bankacılık sektörü bilançolarındaki payının artmasına katkı sunmuştur.

KKM uygulaması ile birlikte TL cinsi varlık ve yükümlülükler güçlü bir şekilde artarken YP cinsi varlık ve yükümlülükler azalmaktadır (Grafik IV.2.7 ve Grafik IV.2.8). 28 Ekim 2022 tarihi itibarıyla KKM bakiyesi 1,46 trilyon TL'ye ulaşmıştır. Bahse konu bakiyenin de katkısıyla KKM uygulaması sonrası dönemde TL mevduatta güçlü artış yaşanırken, kur etkisinden arındırılmış YP mevduat tutarı azalmıştır (Grafik IV.2.9).

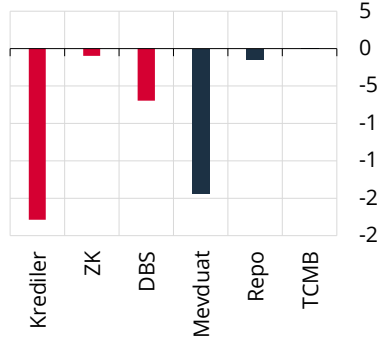
Grafik IV.2.7: Aktif ve Pasif TL Kalemlerdeki 2021 Aralık Ayına Göre Değişimler (Milyar TL)

Kaynak: TCMB

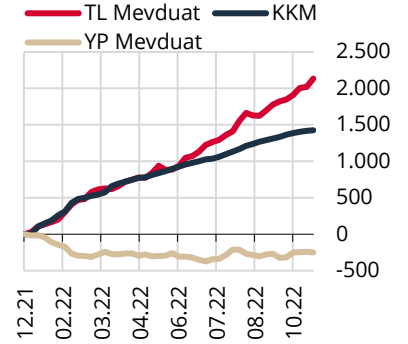
Dipnot: Aktif ve pasif kalemler farklı renklerle sınıflandırılmıştır. DBS, gerçeğe uygun değer farkı diğer kapsamlı gelire yansıtılan kamu borçlanma senetleri ile repo işlemine konu menkul değerleri temsil etmektedir. İlgili kalemlerin 31 Aralık 2021 - 28 Ekim 2022 arasındaki değişim tutarlarına yer verilmiştir.

Grafik IV.2.8: Aktif ve Pasif YP Kalemlerdeki 2021 Aralık Ayına Göre Değişimler (Milyar ABD Doları)

Dipnot: Aktif ve pasif kalemler farklı renklerle sınıflandırılmıştır. DBS, gerçeğe uygun değer farkı diğer kapsamlı gelire yansıtılan kamu borçlanma senetleri ile repo işlemine konu menkul değerleri temsil etmektedir. İlgili kalemlerin 31 Aralık 2021 - 28 Ekim 2022 arasındaki değişim tutarlarına yer verilmiştir. Toplam aktif ve pasif değişimlerinde farklılık bilanço dışı işlemlerle karşılanmıştır.

Grafik IV.2.9: 2021 Aralık Ayına Göre Mevduattaki Değişim (Milyar TL)

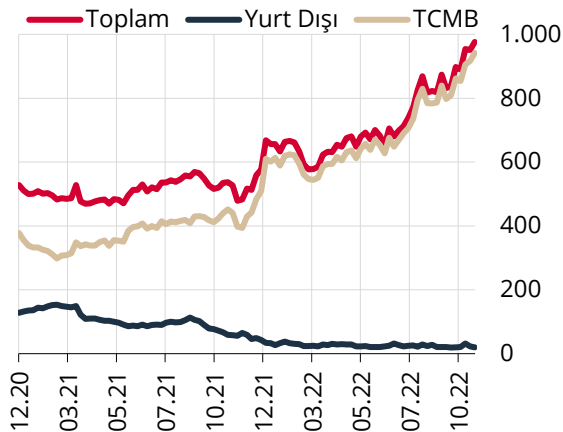
Son Gözlem: 28.10.22

Dipnot: Değerler 2021 yılı sonundan itibaren değişimleri göstermektedir. YP mevduat serisi, YP mevduatın ABD doları karşılığı haftalık değişiminin ilgili haftadaki ortalama ABD doları kuru ile elde edilmiş TL karşılığıdır.

Bankalar para birimi uyumsuzluğunu ağırlıklı olarak gerçekleştirdikleri para takası işlemleri ile yönetmeye devam etmektedir.

Sektörün varlık ve yükümlülüklerinde yaşanan liralasmaya rağmen TCMB tarafından API fonlamasında teminat koşullarının değiştirilmesi ve TL zorunlu karşılıkların artması nedeniyle sektörün net TL fonlama ihtiyacı artmakta olup, para takası işlemleriyle temin edilen net TL fonlama tutarı 976 milyar TL'ye ulaşmıştır (Grafik IV.2.10). Para takası işlemleri ağırlıklı olarak TCMB ile gerçekleştirilmektedir (Grafik IV.2.11).

Grafik IV.2.10: Net TL Para Takası İşlem Tutarlarının Gelişimi (Milyar TL)

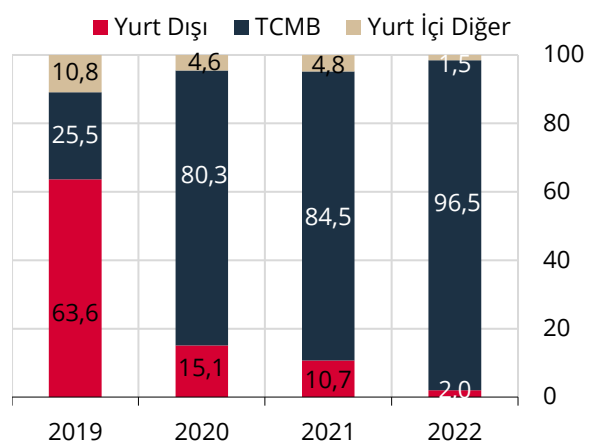

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 28.10.22

Dipnot: Net TL para takası işlem tutarı, bankaların para takası işlemi yoluyla spotta sağladığı net TL fonlama tutarını göstermektedir.

Grafik IV.2.11: Net TL Para Takası İşlem Paylarının Gelişimi (%)

Kaynak: TCMB

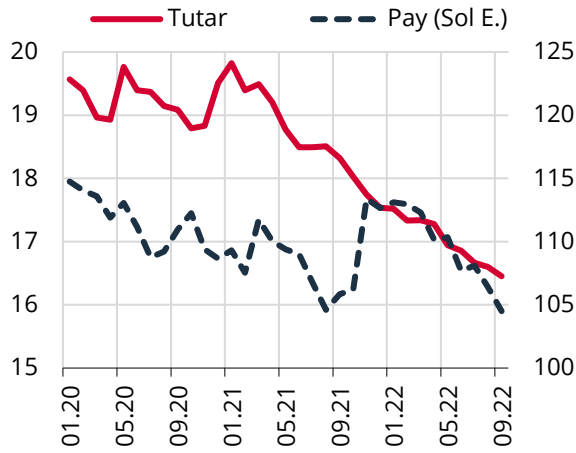
Son Gözlem: 28.10.22

Dipnot: Her bir yıl için son 3 ayın ortalaması raporlanmıştır. 2022 yılı için ise son veri dikkate alınmıştır.

Küresel ekonomik gelişmelerin yanı sıra artan jeopolitik riskler yurt dışı finansman maliyetlerini yükseltirken sektörün uluslararası finansmana erişim kabiliyeti güçlü kalmaya devam etmektedir.

2021 yılı başından itibaren düşüş eğiliminde olan sektörün toplam dış borcu, bu eğilimini koruyarak 2022 yılı Eylül ayı itibarıyla 107 milyar ABD dolarına gerilemiştir (Grafik IV.2.12).¹ Bu dönemde bankaların yükümlülükleri içerisinde yurt dışı fonlamanın payı, yurt dışı borçta yaşanan gerileme ve mevduatta görülen güçlü büyüme neticesinde azalmıştır. 2022 yılı Eylül ayı itibarıyla bankaların dış borç yenileme oranı yüzde 89 seviyesinde olup, bankalar ağırlıklı olarak kısa vadeli dış borçlarını yenileme eğilimini sürdürmektedir. Bu dönemde vadesi dolan uzun vadeli dış borçlarını kısmen kapayan bankaların uzun vadeli dış borç yenileme oranı daha düşük seyretmektedir (Grafik IV.2.13). Bahse konu gelişmede küresel finansal koşullarda yaşanan sıkışma ve CDS gelişmeleri kaynaklı artan maliyetlerin yanı sıra sektörün döviz likiditesindeki yüksek seviye ile reel sektörün YP kredi talebinin zayıflığı etkilidir. Bu nedenlerle itfasi gelen eurobond ihraçları ile sermaye benzeri borçlar düşük oranlardan yenilenmiştir.

Grafik IV.2.12: Dış Borç Bakiyesi ve Yabancı Kaynaklar İçindeki Payı (Milyar ABD Doları, %)

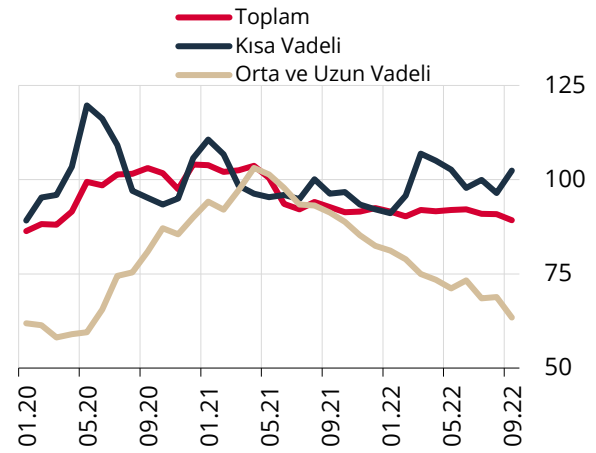

Kaynak: TCMB, MKK

Son Gözlem: 09.22

Dipnot: Tutar parite etkisinden arındırılmıştır. Euro cinsi dış borçların ABD doları karşılığı 2018 Haziran ayı parite değeriyle yeniden hesaplanmıştır.

Grafik IV.2.13: Dış Borç Yenileme Oranı (%)

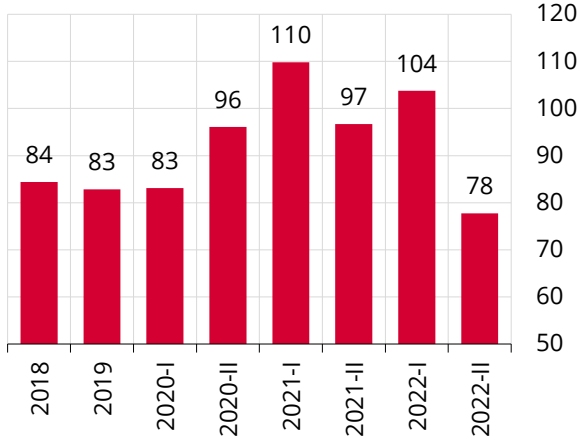
Kaynak: TCMB, MKK

Son Gözlem: 09.22

Dipnot: Dış borç yenileme oranı, menkul kıymet ihraçları dâhil toplam yurt dışı yükümlülük kullanım ve geri ödeme tutarlarının toplam için 6, kısa vade için 3, uzun vade için 12 aylık hareketli toplamı üzerinden hesaplanmıştır.

Maliyet artışının da etkisiyle sendikasyon kredilerinde yenileme oranı gerilemiştir (Grafik IV.2.14 ve Grafik IV.2.15). Son dönemde yurt dışı finansman koşullarının sıkışma eğiliminde olması ve yüksek seyreden CDS seviyesi nedeniyle 2022 yılının ikinci yarısında gerçekleştirilen sendikasyon kredilerinde marj ilk yarıya göre yaklaşık 150 baz puan artmıştır. Aynı zamanda küresel referans faizlerinde yaşanan artışlar ile birlikte sendikasyon kredilerinde borçlanma maliyetleri önemli ölçüde artmıştır. Son dönemde kapanan YP kredilerin de etkisiyle YP likidite görünümü güçlenen bankaların maliyet yönetim stratejileri kapsamında sendikasyon kredilerindeki yenileme iştahının zayıfladığı görülmektedir.

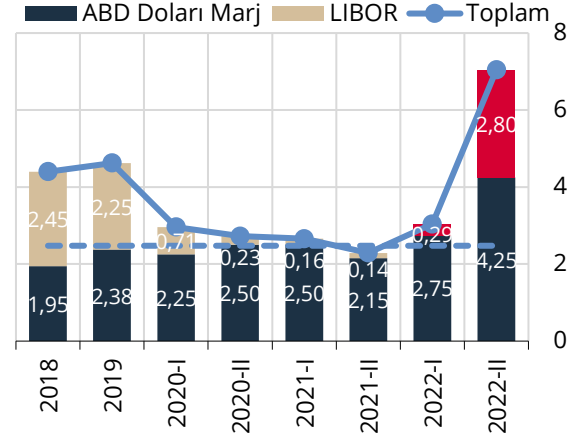
¹ Bahse konu tutar parite etkisinden arındırılmış dış borç miktarını göstermekte olup, parite etkisinden arındırılmamış tutar 102 milyar ABD doları seviyesindedir.

Grafik IV.2.14: Sendikasyon Kredilerinde Dış Borç Yenileme Oranı (%)

Kaynak: TCMB, KAP

Son Gözlem: 23.11.22

Dipnot: I ve II sırasıyla ilgili yılın Nisan-Haziran ile Ekim-Aralık sendikasyon dönemlerini temsil etmektedir. Dış borç yenileme oranı, belirtilen dönemlerdeki toplam kullanım ve geri ödeme tutarlarının oranı olarak hesaplanmıştır.

Grafik IV.2.15: Sendikasyon Kredisi Maliyet Marjlarının Gelişimi (%)

Kaynak: KAP

Son Gözlem: 23.11.22

Dipnot: KYB'ler hariç büyük ölçekli 10 banka için hesaplanmıştır. ABD doları marj, ABD doları cinsi temin edilen sendikasyon kredilerinde LIBOR referans faiz oranına ek olarak uygulanan faiz oranını göstermektedir. 2022 yılında esas alınacak SOFR oranı için 3 aylık ortalama SOFR gösterilmiştir. I ve II sırasıyla ilgili yılın Nisan-Haziran ile Ekim-Aralık sendikasyon dönemlerini temsil etmektedir. Kesikli çizgi, toplam maliyetin 2014-2019 ortalamasıdır.

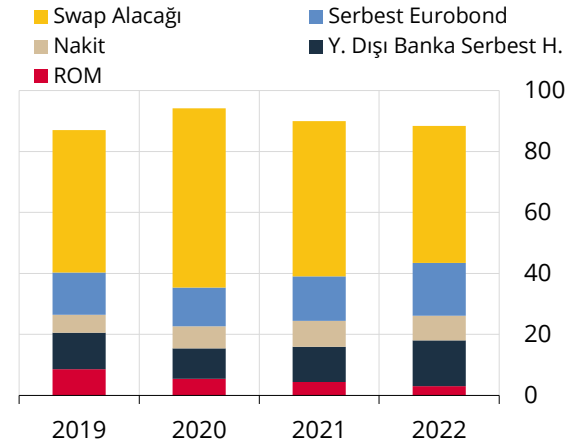
Sektörün yurt dışı finansman temininde yaşayabileceği olası şoklara karşı güçlü YP likidite tamponları bulunmaktadır.

2022 yılı Eylül ayı itibarıyla sektörün 90 milyar ABD doları tutarında YP likit aktif portföyü bulunmaktadır. Bahse konu likit aktifler; YP cinsi nakit, yurt dışı bankalarda bulunan serbest hesap, ROM bakiyesi ve serbest eurobond portföyünün yanı sıra para takası yoluyla TL fonlama elde etmek için kullanılan ve 1 yıl içerisinde vadesi dolacak swap alacaklarından oluşmaktadır (Grafik IV.2.18). Bahse konu portföyün yanı sıra 2022 yılı Eylül ayı itibarıyla sektörün 1 yıl içerisinde vadesi dolacak 55 milyar ABD doları tutarında YP dış borcu bulunmaktadır. Swap alacağı hariç YP likit aktiflerin 1 yıl içerisinde vadesi dolacak YP dış borcu karşılama oranı yüzde 79'dur. Swap alacakları dahil edildiğinde ise sektörün 1 yıl içerisinde vadesi dolacak YP dış borcunu karşılama oranı yüzde 163'e yükselmektedir (Grafik IV.2.19). Bahse konu oran 2014-2019 dönem ortalaması olan yüzde 127 seviyesinin üzerinde yer almaktadır. Bu durum bankaların olası likidite şoklarına karşı güçlü likidite tamponlarına sahip olmaya devam ettiğine işaret etmektedir.

Mevcut Rapor döneminde gelişmiş ülke merkez bankalarının para politikalarında sıkılaşımaya gitmesi ve belirginleşen jeopolitik riskler ile yüksek seyreden ülke risk primi, sektörün özellikle YP cinsi likidite tamponlarının önemini canlı tutmaktadır. Yüksek seviyedeki toplam ve YP cinsi LKO'lar ve güvenli bir alanda seyreden K/M oranı ile kısa ve uzun vadeli likidite görünümünü sağlam tutan sektörün YP cinsi hazır imkânlarının YP cinsi yükümlülüklerini karşılama kapasitesi de güçlü seyretelemeye devam etmektedir. Tablo IV.2.1, sektörün seçilmiş likidite göstergelerinin gelişimini önceki stres dönemleri ile kıyaslayarak özetlemektedir. Yurt içi YP kredi talebinin zayıflamasının da etkisiyle sektörün 2018 yılında başlayan dış borçlarını azaltma eğilimi mevcut Rapor döneminde de devam etmektedir. Sektörün dış borçları azalırken YP likit aktif portföyü ise güçlü seyrini sürdürmektedir. Dolayısıyla bahse konu likit aktif portföyün dış borçları karşılama kapasitesi tarihsel ortalamaların üzerinde seyretelemektedir. Ayrıca bankaların son dönemde görece daha maliyetli dış borçlarını kapatarak ağırlıklı şekilde kısa vadeli dış borçlarını yenileme eğilimlerine rağmen ortalama kalan vade yüksek seviyesini korumakta ve sektörün dış borç yenileme imkânının konjonktürel gelişmelere olan duyarlılığını sınırlamaya devam etmektedir. 1 yıla kadar vadeli çekirdek dış yükümlülükler için

tesis edilen YP ZK oranı yüzde 21'dir.² Dolayısıyla sektörün önceki dönemlere göre daha yüksek bir seviyedeki toplam YP ZK bakiyesinin yanı sıra, olası bir likidite şokunda azalan dış borçlar nedeniyle bu oran nispetinde serbest kalacak YP ZK yükümlülükleri bankalara ek bir YP likidite imkânı sunacaktır.

Grafik IV.2.18: YP Likit Aktifler (Milyar ABD Doları)

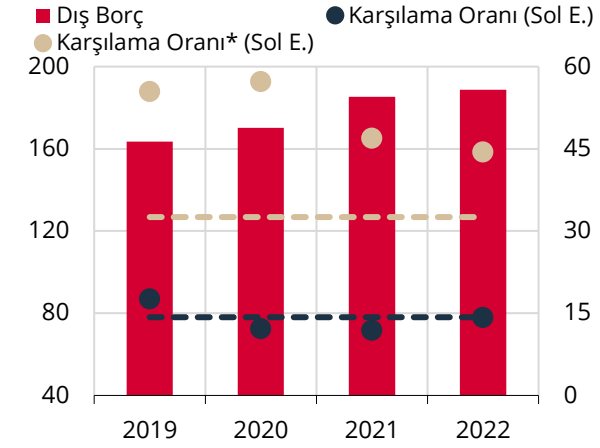

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 09.22

Dipnot: YP likit aktifler, ROM kapsamında tutulan rezervler ile nakit değerler, yurt dışı bankalar nezdindeki serbest hesaplar ve serbest eurobondlardan oluşmaktadır ve ay sonu kurları ile hesaplanmıştır. Swap alacağı, 1 yıl içinde vadesi dolacak net TL para takası işlemleri kaynaklı YP varlıkları göstermektedir. Her bir yıl için son 3 ayın ortalaması raporlanmıştır.

Grafik IV.2.19: Kısa Vadeli YP Dış Borç ve Karşılama Oranı (Milyar ABD Doları, %)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 09.22

Dipnot: Dış borç, 1 yıl içinde vadesi dolacak YP cinsi dış borçları içermekte olup, bankaların kısa vadeli dış borç stokundan DTH ve TL mevduat hesapları hariç tutularak hesaplanmaktadır. Karşılama oranı, Grafik IV.2.18'de belirtilen swap alacağı hariç YP likit aktiflerin dış borca oranını göstermektedir. Karşılama oranı* serisi hesaplanırken, likit aktiflere 1 yıl içinde vadesi dolacak net TL para takası tutarı (swap alacağı) da dâhil edilmiştir. Her bir yıl için son 3 ayın ortalaması raporlanmıştır. Kesikli çizgiler karşılama oranlarının 2014-2019 dönemi ortalamasını göstermektedir.

Tablo IV.2.1: Seçilmiş Likidite Göstergelerinin Gelişimi

	2013 Mayıs	2018 Haziran	2022 Eylül
YP Dış Borç (Milyar ABD doları)	127	164	100
KV YP Dış Borç (Milyar ABD doları)	69	70	55
YP Likit Aktif* (Milyar ABD doları)	58	48	43
YP Likit Aktif** (Milyar ABD doları)	68	88	90
KV Borç Karşılama Oranı* (%)	85	69	79
KV Borç Karşılama Oranı** (%)	99	126	163
Dış Borç Ortalama Kalan Vade (Ay)	32	37	34
YP Zorunlu Karşılıklar (Milyar ABD doları)	28	42	72

Kaynak: TCMB

Dipnot: (*) YP likit aktifler, ROM kapsamında tutulan rezervler ile nakit değerler, yurt dışı bankalar nezdindeki serbest hesaplar ve serbest eurobondlardan oluşmaktadır. (**)de ek olarak, 1 yıl içinde vadesi dolacak net TL para takası tutarı likit aktiflere ilave edilmiştir. 2013 Mayıs ayı, Fed tarafından miktarsal genişleme programının kademeli olarak sonlandıracağına dair verilen sinyalin tarihini temsil etmektedir.

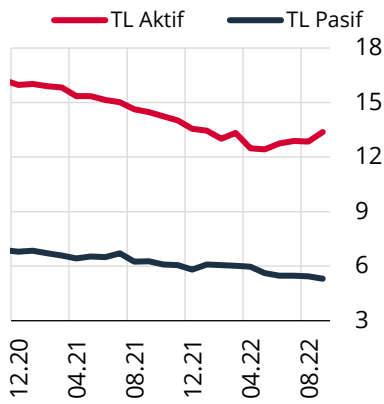
² Hâlihazırdaki vade dağılımı kapsamında YP mevduat dışı yükümlülükler için tesis edilen YP ZK, toplam YP mevduat dışı yükümlülüklerin yaklaşık yüzde 12'si seviyesindedir.

IV.3 Faiz ve Kur Riski

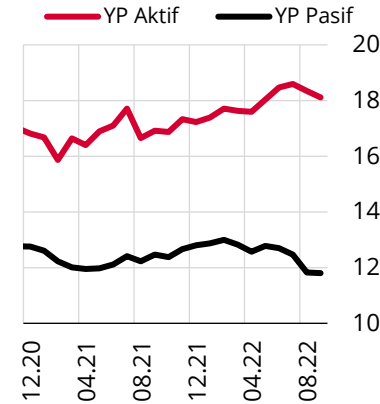
TL ve YP cinsi aktif ve pasifler arasındaki vade farkı bir miktar artmakla birlikte halen tarihsel ortalamaların altındadır.¹

Bankaların TL aktiflerinin ortalama vadesinde 2020 yılı ortasından bu yana görülen azalış Haziran 2022 itibari ile durağanlaşmış ve TL aktiflerin ortalama vadesi devam eden süreçte bir miktar yukarı yönlü hareketlenmiştir. 2021 yılı son çeyreğinden itibaren kredi vadelerinin kısalması ve kredi portföylerinde değişken faizli kredilerin payının artması ortalama aktif vadesinin gerilemesinde etkili olmuştur. 2022 yılında devreye alınan makroihtiyati düzenlemeler sonrasında bankaların uzun vadeli sabit getirili TL menkul kıymetlere yönelmeleri aktiflerin ortalama vadesinin uzamasına neden olmuş ve ortalama vade 13,4 aya yükselmiştir. TL yükümlülüklerin yeniden fiyatlamaya dönemine göre ağırlıklı ortalama vadesi, KKM'nin olumlu etkisine karşın fonlama yapısında daha kısa vadeli fonlama araçlarının payının artması ve uzun vadeli sermaye benzeri borç ve ihraç edilen menkul kıymetlerin paylarının gerilemesi nedeniyle 5,3 aya düşmüştür (Grafik IV.3.1). Ayrıca, bankaların temel olarak menkul kıymet ve kredi portföylerindeki değişimler sebebiyle, YP cinsi faize duyarlı aktiflerin ağırlıklı ortalama vadesi bir önceki rapor döneminden bu yana artarak 18 ayın üzerine çıkmıştır. YP pasif vadesi başta ihraç edilen menkul kıymetler, sermaye benzeri borçlar ve türev ürünler kaynaklı olmak üzere son rapor döneminden bu yana yaklaşık 1 ay gerilemiştir (Grafik IV.3.2). Söz konusu gelişmeler neticesinde TL ve YP faize duyarlı aktif ve pasiflerin vade farkı sınırlı miktarda artarak sırasıyla 8,1 aya ve 6,3 aya yükselmiştir (Grafik IV.3.3).

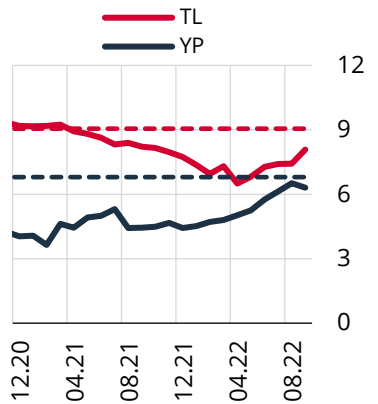
Grafik IV.3.1: Faize Duyarlı TL Aktif ve Pasiflerin Ağırlıklı Ortalama Vadesi (Ay)

Grafik IV.3.2: Faize Duyarlı YP Aktif ve Pasiflerin Ağırlıklı Ortalama Vadesi (Ay)

Grafik IV.3.3: Faize Duyarlı Aktif ve Pasiflerin Ağırlıklı Ortalama Vade Farkı (Ay)

Kaynak: TCMB

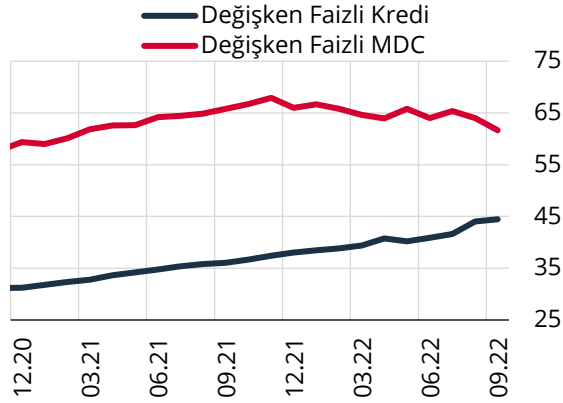
Son Gözlem: 09.22

Dipnot: Yeniden fiyatlamaya dönemine göre hesaplanmıştır. Ağırlıklı ortalama vadelerde vade dilimlerinin orta noktaları esas alınmıştır. Kesikli çizgiler her bir serinin 2013-2020 dönemindeki ortalamasını temsil etmektedir.

Kredi portföyünde, değişken faizli kredi payının artmasına ve sabit faizli kredi vadelerinin kısalmasına karşın; menkul kıymet portföyünde sabit faizli TL menkul kıymet payı ve ortalama vadesi artmaktadır.

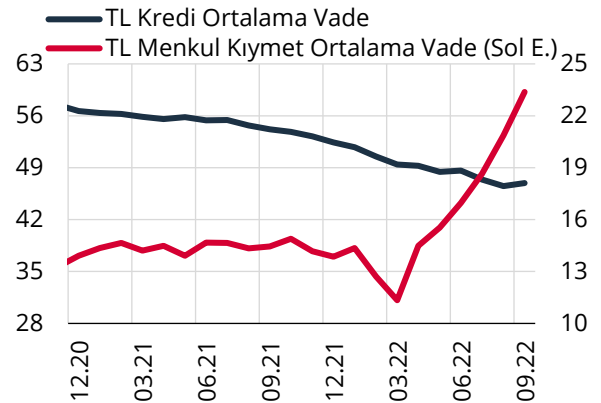
Bankaların kredi portföylerinde değişken faizli kredilere yönelimi devam ederken makroihtiyati düzenlemeler sonrasında menkul kıymet portföyünde değişken faizli olanların payında azalış izlenmektedir (Grafik IV.3.4). Son dönem teminat, likidite ve kredi düzenlemelerinin uzun vadeli sabit faizli menkul kıymetleri teşvik etmesinin katkısıyla TL menkul kıymetlerin ortalama vadesi belirgin şekilde uzarken, kredi vadelerinde azalış yavaşlayarak devam etmiştir (Grafik IV.3.5).

¹ Faiz riskine yönelik analizlerde katılım bankaları hariç sektör verileri kullanılmıştır.

Grafik IV.3.4: TL Menkul Değerler ve TL Kredilerin Faiz Yapısına Göre Dağılımı (%)

Kaynak: TCMB

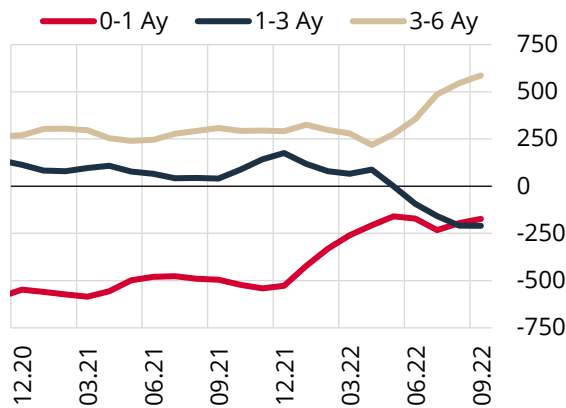
Son Gözlem: 09.22

Grafik IV.3.5: TL Menkul Değerler ve TL Kredilerin Ortalama Vadesi (Kalan Vade, Ay)

Kaynak: TCMB

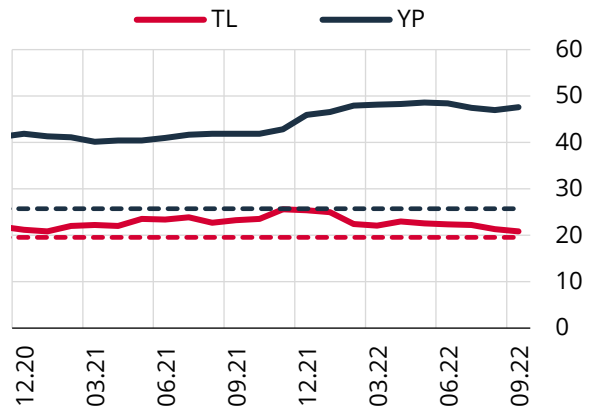
Son Gözlem: 09.22

Bankaların TL faiz değişimine duyarlılıklarının temelini kısa vadede sahip oldukları negatif pozisyonlar oluşturmaktadır. Bankacılık sektörünün 2020 yılı ortasından bu yana 0-1 ay vadede taşıdıkları açık pozisyon ortalamada 500 milyar TL seviyesinde seyretmiştir. Aralık 2021 itibarıyla devreye alınan ve minimum 3 ve 6 ay vadelerde açılabilen KKM ürünleri, TL mevduat ortalama vadesinin uzamasını sağlamış ve 2022 yılında 0-1 ay vade aralığındaki faiz riskine esas negatif pozisyon belirgin şekilde gerilemiştir. Öncesinde bankaların pozitif pozisyona sahip olduğu 1-3 ay ve 3-6 ay vadelerde ise görünüm Mart sonu itibarıyla değişmiştir. Tüzel kişi KKM hesaplarına 6 ay yerine minimum 3 ay vade imkanının getirilmesi ve Mart sonu itibarı ile gerçek kişi mevduat hesaplarında vade sonlarının yaklaşması ile 1-3 ay arası vade dilimindeki pozisyonlar negatife dönerken, 3-6 ay pozisyonlarda pozitif yönlü artış gözlemlenmiştir (Grafik IV.3.6). Diğer taraftan, TL'de yüzde 21, YP'de yüzde 48 seviyelerinde seyreden vadesiz mevduat payı, maruz kalınan yeniden fiyatlama riskini bir miktar sınırlandırmaktadır (Grafik IV.3.7).

Grafik IV.3.6: Vade Dağılımında TL Cinsinden Yeniden Fiyatlama Boşluk (Gap) Analizinin Gelişimi (Milyar TL, 3 Aylık HO)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 09.22

Grafik IV.3.7: Vadesiz Mevduat Payının Gelişimi (%)

Kaynak: TCMB

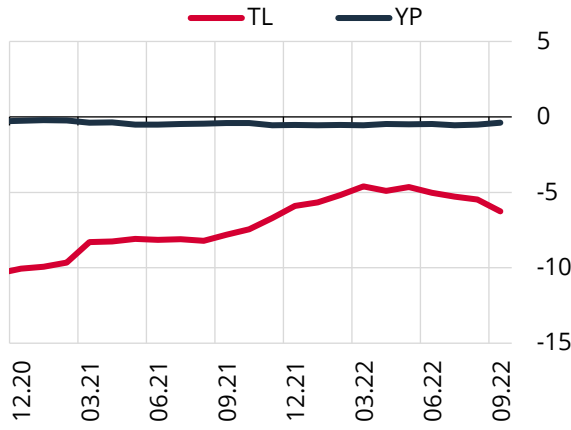
Son Gözlem: 09.22

Dipnot: Kesikli çizgiler her bir serinin 2013-2020 dönemindeki ortalamasını temsil etmektedir.

Bankaların TL faiz şoklarına olan duyarlılığı önceki rapor dönemine göre sınırlı miktarda artarken YP faiz şoku duyarlılığı yatay seyretmiştir.

Gerçekleştirilen duyarlılık analizinde bankaların yeniden fiyatlandırma nedeniyle maruz kaldıkları faiz riskinin 2020 yıl sonundan itibaren kademeli olarak azaldığı, Haziran ayından bu yana ise faiz şoklarına karşı duyarlılığın bir miktar arttığı görülmüştür. TL faiz oranlarında yukarı yönlü 500 baz puan seviyesindeki şokun getireceği kayıp, 2020 yıl sonunda özkaynakların yüzde 10'u düzeyindeyken, Mart ayında yüzde 4,6'ya kadar gerilemiş, rapor tarihi itibarıyla yüzde 6,3 seviyesinde hesaplanmıştır (Grafik IV.3.8).² Banka bilançolarının YP faiz riskine karşı duyarlılığı sınırlı düzeyde seyretmektedir. USD/EUR faiz oranlarındaki 200 baz puanlık bir artış sonucu gerçekleşecek kaybın etkisi özkaynakların yüzde 1'inin altındadır. Sektörün faiz şoklarına karşı yeterli tamponunun bulunduğu ve dayanıklı bir bilanço yapısına sahip olduğu değerlendirilmektedir. Faiz şoku sonucunda yüzde 15 ve üzerinde özkaynak azalışı yaşayan banka bulunmazken, mevcut rapor dönemi itibarıyla sektörün aktif büyüklüğünün yüzde 22'sine sahip bankaların faiz şoku duyarlılığı yüzde 10-15 aralığındadır (Grafik IV.3.9).

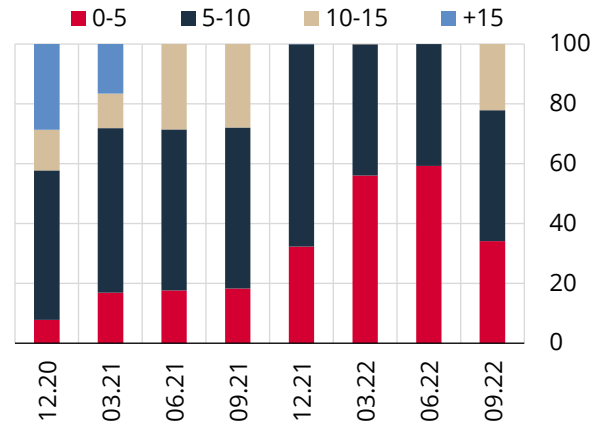
Grafik IV.3.8: Pozitif Faiz Şoku Sonrası Kayıpların Özkaynaklara Oranı (%)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 09.22

Grafik IV.3.9: TL Faiz Şoku Sonrası Kayıp/Özkaynak Dilimlerine Göre Banka Aktiflerinin Payı (%)

Kaynak: TCMB

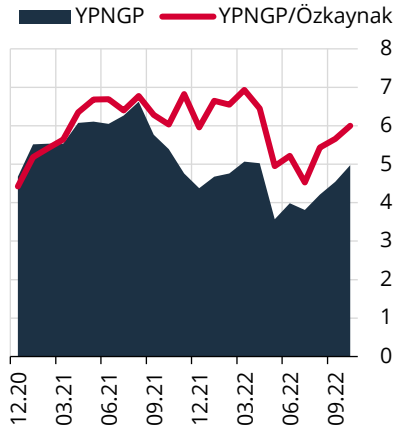
Son Gözlem: 09.22

Dipnot: Ekonomik değer yaklaşımında faize duyarlı varlık (bankacılık hesapları) ve yükümlülüklerin faiz oranındaki değişim karşısında bugünkü değerindeki değişim esas alınmaktadır. Verim eğrisinin TL faiz şokunda 500 bp ve YP faiz şokunda 200 bp yukarı yönlü paralel hareket ettiği varsayılmaktadır. Grafikte faiz şoku sonucunda oluşabilecek muhtemel kaybın yasal özkaynaklara oranı gösterilmektedir. Faiz şoku senaryosunda yaşanan kayıplar dilimlere ayrılmıştır. Her dilime düşen bankaların aktif toplamı sektörün aktif toplamına oranlanmıştır.

Bankacılık sektörünün taşımakta olduğu YP pozisyon fazlası korunurken, YP pozisyon fazlası taşıyan bankaların sayısında artış gözlenmiştir.

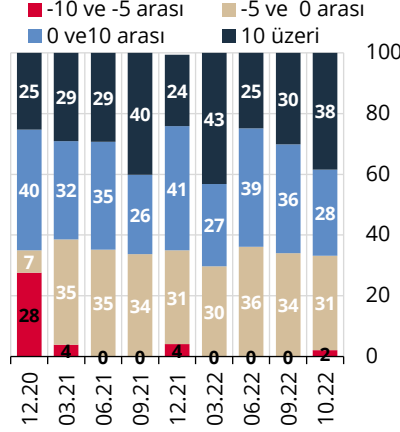
Bankacılık sektörü YP'de uzun pozisyon taşımaya devam etmekte olup yabancı para net genel pozisyonu (YPNGP) 4,5 milyar ABD doları, YPNGP/özkaynak oranı 0,5 yüzde puan azalarak yüzde 5,8 seviyesinde gerçekleşmiştir (Grafik IV.3.10). Net döviz pozisyonunda Temmuz ayı sonrasında gözlenen iyileşme sonucu YP pozisyon fazlası bulunan banka sayısı artış göstermiştir. Ayrıca, YP pozisyon fazlası bulunan bankaların toplam aktif büyüklüğü payları yüksek seyretmektedir (Grafik IV.3.11). 2020 yılsonunda 62 milyar ABD dolarına ulaşan bilanço içi YP açık pozisyonu 2022 yılında uygulanmakta olan politikaların bir sonucu olarak 34 milyar ABD dolarına gerilemiştir (Grafik IV.3.12).

² BDDK'nın Bankacılık Hesaplarından Kaynaklanan Faiz Oranı Riskinin Standart Şok Yöntemiyle Ölçülmesine Ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmeliği kapsamında faiz riski kaynaklı kaybın yasal özkaynağa oranı yüzde -20'yi aşamaz.

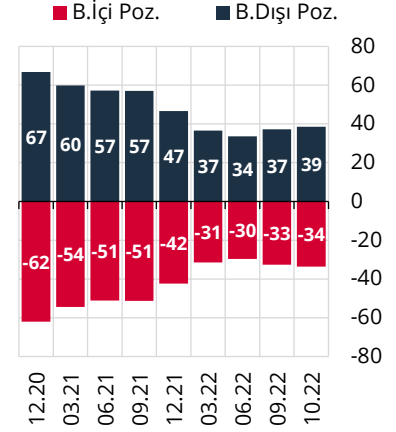
Grafik IV.3.10: YPNGP/Özkaynak Oranı ve YPNGP Gelişimi (% Milyar ABD Doları)

Kaynak: TCMB

Dipnot: YPNGP/Özkaynak haftalık değerlerinin basit aritmetik ortalaması alınmıştır.

Grafik IV.3.11: Bankaların YPNGP/Özkaynak Oranına Göre Aktif Büyüklüğü Payları (%)

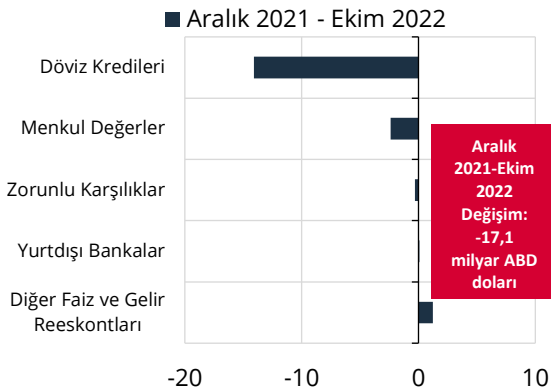
Dipnot: Ekim ayı aktif büyüklüğü hesaplamasında eylül ayının aktif büyüklükleri kullanılmıştır.

Grafik IV.3.12: Bankacılık Sektörü YP Pozisyon Gelişimi (Milyar ABD Doları)

Son Gözlem: 28.10.22

KKM uygulamasının devreye alınması ve bankacılık sektörünün yüksek döviz likiditesi ile zayıf YP kredi talebi nedeniyle bankaların dış borçlarında görülen azalış, bilanço içi açık pozisyonadaki gerilemenin kaynaklarıdır.

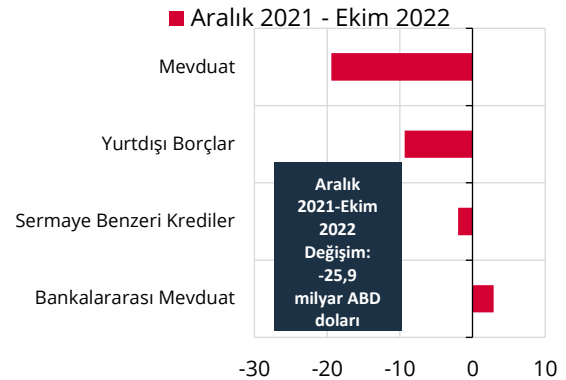
Bilanço içi YP varlıklar 2021 yıl sonundan Ekim ayı sonuna kadar 17,1 milyar ABD doları azalmıştır (Grafik IV.3.13). TCMB finansal istikrarın desteklenmesi ve parasal aktarım mekanizmasının güçlendirilmesi amacıyla hem varlık hem de yükümlülük kalemleri üzerinden zorunlu karşılık ve menkul kıymet tesisi uygulamaları ile makroihtiyati tedbirler almıştır. Tedbirlerin yoğun olduğu Nisan-Ekim döneminde TCMB ve zorunlu karşılık hesapları kayda değer artış göstermiştir. Öte yandan firmaların daha çok TL kredi kullanmayı tercih etmeleri ile döviz kredilerinin gerilemesi (-14,1 milyar TL) YP varlık azalışında temel rol oynamaktadır. KKM ürününün devreye alındığı Aralık 2021 tarihinden bu yana YP mevduattan TL mevduata geçişler devam etmiş ve YP mevduat 19,4 milyar ABD doları azalmıştır (Grafik IV.3.14). 2021 yıl sonuna göre bilanço içi YP yükümlülükler, bilanço içi YP varlıklarla uyumlu olarak 25,9 milyar ABD doları gerilemiştir.

Grafik IV.3.13: Bankacılık Sektörü Bilanço İçi Döviz Varlıkları Değişimi (Milyar ABD Doları)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 28.10.22

Dipnot: Yurtdışı bankalar, ters repo işlemlerinden alacakları da içermektedir. Zorunlu karşılıklar, TCMB kaleminin eklenmesiyle hesaplanmıştır. Eximbank hariç bırakılmıştır.

Grafik IV.3.14: Bankacılık Sektörü Bilanço İçi Döviz Yükümlülükleri Değişimi (Milyar ABD Doları)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 28.10.22

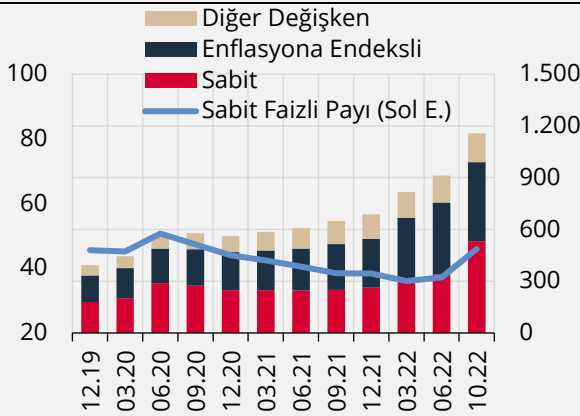
Dipnot: YP mevduat, DTH ile kıymetli maden depo hesaplarının toplamıdır. Yurtdışı borçlar, yurtdışından kullanılan krediler, ihraç edilen menkul kıymetler ve repo işlemlerinden sağlanan fonların toplamıdır. Eximbank hariç bırakılmıştır.

Kutu IV.3.1:

Bankacılık Sektöründe TL Menkul Kıymet Portföyünün Yapısı

TCMB, finansal istikrarın desteklenmesi ve liralışmanın teşvik edilmesi amacıyla makroihtiyati politika setini güçlendirmektedir. Bu kapsamda Türk lirası cinsi varlıkların TCMB teminat sistemindeki ağırlıkları değiştirilmiş, teminat koşullarındaki değişiklikleri tamamlayıcı nitelikte bir uygulama olarak bankalar YP cinsinden mevduat/katılım fonlarına karşılık TL cinsinden uzun vadeli sabit faizli menkul kıymet tesis etmeye başlamıştır. Banka bilançolarının varlık tarafında ise kredilerin hedefli alanlara yönelik olup olmamasına ve referans faiz seviyesine göre menkul kıymet tesis yükümlülüğü getirilmiştir. Bu kutuda söz konusu uygulamaların ardından bankaların menkul kıymet portföyünün gelişimi incelenmektedir.

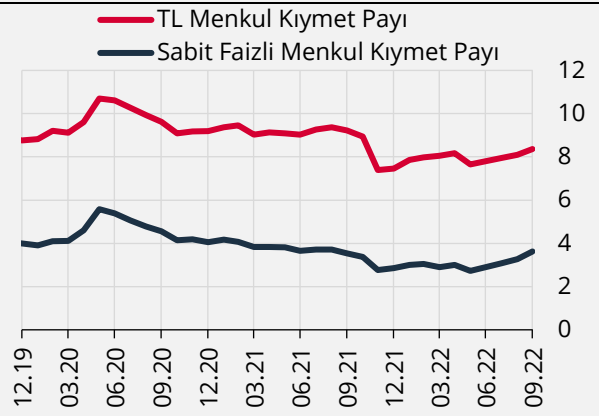
Grafik IV.3.1.1: TL Menkul Kıymetler (Milyar TL, %)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 10.22

Grafik IV.3.1.2: TL Menkul Kıymetlerin Aktif Payı (%)

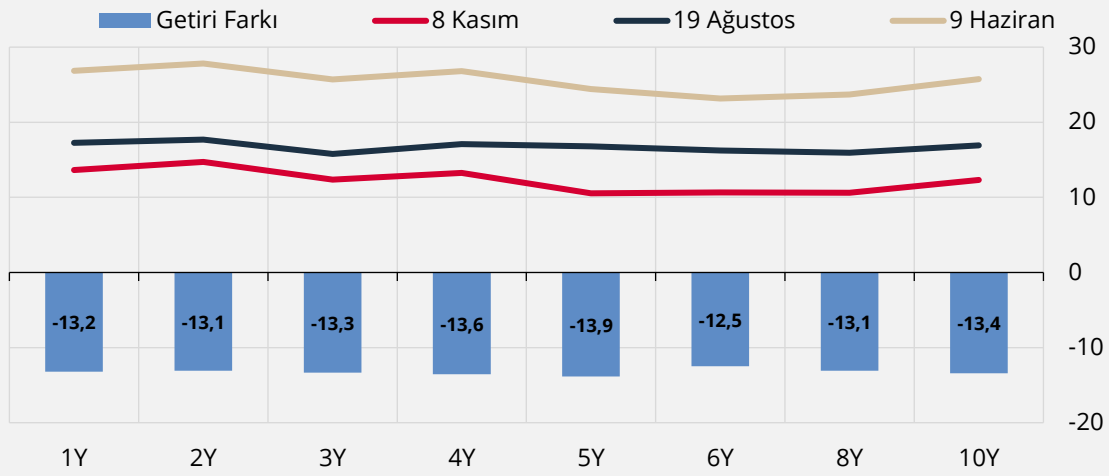
Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 09.22

Dipnot: Getirisi faize bağlı olmayan menkul kıymetler sabit faizli menkul kıymetlere dahil edilmiştir.

Bankaların TL menkul kıymet artışında 2022 yılı Haziran ayına kadar bilançoların enflasyona duyarlılığını dolayısı ile para politikasının etkinliğini azaltan ve genişleyici kredi ve para arzına yol açan TÜFE'ye endeksli olmak üzere değişken faizli menkul kıymetler belirleyici rol oynamış, sabit faizli TL menkul kıymetlerin toplam TL menkul kıymetler içindeki payı Mayıs 2022'de yüzde 36'ya kadar gerilemiştir. Menkul kıymet tesis uygulamasından sonra bu eğilim tersine dönmüş ve TL cinsi sabit menkul kıymetlerin toplam TL menkul kıymetler içindeki payı yüzde 46'ya yükselmiştir (Grafik IV.3.1.1).

2021 yıl başından itibaren artmaya başlayan bankaların sahip olduğu TL menkul kıymet tutarı Ekim ayı itibarıyla 1,2 trilyon TL'ye ulaşırken, halen TL menkul kıymetlerin ve sabit faizli TL menkul kıymetlerin sektörün aktiflerine oranı sınırlı düzeydedir (Grafik IV.3.1.2).

Grafik IV.3.1.3: TL DİBS Getiri Eğrisi (% , Yüzde Puan)

Kaynak: Bloomberg

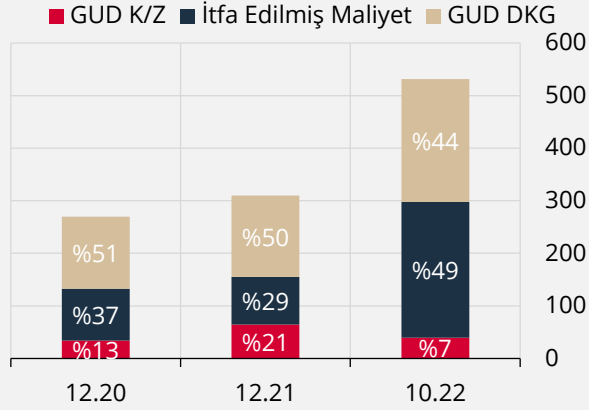
Dipnot: Getiri farkı 8 Kasım ve 9 Haziran getirilerinin farkıdır.

TCMB fonlamasında teminat koşullarının sıkılaştırılması, krediler ve YP mevduat için menkul kıymet tesisi uygulaması sonrasında sabit faizli menkul kıymetlere yönelik talebin güçlenmesiyle getiri eğrisi aşağı yönlü hareket etmiştir. Uzun vadeli tahvillerin faiz oranlarında 13,4 yüzde puana yakın azalış gerçekleşmiştir (Grafik IV.3.1.3).

Uzun vadeli TL sabit faizli menkul kıymet talebinin banka bilanço yönetimine yansımalarını değerlendirmek için söz konusu menkul kıymetlerin hangi hesaplarda sınıflandırıldığı önemlidir. Bankalar, menkul kıymetlerini gerçeğe uygun değer farkı kâr zarara yansıtılan, gerçeğe uygun değer farkı diğer kapsamlı gelire yansıtılan ve itfa edilmiş maliyeti üzerinden değerlendirilen menkul değerler olarak sınıflandırabilmektedir. İlk iki sınıflama türünde yer alan menkul kıymetlerin piyasa fiyatları üzerinden değerlendirilmesi yapılırken, itfa edilmiş maliyeti üzerinden değerlendirilen menkul değerler bilanço değeri ile izlenmekte ve piyasa fiyatlarındaki değişimlerden etkilenmemektedir.

2019-2021 yılları arasında bankalar sabit faizli TL menkul kıymetlerinin yüzde 55'ini gerçeğe uygun değer farkı diğer kapsamlı gelire yansıtılan menkul kıymet portföyünde tutarken, yüzde 35'ini itfa edilmiş maliyet üzerinden değerlendirilen menkul kıymet olarak sınıflandırmıştır. Menkul kıymet tesisi uygulaması başladıktan sonra ise düzenlemeye konu olan kalan vadesi 4 yıldan, orijinal vadesi 5 yıldan uzun DİBS'lerin yüzde 64 oranında itfa edilmiş maliyet üzerinden değerlendirilen menkul kıymet olarak sınıflandırıldığı görülmektedir. Böylece TL menkul kıymet stokunda itfa edilmiş maliyeti üzerinden değerlendirilen menkul kıymetlerin payı son dönemde artmıştır (Grafik IV.3.1.4 ve Grafik IV.3.1.5).

Bankaların portföy sınıflama tercihleriyle, uzun vadeli sabit faizli menkul kıymetlerin faiz değişimlerine olan duyarlılığı sınırlı kalmakta, değerlendirme kaynaklı olarak kârlılık ve özkaynak üzerine gelebilecek etkiler azalmaktadır. Düzenleme kapsamındaki menkul kıymetlerin yüzde 36'sının değerlendirme farklarının kârlılık veya özkaynak kanalından banka bilançolarını etkilemesi mümkün olabilecektir. Ancak bu kapsamdaki menkul kıymet portföyünün toplam aktiflere oranının bulunduğu seviye (Eylül 2022: yüzde 1,6) bu kanaldan gelebilecek etkinin sınırlı kalacağına işaret etmektedir. Faiz riski duyarlılık analizleri de pozitif faiz şoku sonrası olası kayıpların özkaynaklara oranının yasal sınırların oldukça altında olduğunu göstermektedir (Bkz. Bölüm IV.3, Grafik IV.3.8).

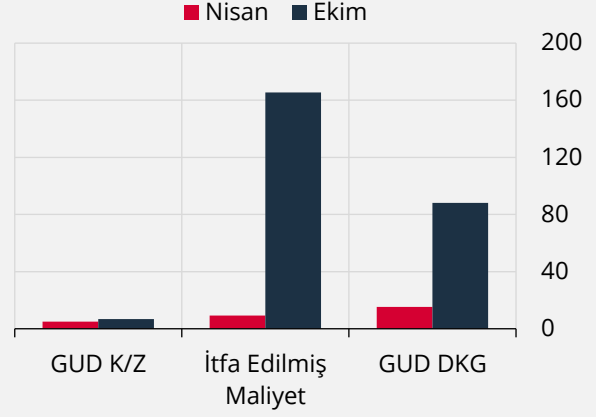
Grafik IV.3.1.4: Sabit Faizli TL Menkul Değerler
(Milyar TL)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 10.22

Dipnot: Sütunların içindeki yüzdeler payları, sağ eksen tutarları göstermektedir.

Dipnot: GUD K/Z Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kar Zarara Yansıtılan Menkul Değerler"; İtfa Edilmiş Maliyeti Üzerinden Değerlenen Menkul Değerler" ve GUD DKG "Gerçeğe Uygun Değer Farkı Diğer Kapsamlı Gelire Yansıtılan Menkul Değerler" için kullanılmıştır

Grafik IV.3.1.5: Sabit Faizli TL Uzun Vadeli DİBS'ler* (Milyar TL)

Kaynak: TCMB

Dipnot: Getirisi faize bağlı olmayan menkul kıymetler sabit menkul kıymetlere dahil edilmiştir.

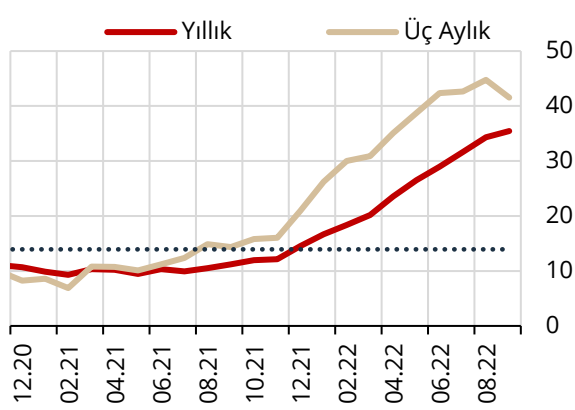
(*) Kalan vadesi 4 yıldan, orijinal vadesi 5 yıldan uzun olan devlet tahvillerini içermektedir.

IV.4 Kârlılık ve Sermaye Yeterliliği

Bankacılık sektörünün güçlü kârlılık performansı 2022 yılında artarak devam etmiştir.

2021 yılında 2011-2019 dönemsel ortalamalarının altında seyreden özkaynak kârlılığı, Eylül 2022 itibarıyla yüzde 35,4 düzeyine yükselmiştir. Yılın üçüncü çeyreğindeki kâr performansı, yüzde 41,5 ile daha yüksek bir yıllık özkaynak kârlılığı ima etmektedir (Grafik IV.4.1). Yüksek özkaynak kârlılığı performansı, sektör geneline yayılmıştır. Sektörde faaliyet gösteren 56 bankanın, sektör aktiflerinin yüzde 60'ını oluşturan 35'i yüzde 30'u aşan çeyreklik özkaynak kârlılığına ulaşmıştır (Grafik IV.4.2).

Grafik IV.4.1: Özkaynak Kârlılığı (%)

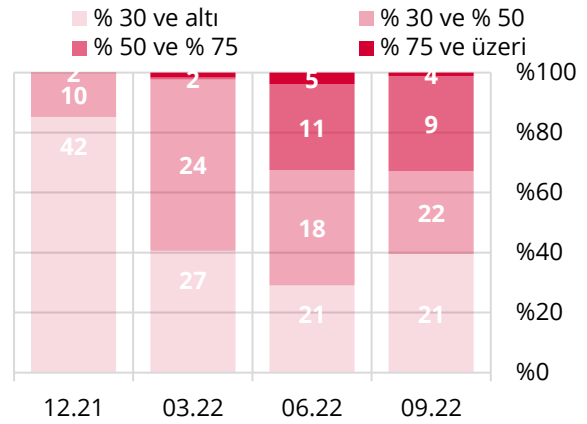

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 09.22

Dipnot: Kesikli çizgi özkaynak kârlılığının 2011-2019 dönemi ortalamasını göstermektedir.

Grafik IV.4.2: Bankaların Özkaynak Kârlılığı Dağılımı (Çeyreklik-Yıllıklandırılmış, Aktifte % Pay)

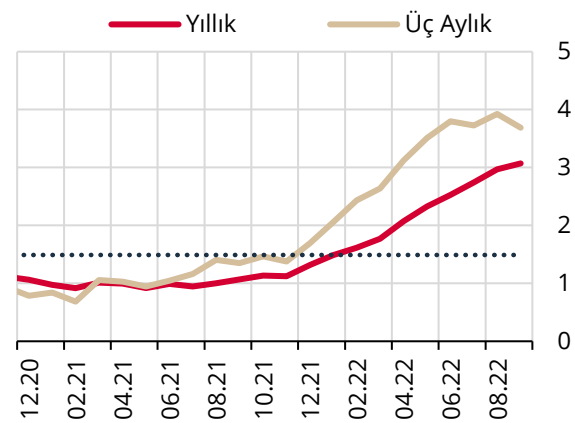

Kaynak: TCMB

Dipnot: Özkaynak kârlılık sınıfına giren bankaların sayısı sütunlarda, sektör aktiflerindeki payı sağ ekseninde gösterilmiştir.

Aktif kârlılığı, Eylül 2022 itibarıyla yüzde 3,1 düzeyine yükselirken yılın üçüncü çeyreğindeki kâr performansı yüzde 3,7 seviyesinde güçlü aktif kârlılığına işaret etmektedir (Grafik IV.4.3). Çeyreklik performansa göre 56 bankanın 44'ü yüzde 2'nin, 26'sı yüzde 4'ün üzerinde aktif kârlılığına sahiptir (Grafik IV.4.4).

Grafik IV.4.3: Aktif Kârlılığı (%)

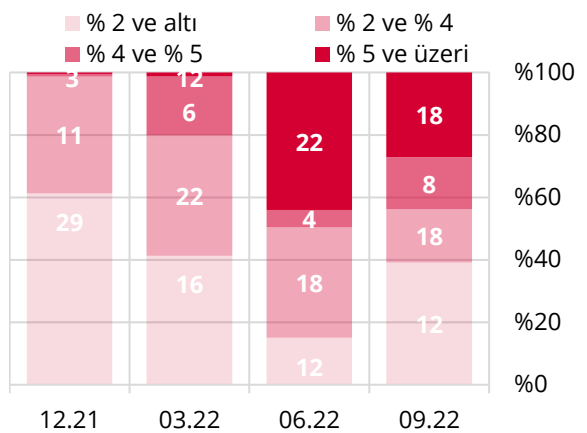

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 09.22

Dipnot: Kesikli çizgi aktif kârlılığının 2011-2019 dönemi ortalamasını göstermektedir.

Grafik IV.4.4: Bankaların Aktif Kârlılığı Dağılımı (Çeyreklik-Yıllıklandırılmış, Aktifte % Pay)

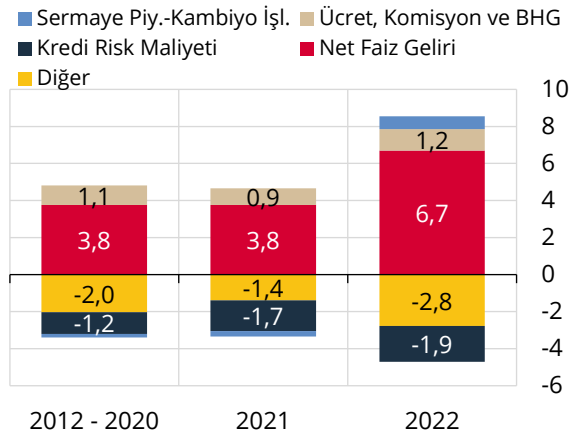
Kaynak: TCMB

Dipnot: Aktif kârlılık sınıfına giren bankaların sayısı sütunlarda, sektör aktiflerindeki payı sağ ekseninde gösterilmiştir.

Aktif kârlılığında artışa en önemli katkı net faiz gelirlerinden gelmiştir.

2022 yılında aktif kârlılığına net faiz gelirinin katkısı artarken, ücret ve komisyon gelirlerinin katkısı yatay seyretmiştir. Sermaye piyasası ve kambiyo işlem kârlarında görülen artış, kârlılığı desteklerken; kredi risk maliyeti ile diğer karşılık giderleri, kârlılıktaki artışı sınırlamıştır (Grafik IV.4.5). Çeyreklik gerçekleştirmeler kâr gelişimine ilişkin daha güncel performansı ortaya koymaktadır. 2022 yılında çeyrek dönemler itibarıyla net faiz gelirinin aktif kârlılığına katkısı artarak devam etmiştir. Sektör sermaye piyasası ve kambiyo işlemlerinden kâr elde etmeyi sürdürürken, karşılık giderlerinin bir önceki çeyreğe göre gerilemesi, son çeyrekte kredi risk maliyetinin aktif kârlılığı üzerindeki aşağı yönlü etkisini azaltmıştır (Grafik IV.4.6).

Grafik IV.4.5: Aktif Kârlılığının Bileşenleri
(Yıllıklandırılmış, % Puan)

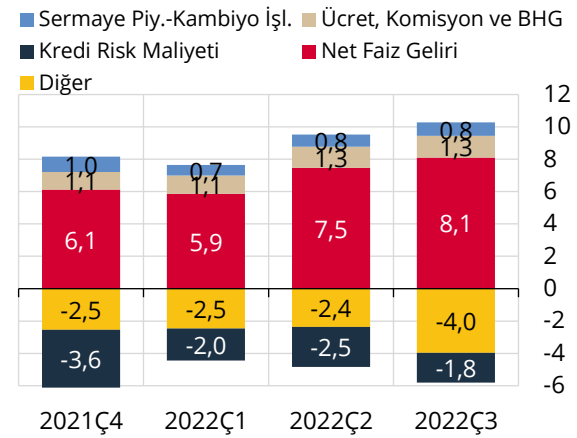

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 09.22

Dipnot: Kredi risk maliyeti için genel ve özel kredi karşılıklar toplamıdır. 2022 yılına kadar olan dönem yıllık, 2022 yılı ilk dokuz aylık performans üzerinden hesaplanmıştır.

Grafik IV.4.6: Aktif Kârlılığının Bileşenleri
(Çeyreklik-Yıllıklandırılmış, % Puan)

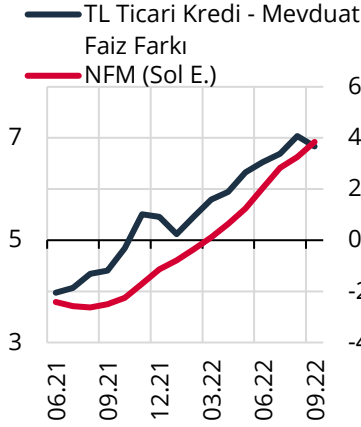
Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 09.22

Dipnot: Risk maliyeti için genel ve özel kredi karşılıklar toplamıdır. Gelir kalemleri 3 aylık toplamının yıllıklandırılması ile elde edilmiştir.

Kredi mevduat faiz farkı, kredi büyümesi ve TÜFE'ye endeksli menkul kıymetler net faiz gelirlerindeki yükselişte etkilidir.

Net faiz marjı 2022 yılında ılımlı düzeylerde seyreden TL fonlama maliyetlerinin desteği ile yükselme eğilimindedir. TL stok ticari kredi ve mevduat faiz oranı farkı da 2022 yılı eylül ayı itibarıyla +3,7 yüzde puan seviyesindedir (Grafik IV.4.7). TL ticari kredilerde yılın ilk yarısında izlenen güçlü büyüme eğilimi, bankaların net faiz gelirlerinde faiz farkının etkisini güçlendirirken, devreye alınan makroihtiyati düzenlemeler sonrasında kredi büyümesinin yavaşlaması hacim katkısını görece azaltmıştır (Grafik IV.4.8). Menkul kıymet faiz gelirlerinin sektör NFM performansına desteği devam ederken, makroihtiyati düzenlemeler ile birlikte bankaların sabit faizli menkul kıymetlere yönelmesinin etkisiyle TÜFE'ye endeksli menkul kıymetlerin payı son aylarda gerilemiştir (Grafik IV.4.9).

Grafik IV.4.7: TL Ticari Kredi - Mevduat Faiz Farkı (Stok, % Puan)

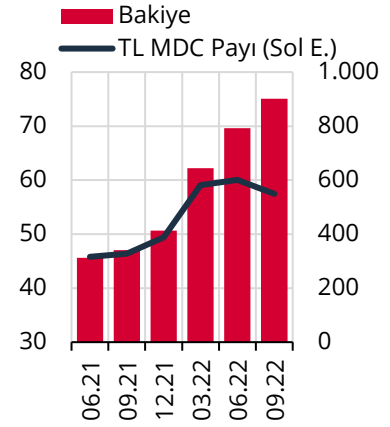
Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 09.22

Grafik IV.4.8: TL Ticari Kredi Büyümesi (Yıllıklandırılmış 13 Haftalık Ort., %)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 28.10.22

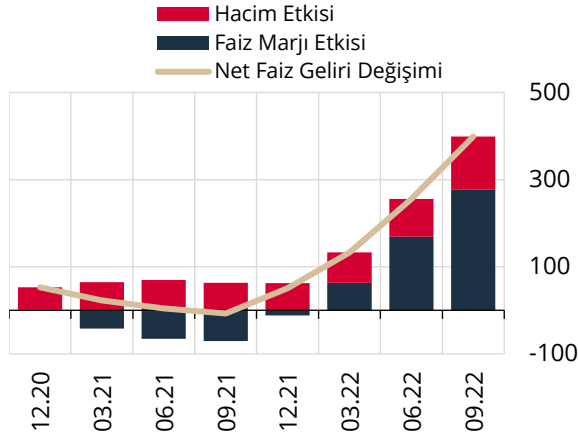
Grafik IV.4.9: TÜFE'ye Endeksli Menkul Değerler (Milyar TL, % Pay)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 09.22

Net faiz geliri artışında kredi-mevduat faiz marjının katkısı belirleyici olmayı sürdürmüştür.

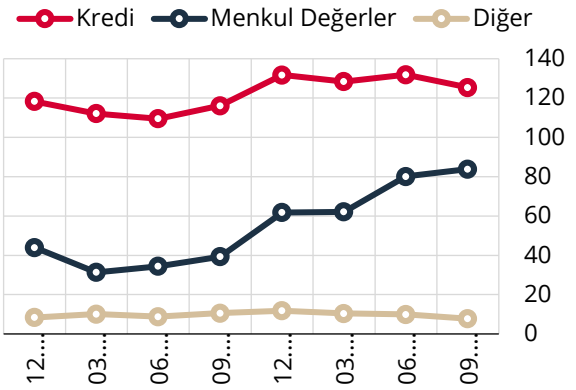
Net faiz gelirinde 2022 yılında izlenen yukarı yönlü ivmelenmede, faiz marjının pozitif katkısı faiz getirili aktiflerdeki büyümeden (hacim etkisi) daha fazla etkili olmuştur. Stok TL mevduat faizleri 2022 ikinci çeyrek sonuna göre 27 baz puan ve stok TL ticari kredi faizleri 235 baz puan yükselmiştir. Bankaların TÜFE'ye endeksli menkul kıymetlerden elde ettiği kârın da katkısı ile 12 aylık net faiz marjı eylül ayında yüzde 6,9 düzeyinde gerçekleşmiştir (Grafik IV.4.7). 2022 yılının ikinci ve üçüncü çeyreğinde TL ticari krediler kaynaklı kredi büyümesi hacim kanalı ile de net faiz gelirlerini olumlu etkilemiştir (Grafik IV.4.10 ve Grafik IV.4.11).

Grafik IV.4.10: Net Faiz Gelirinin Yıllık Değişimi ve Katkıları (Yıllıklandırılmış, Milyar TL)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 09.22

Dipnot: 12 aylık faiz marjındaki yıllık değişimin ilgili dönemdeki faiz getirili aktif bakiyesi ile sağlayacağı varsayımsal etki faiz marjı etkisi, aynı dönem net faiz gelirindeki değişimin kalan kısmı hacim etkisi olarak tanımlanmıştır.

Grafik IV.4.11: Faiz Geliri/Toplam Faiz Gideri Kırılımı (Çeyreklik, %)

Kaynak: TCMB

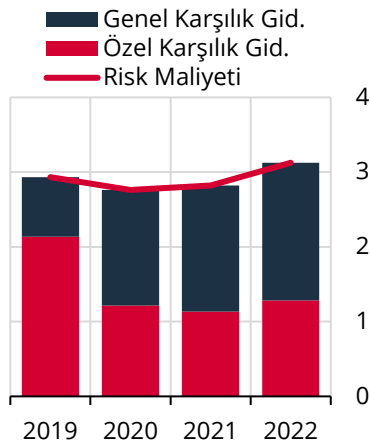
Son Gözlem: 09.22

Dipnot: Kredilerden ve menkul değerlerden elde edilen faiz gelirleri toplam faiz giderine oranlanmıştır.

TGA ilavelerindeki ılımlı seyir ve güçlü TGA tahsilatı kâr performansını destekleyen diğer bir unsurdur.

2021 yıl sonunda salgın esnekliklerinin sona erdirilmesinin ve bankaların şoklara karşı ihtiyatlı duruşunun bir sonucu olarak karşılıklar artmıştır. Kredi risk maliyeti 2022 yılında hem özel karşılık hem de genel karşılık giderlerinin artmasına bağlı olarak yükseliş göstermiştir (Grafik IV.4.12). Ancak TGA tahsilatları da dikkate alındığında aktif kalitesi görünümü kaynaklı kâr baskısının sınırlı olduğu değerlendirilmektedir. Öte yandan 2022 yılı üçüncü çeyreği itibarıyla bankaların 67,6 milyar TL tutarında serbest karşılığı da kâr gelişmeleri üzerinde etkili olmuştur. Bankacılık hizmet gelirlerinde en büyük paya sahip olan kredi kartıyla ilişkili ücret ve komisyonların aktiflere oranı Eylül 2022 itibarıyla 2021 yılına göre 14 baz puan artarak yüzde 0,6 düzeyine yükselmiştir (Grafik IV.4.13). Kredilerden alınan ücret ve komisyon gelirlerinin aktifler içindeki payı 2022 yılında sınırlı düzeyde artmıştır (Grafik IV.4.14).

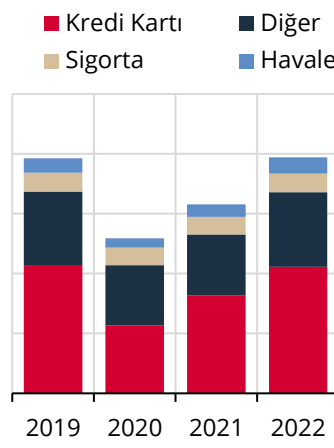
Grafik IV.4.12: Kredi Risk Maliyeti (Yıllıklandırılmış, %)

Kaynak: TCMB

Dipnot: 2022 tutar verileri 9 aylık dönem yıllıklandırılarak elde edilmiştir. Risk maliyeti, 2022 yılı için Eylül 2022 itibarıyla özel ve genel karşılıkların 9 aylık dönem yıllıklandırılmış tutarının ilgili dönem ortalama brüt kredi tutarına bölünmesi ile elde edilmiştir.

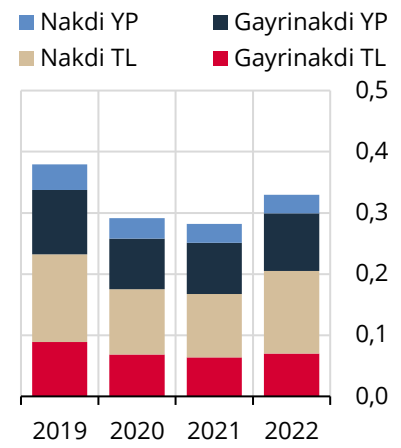
Grafik IV.4.13: Bankacılık Hizmet Gelirlerinin Aktiflere Oranı (%)

Kaynak: TCMB

Dipnot: 2022 yılı için Eylül 2022 itibarıyla 9 aylık gelir yıllıklandırılmıştır.

Grafik IV.4.14: Kredilerden Alınan Ücret ve Komisyon Gelirlerinin Aktiflere Oranı (%)

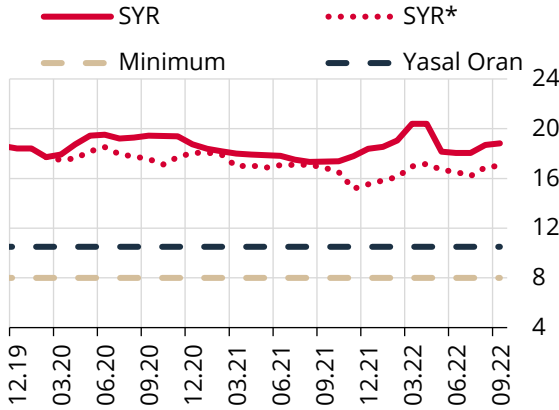
Kaynak: TCMB

Dipnot: 2022 yılı için Eylül 2022 itibarıyla 9 aylık gelir yıllıklandırılmıştır.

Bankacılık sektörü yasal sınırların üzerindeki sermaye oranlarını korumaktadır. Yasal oranların üzerinde tutulan fazla sermaye bankaları olumsuz senaryolara karşı güçlü bir konumda tutmaktadır.

2022 yılı Eylül ayı itibarıyla sektörün SYR'si yüzde 18,8, çekirdek SYR'si yüzde 14,6 seviyesinde gerçekleşmiştir. Son rapor döneminden bu yana BDDK'nın sermaye yeterliliği hesaplamasına yönelik sağladığı esneklikler uygulanmaya devam etmiştir. Bu kapsamda gerçeğe uygun değeri diğer kapsamlı gelire yansıtılan menkul değerlerin negatif net değerlendirme farklarının özkaynaklara yansıtılmaması imkânı korunmakta ve SYR'de kredi riskine esas tutar hesaplamasında cari kur yerine 2021 yıl sonu döviz kuru kullanılmaktadır. Söz konusu esneklikler hariç bırakıldığında sektörün SYR'si yüzde 17, çekirdek SYR'si yüzde 13,1 seviyesindedir. 2021 yıl sonuna göre düzenleme esneklikleri olmaksızın hesaplanan SYR yaklaşık 150 baz puan, çekirdek SYR'si ise yaklaşık 194 baz puan artmıştır (Grafik IV.4.15, Grafik IV.4.16). SYR'lerin banka bazında dağılımı, SYR'lerin yüzde 10,5 ila 12,5 arasında değişen bankaya özgü yasal oranların oldukça üzerinde olduğunu ve yüksek sermaye oranlarının sektör genelinde gözlendiğini teyit etmektedir (Grafik IV.4.17).

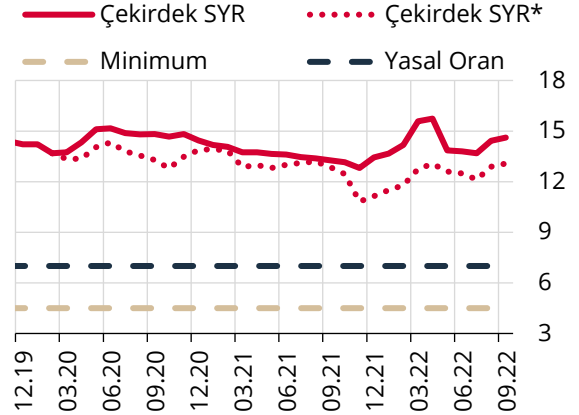
Grafik IV.4.15: Sermaye Yeterliliği Rasyosu (%)

Kaynak: BDDK, TCMB
Hesaplamaları

Son Gözlem: 09.22

Grafik IV.4.16: Çekirdek Sermaye Yeterliliği Rasyosu (%)

Kaynak: BDDK, TCMB
Hesaplamaları

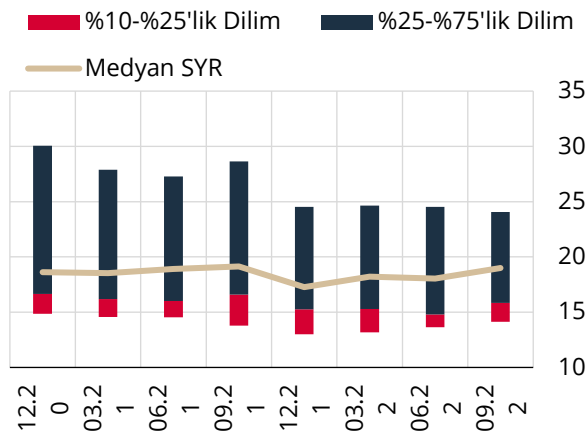
Son Gözlem: 09.22

* Kur ve menkul kıymet değerlendirme esnekliğinden arındırılmış SYR ve çekirdek SYR'leri ifade etmektedir.

Dipnot: Minimum oranlar, Mart 2022 itibarıyla sektör geneli için uygulanan oranlardır ve sistemik önemli bankalar için daha yüksektir. Yasal oranlar, Basel IV düzenlemeleri kapsamında minimum orana ek olarak bankaya özgü döngüsel sermaye tamponu, sermaye koruma tamponu ve sistemik önemli banka tamponu oranının toplamından oluşmaktadır.

Bankaların güçlü kârlılık performansı özkaynak kanalından sermaye yeterliliğini desteklemektedir.

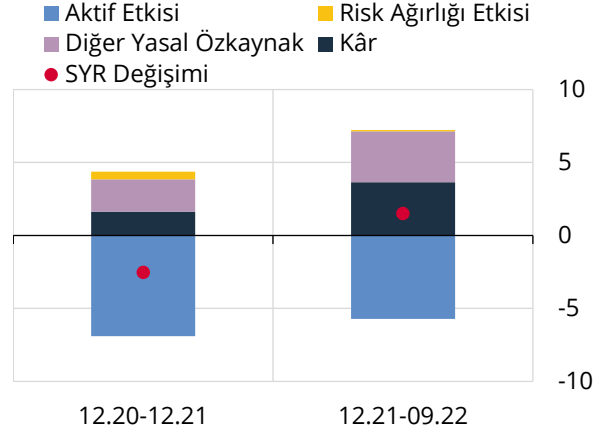
Yılbaşından bu yana bankacılık sektörünün SYR'sindeki yükselişte yasal özkaynak artışı belirleyici olmuştur. 2022 yılının ilk dokuz ayında, özkaynakların olumlu katkısı, bilanço genişlemesinin olumsuz etkisinin önüne geçmiştir. Özkaynak artışına en önemli katkı kârlılıktan gelmiştir. Bu dönemde SYR değişimine yüksek pozitif katkı veren diğer bir yasal özkaynak kalemi bankaların özkaynaklara yansıtılan kazançları olmuştur. Gerçeğe uygun değer farkı diğer kapsamlı gelire yansıtılan menkul değerler portföyünde yer alan TÜFE'ye endekli menkul kıymetlerin değerlendirilmesi ve tahvil faizlerinin gerilemesiyle artan menkul kıymet kazançları çekirdek sermayeyi desteklemektedir. Ayrıca 2022 yılında kamu bankalarına sağlanan sermaye desteği ve bazı bankaların ödenmiş sermaye artışına gitmesi sermaye oranlarının yükselmesine katkı sağlamıştır. Öte yandan, TL kredi büyümesindeki artışa karşın döviz kurundaki yükselişin önceki döneme göre daha sınırlı gerçekleşmesi, YP kredilerdeki azalış ve paritedeki gerilemeyle toplam aktiflerin sermaye yeterliliği üzerindeki negatif etkisi 2021 yılına göre gerilemiştir. İhtiyaç kredileri ve kredi kartına yüzde 150'ye varan risk ağırlığı uygulanması, TL ticari kredilere uygulanan risk ağırlığının yüzde 200'e çıkarılmasının etkisiyle SYR'de daha yüksek risk ağırlığı etkisi gözlenmiştir (Grafik IV.4.18).

Grafik IV.4.17: SYR'nin Dağılımı (%)

Kaynak: BDDK, TCMB

Son Gözlem: 09.22

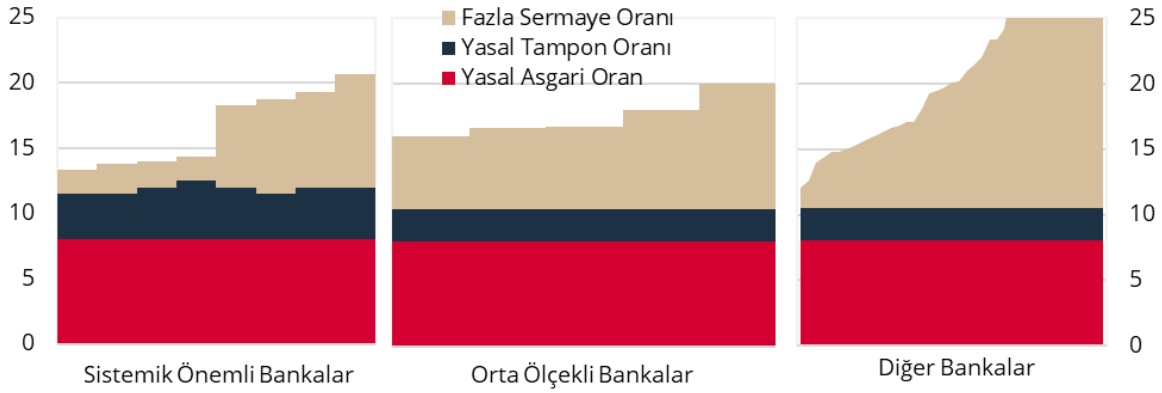
Dipnot: BDDK geçici önlemleri hariç SYR'ler kullanılmıştır.

Grafik IV.4.18: SYR'deki Değişime Katkıları (%)

Kaynak: BDDK, TCMB hesaplamaları

Dipnot: BDDK geçici önlemleri hariç SYR'ler kullanılmıştır.

Bankaların sermaye birikimi genele yaygın bir şekilde devam etmektedir. Sermaye tamponlarının yüksek seyretmesi, stres dönemlerinde bankaların asgari oranları ihlal etmeden beklenmeyen kayıpları karşılayabilmesi ve firma ve hanehalkına kredi arzının sürdürülmesi bakımından önemlidir. Türk bankalarının yasal oranların üzerinde fazla sermaye tamponlarına sahip olmaları, olası şoklar karşısında sistemin bütününe sirayet edebilecek risklerin yönetilmesine katkı sağlamaktadır (Grafik IV.4.19).

Grafik IV.4.19: Sektörün Yasal Sermaye Oranları ve Fazla Sermaye Tamponları (%)

Kaynak: BDDK, TCMB

Son Gözlem: 09.22

Dipnot: BDDK geçici önlemleri hariç SYR'ler kullanılmıştır. SYR'si yüzde 25'i aşan bankalar sağdaki grafikte gösterilmemiştir.

Kısaltma Listesi

AB	Avrupa Birliği	GÜ	Gelişmiş Ülkeler
ABD	Amerika Birleşik Devletleri	HO	Hareketli Ortalama
BBE	Bireysel Borçluluk Endeksi	HHO	Haftalık Hareketli Ortalama
BDDK	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu	HMB	Hazine ve Maliye Bakanlığı
BDFK	Banka Dışı Finansal Kuruluşlar	IIF	Uluslararası Finans Enstitüsü
BES	Bireysel Emeklilik Sistemi	İSO	İstanbul Sanayi Odası
BHG	Bankacılık Hizmet Gelirleri	K/M	Kredinin Mevduata Oranı
BIS	Uluslararası Ödemeler Bankası	KAP	Kamuyu Aydınlatma Platformu
BİST	Borsa İstanbul	KEA	Kur Etkisinden Arındırılmış
BKK	Bireysel Kredi Kartları	KK	Kredi Kartı
BKEA	Banka Kredileri Eğilim Anketi	KKB	Kredi Kayıt Bürosu
BKN	Bireysel Kredi Notu	KMH	Kredili Mevduat Hesabı
Bkz.	Bakınız	KKM	Kur Korumalı Mevduat
BOE	İngiltere Merkez Bankası	KOBİ	Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletme
BP	Baz Puan	KYB	Kalkınma ve Yatırım Bankaları
BPP	Bankalararası Para Piyasası	KV	Kısa Vadeli
BSMV	Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi	LIBOR	Londra Bankalararası Faiz Oranı
CDS	Kredi Temerrüt Takası	LKO	Likidite Karşılama Oranı
DİBS	Devlet İç Borçlanma Senetleri	MDC	Menkul Değer Cüzdanı
DEK	Döviz Endeksli Kredi	MK	Menkul Kıymet
DTH	Döviz tevdiat hesapları	MKK	Merkezi Kayıt Kuruluşu
ECB	Avrupa Merkez Bankası	MÜSİAD	Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği
EGM	Emeklilik Gözetim Merkezi	NFM	Net Faiz Marjı
FAVÖK	Faiz Amortisman Vergi Öncesi Kâr	NHN	Net Hata ve Noksan
FGKO	Finansman Gideri Karşılama Oranı	ODD	Otomotiv Distribütörleri Derneği
FOMC	Federal Açık Piyasa İşlemleri Komitesi	OKS	Otomatik Katılım Sistemi
Fed	ABD Merkez Bankası	PMI	Satın Alma Yöneticileri Endeksi
FSB	Finansal İstikrar Kurulu	ROM	Rezerv Opsiyonu Mekanizması
G20	Grup 20 Ülkeleri	SAMEKS	Satınalma Müdürleri Endeksi
GOÜ	Gelişmekte Olan Ülkeler	SOFR	Teminatlı Gecelik Finansman Oranı
GSYİH	Gayri Safi Yurt İçi Hasıla	Sol E.	Sol Eksen
		SÜE	Sanayi Üretim Endeksi

SYR	Sermaye Yeterlilik Rasyosu
TBB	Türkiye Bankalar Birliği
TCMB	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TFRS	Türkiye Finansal Raporlama Standartları
TGA	Tahsili Gecikmiş Alacak
TL	Türk Lirası
TLREFK	Türk Lirası Gecelik Katılım Referans Getiri Oranı
TOKİ	Toplu Konut İdaresi
TÜFE	Tüketici Fiyat Endeksi
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
ÜFE	Üretici Fiyat Endeksi
VYŞ	Varlık Yönetim Şirketleri
WB	Dünya Bankası
YP	Yabancı Para
YPNGP	Yabancı Para Net Genel Pozisyonu
ZK	Zorunlu Karşılık

TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI
İdare Merkezi
Hacı Bayram Mah., İstiklal Cd. No: 10 Ulus, 06050 Ankara,
Türkiye
www.tcmb.gov.tr
ISSN 1305-8576 (Çevrimiçi)